

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Mai 2014 nr 5 (2427) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

MÕTLEME KASTIST VÄLJA

TEADUSTÖÖ TULEMUSTE JÕUDMINE
ETTEVÕTLUSSE EI OLE MÜÜT

60 AASTAT AJAKIRJANDUSÕPET

PEDAGOGICUM AVAS
HARIDUSUUENDUSKESKUSE

Suhtumise küsimus

Merilyn Merisalu
UT peatoimetaja

Elmise kuu ajakirja persooniloo intervjuus jõudsime noore õpetaja Maarja Urbiga vesteldes järeldusele, et vähemalt koolis taandub suurem osa asju suhtumisele. Maikuu UT-d kokku pannes jõudsin lõplikult arusaamale, et suhtumisel on väga suur osa igas eluvaldkonnas.

Seekord on ajakirjas fookuses kaks põhilist teemat: muutused (üliskooli)hariduses ja ettevõtlus.

Õppeosakonna juhataja Siret Rutiku võtab lehekülgedel 20–22 kokku aprillis toimunud õppeuenduskonverentsi, kus rahvusvahelised eksperdid jagasid oma kogemusi uuenduslike õppekavade arendamisel.

Ikka ja jälle kõlas nii konverentsi ettekannetes kui ka töötubades mõte, et muudatuste tegemisel on vaja mõelda kastist välja. Kitsal spetsialiseerumisel ei ole tänapäeva maailmas enam mõtet, kuna elu ja tehnoloogia arenevad kiiresti, pidevalt on vaja kohendada muutustega. Sellistes oludes on eelis neil, kes on valmis ja motiveeritud uusi asju õppima. Ehk neil,

kes suhtuvad muudatustesse avatult ja positiivselt.

Siin tulevad kasuks laiapõhjaline haridus ning koostööoskus ja -kogemus. Ka TÜ vilistlane, haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski tõi jutu sees näiteks, kuidas eesti- ja venekeelsed koolid võiksid käia pigem käsikäes, üksteist täiendades. Mitte aga järgalt eraldatuna, nagu suuremas osas linnades ja maakondades.

Lõimimine on kahepoolne protsess. Mida varem hakkavad lapsed võõrkeeli õppima, seda kiiremini nad need selgeks saavad ja on mitmekultuurilises ühiskonnas konkurentsivõimelisemad.

Lapsevanemad, kes oskavad seda hinnata, oskavad teha oma laste hariduse suunamisel ka paremaid otsuseid. Valivad lasteaia, kus on ka muukeelseid lapsi, või kooli, millel on palju rahvusvahelisi kontakte. Varasem ja tihedam kokkupuude teiste rahvustega kasvatab ka tolerantsi, võrdset suhtumist ja paremaid teadmisi maailmast.

Just need, kes teiste haridustee ja õppekava üle otsustavad, peaksid olema kõige parema suhtumisega. Valmis muutusteks, mida ühiskond nõuab ja avatud uuendustele, mis muudavad õppetöö kvaliteetsemaks.

Tehnoloogia arenedes tuleb muuta nii õppe- kui ka töövahendeid, see on möödapääsmatu. Milleks aga tehnoloogia arengut lihtsalt oodata ja järgida, kui seda saab ise eest vedada? Ülikoolis muutub märksõna «ettevõtlus» üha tuttavamaks ja populaarsemaks.

Teadussaavutused ei jää enam pelgalt koolitööde sisuks, vaid saavad üha tihedamini endale tegeliku väljundi mõne toote, programmi või teenuse näol. Muidugi ei ole see uus praktika, kuid üha enam ja enam tudengeid ja teadlasi on hakanud seda kasutama.

Oma ettevõtteid loovad õppejõud, üliõpilased ja muud töötajad innustavad ka kolleege sama tegema, et kogutud teadmisi rakendada ja uusi koguda. Suhtumine uude ja isetegemisse on üha enam hinnatud. Ülikool muutub tervikuna aina ettevõtlikumaks ja seda on ainult hea näha!

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Merilyn Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Kristina Hermann, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetusel lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

- 5 Selgusid Vega fondi esimesed stipendiaadid.
- 11 **KOLUMN:** TÜÜE endine esimees Kaspar Kruup kirjutab, et üliõpilasesinduses on algamas kuldajastu.
- 12 **PERSOON:** Tehisintellekti kiindunud muusik Timo Petmanson.
- 16 **AKTUAALNE:** Senati esimese koosseisu liikmed arutlevad tehtud töö üle.
- 20 **AKTUAALNE:** Aprilli alguses arutati õppeuenduskonverentsil «Kõrgharidus 2020», kuidas pakkuda erialadevahelist ja ühiskonna üha kiiremini muutuvatele vajadustele orienteeritud kõrgharidust.
- 23 **AKTUAALNE:** Teadustöö tulemuste jõudmine ettevõtlusse ei ole müüt.
- 26 **ETTEVÕTLUS:** TÜ majandusteaduskonna täiendusõppekursuse lõpetanud Taisi Meriloo avas õpitu toel poolteist kuud tagasi Norras oma solaariumi.
- 28 **VILISTLANE:** Uus haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski meenutab tudengipõlve ja räägib Eesti hariduse tulevikust.
- 32 **TEADUS:** Kui ettevõtlikud on Eesti kõrgkoolide töötajad?
- 36 **ARVUSTUS:** Üliõpilasteater jutustab valgustusaja lugu optimismist.
- 38 **VÄITEKIRI:** Vadim Vereniš pakub oma doktoritöös välja, et kriisis olev õigusteadus vajab semiootilisi arutlusmudeleid.
- 41 **REISIKIRI:** Suur ja võimas idanaaber – Venemaa.
- 44 **AJALUGU:** Aja kirjutamise õpetamisest.
- 48 **ESSEE:** Rahvusteaduste loengusarja lõpetab 6. mail Karl Pajusalu ettekanne «Kas on mitu eesti keelt?».
- 51 juubelid, kaitsmised, stipendiumid, tunnustused, teated, in memoriam.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 6. juunil 2014.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidel. ©Ecoprint

Prima Vista
Tartu kirjandusfestival

**5.–10. maini toimub TÜ raamatupoes
Prima Vista raames traditsiooniline
humanitaarvaldkonna
RAAMATUTE NÄITUSMÜÜK**

Vaata ka www.kriso.ee/primavista

19. maist 21. juunini
kogu tavahinnaga kaup -20%!

Pakkumine ei kehti kinkekaartidele,
postmarkidele ja e-lugeritele.

TARTU ÜLIKOOL
1632
RAAMATUPOOD

AVATUD AADRESSIL RAEKOJA PLATS 11

Selgusid Vega fondi esimesed stipendiaadid

SEB-i ja Tartu ülikooli ideelabori koostöös loodud Vega toetusfondi esimeses rahastusvoorus toetati kolme arendusprojekti kokku 14 300 euroga.

Vega fondi eestvedaja, TÜ ideelabori juht Kalev Kaarna rääkis, et kuna Vega fondist anti raha välja esimest korda, eelistas žürii sel korral toetada just uusi meeskondi, kes alles alustavad oma toote turule toomist või prototüüpimist. «Rahastuse saanud projektid on Vega fondi toel realiseeritavad ning toetavad ülikooli teadmiste ja uurimistöö igapäevakasutusse viimist,» lisas Kaarna.

Toetusfondi suurim, 8000 euro suurune stipendium, anti tehnoloogiavaldkonnas tugeva potentsiaaliga meeskonnale PL Space, kuhu kuulusid Erik Kulu ja Paul Liias. Nende idee on arendada välja nanosatelliitide mehaanika ning müüa tootearendust rahvusvahelisel

turul. Meeskonnaliikmete sõnul testitakse arendatavat mehaanikat ESTCube-2 missiooni käigus.

Žürii hinnangul on PL Space'il potentsiaal hõlmata suur osa rahvusvahelisest turust, kuna kliendid võivad olla kindlad, et nende mehaanika töötab – seda kinnitab juba ESTCube-1 kogemus. Kuna nanosatelliitide mehaanikal on oma kindel turunišš, võib PL Space kujuneda hinnatud brändiks.

4000 euro suuruse toetuse sai Margus Niitsoo ja Kristo Käo projekt MatchMySound, mis loodab arendada matemaatilistel algoritmidel põhineva automaatse kontrolli tööriista muusikaõpetajatele. «Varem ei ole õpetajad saanud anda kodutööd, mida saaks mõõta. Tarkvaralahendus analüüsib õpetaja mängu ja võrdleb seda õpilase omaga, mille tulemusel saab õpilane teada, kas ta on juba sama hea kui õpetaja,» kirjeldas Käo MatchMySoundi

tööpõhimõtet.

2300 eurot pälvis Taniel Põllu projekt CounterPhase, mille eesmärk on arendada välja ventilaatsioonisüsteemidesse sobivad elektroonilised aktiivsummutid, mis on väiksemad, ent efektiivsemad kui praegu turul olevad analoogid.

35 laekunud projektitaotluse hulgast valis stipendiaadid välja rahvusvaheline žürii. Žürii liikme, SEB-i äriinnovatsiooni juhi Mart Maasiku sõnul ühendas peaaegu kõiki projekte tugev teadmispõhisus. Rahastuse saanud projektide ühistunnusena tõi ta välja, et lisaks tugevale ideele oli tegu ka teadlikult tegutseva ja turgu hästi tundva meeskonnaga.

Vega fondi teise vooru kandideerimistähtaeg on 1. oktoobril. SEB-i ja Tartu ülikooli ideelabori loodud toetusfondi kaudu rahastab SEB uudsete lahenduste igapäevakasutusse toomist kolme aasta jooksul 150 000 euroga.

Uus keskus õpetab tänapäevaselt suhtlema

TÜ Pedagogicum avas vanas anatoomikumis haridusuuenduskeskuse, kus on õpetajakoolituseks kasutada moodne esitlus- ja õppetehnika. Muu hulgas on keskuse kahel korrusel võimalused mitmetasemeliseks video- ja helisalvestuseks, 3D printer, interaktiivsed projektorid ja puuetundlik laud. Eesmärk on uuenduslike haridustehnoloogiliste töövahendite ja õppemeetodite abil muuta sellega õppimine atraktiivsemaks ja tõhusamaks. Pildil demonstrib fooniaklassi võimalusi Eleri Lõhmus.

Foto: Andres Tennus

Senatisse 20 kandidaati

Senati valimiskomisjon registreeris 17. aprillil Tartu ülikooli senati kandidaadid ja nende järjekorranumbrid.

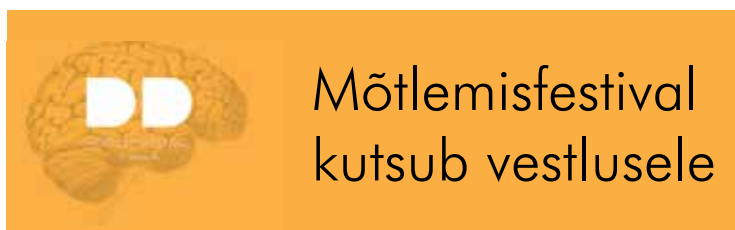
Enim kandidaate on *humaniora* valdkonnas, kus kandideerivad muusikahariduse lektor Tuulike Kivestu, eesti keele (võõrkeele-na) professor Birute Klaas-Lang, kultuuriteaduste ja kunstide instituudi juhataja Art Leete, eesti kirjanduse professor Arne Merilai, teoreetilise filosoofia vanemteadur Bruno Mölder, uue testamendi lektor Ain Riistan ning ajaloo ja arheoloogia instituudi juhataja Anti Selart.

Medicina valdkonnas kandideerivad sisekliiniku juhataja Margus Lember, mikrobioloogia instituudi juhataja Irja Lutsar, meditsiinilise biokeemia professor Mihkel Zilmer ning spordifüsioloogia professor Vahur Ööpik.

Realia et naturalia valdkonnas kandideerivad ökoloogia ja maateaduste instituudi direktor Leho Ainsaar, füüsika instituudi direktor Jaak Kikas, mikroobigenetika professor Maia Kivisaar, keemia instituudi direktor Enn Lust ja arvutiteaduse instituudi juhataja Jaak Vilo.

Socialia valdkonnas kandideerivad rahvusvaheliste suhete teooria professor Eiki Berg, ühiskonnateaduste instituudi juhataja Halliki Harro-Loit, õiguse ajaloo professor Marju Luts-Sootak ning rahvusvahelise ettevõtluse professor Urmas Varblane.

Igas valdkonnas osutub valituks neli enim hääli saanud kandidaati. Senati valimised toimuvad TÜ peahoone aulal 16. mail.

Domus Dorpatensise akadeemia korraldab 19.–24. maini kestva mõtlemisfestivali, mis koosneb mitmesugustest üritustest.

Projekti meeskond püüab inspireerida osalejaid diskussioonide, loengute, mõtlemängude ja põnevate tegevuste kaudu küsima veel küsimata küsimusi ning leidma neile ootamatuid vastuseid. Kõik see toimub elava vestluse käigus.

Peakorraldaja Martin Noorkõiv rääkis, et Tartu on Eesti vaimupealinn, heade mõtete ja ülikoolilinn, kuid mõtlemisfestivalile sarnast pole siin varem korraldatud. Tudengipäevad on pigem meelelahutuslikud, kirjandus-, kino- ja teatrifestivalid panevad fookuse oma žanrile.

«Mõtlemisfestivali on vaja selleks, et oleks üks nädal, mille jooksul pööraksime oma tähelepanu nimelt Tartule kui mõtlemispealinnale, kus õpivad, töötavad ja elavad koos tipptheadlastest õppejõud, kultuuriinimesed, füüsikud ja tulevased arstid,» ütles ta.

Festivali põhiprogrammi moodustavad peamiselt Domus Dorpatensise akadeemia korraldatud arutelud Tartu kohvikutes. Need sarnanevad formaadilt ja sisult üritustele, mida sama meeskond korraldab aasta ringi (näiteks ööloengute sari toimub öötundidel). Mõtlemisfestivali ajal leiab aset ka mõtlemängude mitmevõistlus, kus nädala jooksul saab osa võtta kõikvõimalikest mõtlemisvõimetest nõudvatest

mängudest (sealhulgas lauamängudest, malest, kabest, sudokust, arvutimängudest), kõigi mängude arvestuses peetakse ühte suurt punktitabletit.

Mõtlemisfestivaliga samal ajal toimub ka Indiefest. Domus Dorpatensise akadeemia on Indiefesti üks korralduspartner ning festivalide programmid on omavahel seotud, nii saab pingsa mõtlemise vahel vaadata filme või kuulata muusikat.

Mõtlemisfestivali viimasel päeval, 24. mail katsetatakse ürituse korraldamist täiesti uuel moel. «Seal ei ole ühtegi kõnet, Eesti arvamusiidrite ja publiku vahel toimuvad tegelikud elavad vestlused,» ütles Noorkõiv.

Arutelu on jagatud nelja ossa, iga osa alguses peavad kaks Eesti ja maailma arvamusiidrit omavahel vestluse publiku etteantud teemal. Vesteldakse täiesti vabalt, koosoleku juhita, alustades küll teemast, mille publik on varem ette andnud, kuid jõutakse täpselt sinna, kuhu vestlus viib. Täpselt pole määratletud, millest rääkima hakatakse ja kuhu jõutakse. Praeguse seisuga on teada, et vestlajateks on Jenik Radon (USA), Marju Lauristin, Mihhail Lotman, Jüri Aarma ning Anzori Barkalaja.

Kõik põhiprogrammi üritused toimuvad Tartu lokaalides, mis muutuvad festivali ajal mõtlemiskohvikuteks. Festivalile saab registreeruda siin: <http://ddakadeemia.ee/fest/motlemiskonvents/>.

Maailma tipptheadlased arutlevad töötoas viljakusmeditsiini teemadel

21. ja 22. mail koondab «Happy Pregnancy» töötuba kokku naiste ja meeste reproduktiivtervise valdkonna eksperdid teadusastutestest, kliinikutest ja rakenduslikult poolelt.

2012. aasta septembris alguse saanud uuring «Inimese viljakuse ja raseduse kuluga seotud mitte-invasiivsete biomarkerite arendamine» on tänaseks jõudnud poole peale.

Igal aastal võetakse kokku seni tehtud töö ja korraldatakse töötuba, kus loenguid peavad maailma juhtivad reproduktiivmeditsiini eksperdid. Sel aastal on kahepäevase töötoa raames võimalik kuulata kümne rahvusvahelise ja kuue Eesti eksperdi ettekandeid ning osaleda diskussioonis.

Molekulaar- ja rakubioloogia instituudi projektijuht Teele Eensaar kinnitas, et tegu on väga suurejoonelise üritusega. «Nii palju eri välislektoreid reproduktiivmeditsiini vallas pole Tartus ammu olnud. See, et korraldajate kutse võtsid vastu maailmas niivõrd tuntud arstid ja teadlased, näitab Eesti teadlaste kõrget taset ning ka seda, et oleme väärilised koostööpartnerid,» ütles ta.

Kuna uuringusse on kaasatud mitme eriala esindajad, on ka töötoa teemad mitmekesised. Eensaar rõhutas, et just selline interdistsiplinaarsus teebki töötoa atraktiivseks. Eelmisel aastal tekkis pärast ettekandeid elav arutelu lektorite ja kuulajate vahel ning sama on oodata ka tänava.

Töötoa esimesel päeval, 21. mail käsitletavad teemad on rohkem kliinilise suunaga, keskendudes rasedustüsistustele, androloogiale ja reproduktiiv-süsteemi kasvajatele. Esinejateks on professor Helle Karro (TÜ), professor Christopher Redman (Oxfordi ülikool), professor Ole B. Christiansen (Kopenhaageni riigihaiгла, Aarhusi ülikooli haiгла), doktor Margus Punab (TÜ), professor Jorma Toppari (Turu ülikool), professor Trine Berit Haugen (Oslo ja Akershusi ülikooli rakenduslike uuringute kolledž), doktor Niels Jørgensen (Juliane Marie keskus, Kopenhaageni riigihaiгла) ja Riin Ehin (Vähiuuringute tehnoloogia arenduskeskus).

22. mail toimuvad ettekan- ded on rohkem baasteadus- uuringute keskded: platsenta funktsioon, molekulaarsed ja «oomika» uuringute rakenda- mine reproduktiivmeditsiini valdkonnas, retrospektiivsete ja prospektiivsete uuringute

läbiviimine reproduktiivmeditsiinis. Esinevad professor Berthold Huppertz (Grazi meditsiiniülikool), professor Yoel Sadovsky (Pittsburghi ülikool), doktor Miguel Constância (Cambridge'i ülikool), professor Andres Salumets (TÜ), professor Rafael Oliva Virgili (Barcelona ülikool), professor Ilpo T. Huhtaniemi (Londoni Imperial kolledž), doktor Piret Veerus (Tervise arengu instituut ja Pelgulinna sünnitusmaja) ja professor Maris Laan (TÜ).

Välisesinejate ja –kuulajate tõttu toimub töötuba tänava inglise keeles.

Juba esimestel nädalatel on töötoal osalemiseks end registreerunud mitukümmend huvilist Lätist, Leedust ja Soomest. «Oleme arvestanud, et saame Riia 23 saali statsionaarsele 200 kohale juurde lisada umbes 20 kohta, kuid see on ka piir,» ütles Eensaar ja soovitas kiiresti oma osalussoovist teada anda kodulehel.

Tänavune «Happy Pregnancy» töötuba toimub TÜ geeni- ja biotehnoloogia keskus Omicum (Riia 23b-105). Töötuppa saab registreeruda kuni 15. maini uuringu kodulehel www.happypregnancy.ut.ee.

Projekti «Development of Novel Non-Invasive Biomarkers for Fertility and Healthy Pregnancy» (HAPPY PREGNANCY), mille raames kolm töötuba (2013-2015) aset leiavad, rahastab Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond läbi sihtasutuse Archimedes.

Peaasi on iluasi?

29. mail avatakse Tartu ülikooli kunstimuuseumis näitus «Peaasi on iluasi?», mis tutvustab antiikkunsti kaudu ilu ja inetuse temaatikat.

Nii nagu ilma varjuta pole valgust, pole ka ilu ilma vastaspooluseta. Kunstimuuseumis avatav näitus ärgitab esteetika teemal kaasa rääkima ning selle üle mõtisklema antiikkunsti vahendusel.

Näitusel eksponeeritakse mitmeid antiikaja tuntumaid teoseid. Teiste hulgas saab näha näiteks filosoof Sokratese, keisrinna Faustina ja luuletaja Sappho portreesid.

Ka tänapäeval otsivad inimesed universaalsetele küsimustele vastuseid kunstiteoseid mõtestades. Kunstimuuseumi näitus «Peaasi on iluasi?» esitab muu hulgas külastajale küsimuse, kas välimus määrab ka tänapäeval inimeste võimalused ja olemuse või on olulisem siiski vaimne võimekus.

Antiikaja portreed olid pikka aega maailma iluetalonid. On need aga elutruud või on ka ilustamist või moonutusi? Neid vaadates võib arutleda ka ilu, võimu ja vaimu vahekorra üle. Arusaamine ideaalsest naisest ja rolliootused on aktuaalsed igal ajal. Seda, kas antiigis tähtsaks peetud detailid on olulised ka tänapäeval ning kas ilu ja inetuse mõisted on praegu samad või muutunud, otsustab iga külastaja ise.

Näitusel esitletud portreede konteksti aitab mõista temaatiline graafika. «Peaasi on iluasi?» jääb TÜ kunstimuuseumis avatuks kuni 31. oktoobrini.

«sTARTUp» kiirendab ettevõtlust

15.–17. maini korraldab Tartu ülikooli tudengite ettevõtlusklubi ECUT tarkvara ja kõrgtehnoloogiaga tegelevatele idufirmadele inkubatsioonikiirenduspäevad «sTARTUp 2014».

Ajujahi-laadne üritus toob kokku neli IT-valdkonna *start-up*-firmat, rahvusvahelised juhendajad, investorid ning teised ettevõtlusest huvitatud või sellega juba tegelevad inimesed.

Kolme päeva jooksul tutvustavad selle valdkonna asjatundjad ettevõtluse ja idufirmade olemust ning annavad nõu, kuidas oma tooteid või teenuseid arendada ja nendega turule minna.

ECUT-i turundusjuht Els Bobkov tõi välja, et korraldajate eesmärk on aidata idufirmadel oma kitsaskohtadest üle saada ja viia nad kokku investoritega, et aidata neil jõuda rahvusvahelisele tasemele.

«Firmade esindajad on ise meile öelnud oma valupunktid, millega tegelemisel oleks neil abi vaja. Iga päev on neil aega koos samas valdkonnas tegelevate rahvusvaheliste mentoritega – näiteks Alexander Fefegha ja Sergei Gribov – neid probleeme arutada.

Hoiame publiku toimuvaga kursis, loodetavasti tekib laiem arutelu, kuna kohal on IT-valdkonna ja ettevõtlusega tuttavad ning motiveeritud inimesed,» rääkis Bobkov.

Samal ajal, kui idufirmade Backive, Heelosophy, reWILD ja Get! esindajad töötubades juhendajatega lahendusi otsivad, toimuvad publikule ettevõtlusalasid töötoad ja arutelud. Bobkov täpsustas, et ettevõtlusklubi

ECUT-i logo.

soovib selle abil innustada ka teisi ettevõtlusega tegelema või sellega jätkama.

«*Start-up*-firmad jäävad tihti oma toote või teenuse loomise faasi paigale, kuna puudub motivatsioon ja turule aitajad. Meie pakume võimalust see motivatsioon leida, saada uusi ideid ja koostööpartnereid, aga ka rahastajaid.»

Kuna ettevõtlusklubis on palju liikmed kogemustega just info- ja kõrgtehnoloogia vallas, on neil ka palju rahvusvahelisi kontakte, kellega alustavaid ettevõtjaid kokku viia. Tulevikus on plaan kutsuda sarnastele üritustele ka teiste valdkondade ettevõtteid.

«sTARTUp 2014» toimub projekti «Tallinna tehnikaülikooli ja Tartu ülikooli innovatsiooni valdkonna õppekavade arendus innovatsioonivõimekuse ja -teadlikkuse tõstmiseks koostöö avaliku sektori ning ettevõtlusorganisatsioonidega» raames ja on seotud TÜ *start-up* ettevõtluse õppeainega. Projekti toetab Euroopa sotsiaalfond.

Kuidas eristada elu ja teatrit?

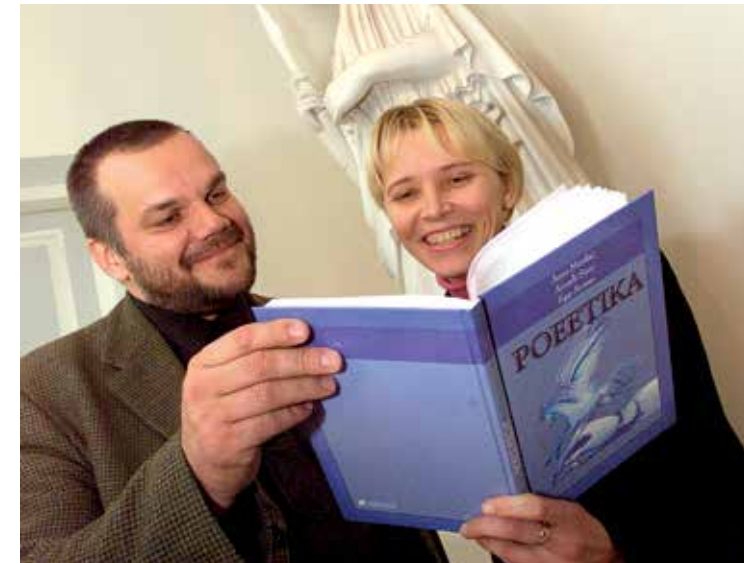
INAUGURATSIOON

TÜ teatriteaduse professor
Anneli Saro
20. mai kell 16.15
TÜ peahoone aula

Paljud teavad repliiki William Shakespeare'i näidendist «Nagu teile meeldib»: «Maailm on lava ja mehed-naised kõik vaid näitlejad.» Nagu renessanss, nii paistab ka postmodernistlik ühiskond silma oma rõhutatud teatraalsusega ning kodanike teadlikkusega elu teatraalsest aluspõhjast. Hiljutised poliit- ja dopinguskandaalid on vaid väike meeldetuletus sellest, et kõiki mehi-naisi võib kahtlustada «näitlemisest».

Loengus antakse lühike ülevaade sellest, millised on teatriterminoloogia rakendused teistel uurimisaladel ja kuidas see on süvendanud ühiskonna käsitlemist teatraalse fenomenina. Vastukaaluks ümbritseva teatraliseerumisele on etenduskunstid süvenenud autentsuse otsingutele. Lähemalt käsitletakse etenduskunste kolme reaalsuse (re) presenteerimise strateegiat, mis kõik hägustavad piiri teatri ja elu vahel. Loengu alltekst sugereerib, et teatriteaduse fookuse laiendamine peaks kindlustama sellele kultuuri- ja ühiskonnateaduste seas keske positsiooni.

Anneli Saro on osalenud ka mitme õpiku koostamisel. Fotol koos Arne Merilaiga mõlema autorlusel valminud gümnaasiumiõpiku «Poeetika» esitlusel 2003. aastal.

Foto: Margus Ansu / Postimees / Scanpix

Professor Anneli Saro lõpetas 1992. aastal Tartu ülikooli eesti filoloogi ning eesti keele ja kirjanduse õpetaja diplomiga. Teatriteadust õppis ta Tartu, Helsingi, Utrechti ja Stockholmi ülikoolis, kaitstes 1997. aastal teadusmagistri ja 2004. aastal doktorikraadi. Tema väitekiri käsitles Madis Kõivu näidendite teatritseptiooni. Saro on töötanud Tartu ülikoolis eesti keele (võõrkeelena) assistendi (1993–1995) ning teatriteaduse lektori (1997–2007), dotsendi (2007–2013) ja professorina. Aastail 2006–2008 täitis ta filosoofiateaduskonna prodekaani ülesandeid. Saro on õpetanud ka Eesti kultuuri lektorina Helsingi ülikoolis (2010–2014).

Ta on täitnud mitmeid teadusorganisatsioonilisi kohustusi ja olnud Eesti teatriuurijate ühenduse esimees (2005–2008), rahvusvahelise teatriuurimise

föderatsiooni täitevkomitee liige (2007–2015), rahvusvahelise teatriuurimise föderatsiooni abirahade komisjoni esinaine (2007, 2009–2013), Põhjamaade teatriuurijate assotsiatsiooni juhatusel liige (alates 2013) ning ajakirja Nordic Theatre Studies peatoimetaja (2013–2015).

Samuti kuulub ta mitmete teadusajakirjade toimetuskolleegiumisse ning rahvusvahelistesse töörühmadesse (aastail 2004–2008 oli Saro töörühma «Project on European Theatre Systems» juht ja 2011–2014 töörühma «The Theatrical Event» juht). Ta on avaldanud artikleid Eesti teatri eri aspektidest, põhjalikumalt uurinud aga teatri ja ühiskonna suhteid, mis väljenduvad nii teatrisüsteemis, esteetikas kui ka retseptioonis. Anneli Saro kirjutab ka teatrikriitikat ning on mitme õpiku kaasautor.

Suhkruhaiguse saladused

INAUGURATSIOON

TÜ endokriinfüsioloogia professor **Vallo Volke**
28. mai kell 16.15
TÜ peahoone aula

Vallo Volke on spetsialiseerunud endokrinoloogia erialale.

Foto: Andres Tennus

Teist tüüpi suhkruhaigus on hormoonidega seotud haigustest kõige sagedasem ja moodustab inimkonna haiguskoormusest märkimisväärse osa. Ka Eestis esineb seda haigust küllaltki palju: suhkruhaiguse levimuseks meil on hinnatud 7%. Suhkruhaigust on tänapäeva maailmas järjest rohkem, sest selle teket võimendavad nn moodsad eluviisid.

Nii haiguse tekke ja kulu kui ka selle ravimite ja ravimikandidaatide kohta on avaldatud tohutult palju teadustöid ja haigusega seotud teemad on igapäevased ka ajakirjanduses. Hoolimata suurest tähelepanust ei ole haigusprotsessi kriitiliste mehhanismide mõistmisel seni suuremat edu saavutatud.

Kui esmapilgul näib, et vere glükoosisisalduse ohje toimib suhteliselt lihtsalt, põhinedes peamiselt kõhunäärme vabanevale insuliinile, siis tegelik pilt on märksa keerulisem. Organism töötab glükoositaset reguleerides võrgustikuna, kus rolli omavad nii seedeelundid, maks, rasvkude, kesknärvisüsteem kui ka mitmed

hormonaalsed süsteemid.

Haigus, mida me tänapäeval nimetame teist tüüpi suhkruhaiguseks, peidab endas tõenäoliselt mitmeid eri vorme, millel on erinev kulg ja tundlikkus ravimitele. Meie kasutusse on küll järjest lisandunud uudse mehhanismiga ravimite rühmi, kuid ükski neist ei ületa pikaajaliselt toimelt olemasolevaid. Suhkruhaiguse ravi individualiseerimine on teema, millest palju ja lootusrikkalt räägitakse, kuid tegelikke saavutusi on veel napilt.

Infoküllusest on tekkinud olukord, kus olulised faktid suhkruhaiguse kohta võivad kergesti jääda ebaoluliste varju ja kus osa lihtsustavaid müüte on tegelikult faktidega vastuolus.

Professor Vallo Volke lõpetas Tartu ülikooli arstiteaduskonna 1995. aastal arstina. 1996–1999 läbis ta doktoriõppe TÜ füsioloogia instituudi juures ja 1999

kaitses meditsiinidoktori kraadi. Teadustöö raames on ta töötanud Soomes Kuopio ülikooli juures ja Taanis Århusi ülikoolis. 2004–2007 tegi ta läbi arstliku spetsialiseerumise endokrinoloogia erialal.

Vallo Volke on töötanud teaduri, vanemteaduri ja juhtivateadurina füsioloogia instituudi juures, endokrinoloogina TÜ kliinikumis ja Lõuna-Eesti haiglas. Vallo Volke on Eesti endokrinoloogia seltsi president ning Eesti arstide liidu eestseisuse liige. Tema teadustöö on seotud L-arginiini/NO süsteemiga närvisüsteemis ja inkreetiinidel põhinevate ravimite neuroendokriinsete toimetega.

Vallo Volke kuulub ajakirjade Acta neuropsychiatrica (Cambridge University Press) ja Eesti Arst toimetuskolleegiumisse.

Vaade üliõpilasesindusele ehk olles rohkem

Kaspar Kruup
TÜÜE endine esimees

Vaevalt astub keegi ülikooli veendumusega, et tudengite esindamisest saab siin tema põhitegevus. Oleme *alma mater*isse vist siiski tulnud muul eesmärgil. Kuid õppejõudude mõningaseks meelehärmiks muutub üliõpilaste esindamine mõnel juhul õppetööst tähtsamaks.

Astusin ülikooli aastal 2010, esindusse kevadel 2011. Tänavu aprilli lõpus sai läbi minu aasta selle esimehena. Esinduses veedetud aja jooksul oleme tublide kaasvõitlejatega ladunud vundamenti tõelisele noorteorganisatsioonile, mille eesmärk on anda üliõpilastele võim ja tahe oma ülikoolikogemuse kujundamiseks.

Kui me 2012. kevadel juhatusega alustasime, tegime seda peaaegu nullist. Esinduse tegevus ei olnud tollal eriti läbimõeldud ega ka tulemuslik. Kahe aasta jooksul defineerisime selgelt ja arusaadavalt, mis see esindamine õigupoolest on ning mis on esindaja töö. Tõime kokku tegevliikmetest, esindajatest ja töötajatest koosneva uskumatu meeskonna, mis on praeguseks rohkem kui sajaliikmeline.

Muutsime alusdokumente ja lõime eeldused süstemaatiliseks ning järjepidevaks tööks. Lõime teaduskondadesse üliõpilaskogud, et tudengid oleks edukalt esindatud ka nõukogudes.

Foto: Andres Tennus

Jõudsimel vajalikule tasemele nii riiklikus poliitikas kui ka ülikoolisiseses küsimustes, olgu selleks õppetoetused või tagasiside. Tegime seda ja palju muud ning ütlesime kogu ülikoolile «Ole rohkem!».

Kuigi kõige selle juures sai puudunud õige mitmest loengust, on esinduses omandatud haridus hindamatu. Olen veendunud, et see ülimalt intensiivne ja praktiline kool elust ja juhtimisest on asendamatu lähtepunkt tulevasteks saavutusteks. Leian, et ülikool peaks säärest tegevust kordades enam soodustama. Ka esindus panustab edaspidi sellesse, et kõigil tudengitel oleks võimalik osaleda. Kuidas muidu saavad meist aktiivsed kodanikud, kes suudavad muutusi ka päriselt vedada?

Muutuseid on vaja ka ülikoolis. Kas seda usutakse või mitte, aga kõrghariduse ja tööturu ülemaailmsed trendid näitavad seda, et Tartu ülikool on varsti

palliplatsil, kus valitsevad hoopis uued reeglid. Veebihariduse pöörane areng ning tööturu aktsepteeriv suhtumine sellesse ei jäta meid puutumata.

Praegu on meil veel võimalik raskete otsustega maailma tippude seas nende muutuste laineharjale jõuda. Homme sõidab see laine meist aga üle ning kannatame kvaliteedis, sisseastujate hulgas ja rahastuses. Selle kaotuse kandjaks saab aga kogu Eesti ühiskond. Üliõpilased soovivad näha, et valikute tegemisel mõeldaks senisest rohkem kogu ülikooli elulootusele.

President Ilves ütles mõne aja eest: «Väiksus pole puue, kui me end just ise väikeseks ei mõtle». Need sõnad võiks kajada ka ülikooli sammaste vahel. Tundub, et liiga sageli väljendame oma kuu-luvust selle kaudu, mis on minu: minu instituut, minu eriala, minu kursus, minu tööühik. Sagedamini võiksime me end määratleda selle kaudu, mis meil on ühine, mis meid suureks teeb: meie ülikool. Olgu maailma mastaabis väike selle eelarve või sisseastujate hulk – meie ülikool on sellele vaatamata väga suur ja hoidmist väärt.

Üliõpilasesindusel on algamas kuldajastu. Kõigi aegade võimekama juhatuse käe all ning paljude innukate tudengite abiga õitseb esindus edasi. Loodan vaid, et kogu ülikoolipere on valmis koostööd tegema, sest vaid koos ja rohkem olles saab õitsema ka *alma mater*.

TEHISINTELLEKTI KIINDUNUD MUUSIK

Foto: Maris S

Signe Ivask
signe.ivask@ut.ee

Tartumaa Rannu aleviku poisid tegid ühel ammu-sel suvel filmi nimega «Waranduz». See on lühifilm, mille võtted kestsid kaks nädalat ning süžee on kõike muud kui tavapärase.

Kogu lugu saab alguse surevast, üleni sidemetega kaetud ja ropu suuga vanamehest, allmaailma «isast», keda külastab surivoodil kaks jõuku. Mõlemad banded saavad endale poole kaardist, kuhu on märgitud varanduse asukoht. Lugu lõppeb puändiga, kus üks jõugust välja heidetud liige jääb lõpuks võitjaks. Taga-tipuks selgub, et vanamees tegi surivoodil kurja nalja – varanduslaekas oli kõigest viis krooni.

Film on täis ropendamist, surmastseene, algajalikku näitlemist, raadiomaki helisid ja väljamonteerimata naerupahvakuid. See esimene suurem loominguline väljaelamine paneb filmi ühe algataja, stsenaaristi ja muusikalise poole eest vastutaja Timo Petmansoni siiani kõva häälega naerma.

Praegune Tartu ülikooli arvutiteaduste instituudi doktorant on suurepärase näide, lükkamaks ümber levinud arvamust, justkui veedaksid IT-spetsialistid oma elu vaid arvutite taga, mässates andmebaaside ja süsteemidega. Tegelikult eelistab Timo arvutile hoopis klaverit, kitarrit, basskitarrit või trumme. Aeg-ajalt üritab häält välja saada trompetist või saksofonist. Tema elus on esimesel kohal muusika, sellele järgneb arvutiteadus.

«Waranduz» jõudis paariaastase hilinemisega kooli õpetajate tupp, kuid õnneks suuremat

pahandust ei järgnenud. Selleks ajaks olid osatäitjad täiskasvanud ning Timo lõpetamas Tartus Hugo Treffneri gümnaasiumit. See aga polnud kõik, millega Timo kooliajal õpetajatel harja punaseks ajas. Piiride katsetamist oma loomingus tuli ette veel.

PIIRID-PIIRID

Tema esimene bänd #T.R.E.L. esines aastal 2000 ühel jõulupeol, kus tekkis pahandus juba pärast proovi. Nimelt kõlas ühes laulus ingliskeelne vandesõna, mida kindlasti ei tohtinud kasutada. «Pidime selle asendama sõnaga *bloody*, mis oli veidikene leebem,» meenutab Timo. Punkbänd oli muidu nagu ikka: laulja püherdas põrandal ja hõikus mikrofoni segaseid fraase, Timo põristas trummide taga, sõbrad tinistasid kitarrit ja bassi. Ta meenutab, et kui komponeeriti isegi täiesti kuulatav lugu, siis esitamisel muutus kõik alati ühtlaseks müüraks.

Timo on tegelikult klassikalise muusikakooli taustaga, tema eriala oli klaver. «Aastakese õppisin vist kitarrit ka,» meenutab ta. Muusikakooli läks Timo ema mõjutusel. Alguses kiideti teda isegi liiga palju, pidev esiletõstmine kahandas kiituse väärtust silmnähtavalt. Areng toimus kiiresti, kuid kirstunaelaks sai muusikute jaoks kurikuulus solfedžo. «Ma ei oska laulda,» tunnistab Timo ausalt. Seetõttu oli heliredelite laulmine tema jaoks piin.

Teda ei takistanud aga miski: üsna pea hakkasid kontsertidel kõlama tema teosed, mis panid muusikaõpetaja jahmuma. Mitte heameelest, pigem ikka sellest, et Timo katsetas jällegi piiridega. Seekord siis rahvamajas Estonia tiibklaveri omadega. «Ma

ei lõhkunud klaverit – seda ma küll tegema ei hakkaks, ikkagi esimene armastus – ent väheke järsemalt olen ehk mänginud küll,» tunnistab ta lõpuks.

BÄNDIMEES

Timo istub klaveri taha ja võib olla kindel, et sel hetkel on ta kuskil mujal. Näpud jooksevad üle klaviatuuri, ilustused lisanduvad nootidele justkui iseenesest. «Võin vabalt tunnikese kuskil üritusel taustaks improviseerida – pole probleemi,» räägib ta. Hiljaegu ta seda ka tegi, ent üldiselt on ta ikka esinenud bändiga, eri projekte on ette näidata omajagu.

Esimene bänd oli heaks hooandjaks teistele muusikalistele ettevõtmistele, millest ehk kõige tuntum oli ansambel nimega Ekvivalent. Selle bändi solistid on olnud nii Triin Norman kui ka Mari-Leen Kaselaan. Muusikat ilmestasid kitarr, trumm, altsaksofon ja klaver. Tundus, et sünergia toimis ning valmis midagi enneolematut, sest ansambel oli edukas. «Selle bändiga panime kinni päris mitmeid konkursse. Osalesime ka Noortebänd 2005 konkursil. Jõudsime finaali, me küll ei võitnud, ent sellegipoolest saime plaadilepingu. Ometi veeres pärast seda kogu bändi tegevus allamäge, sest nappis aega, ja plaat jäigi tegemata,» tõdeb ta.

Sellele ettevõtmisele järgnes bänd FLKuum, mis koosnes põhiliselt filosoofia kunstiosakonna tudengitest, keda juhendas õppejõud Mart Jaanson. Teine bänd Funky Karneval kuulus Tartu 1. muusikakooli alla ja seda juhendas Andres Vago. «Seal laulis vahepeal see teine Eurovisiooni tüdruk – Laura Põldvere,» räägib ta. Bändid väga pikalt ei elanud, sest muusikute huvid

kasvasid lahku, teineteisega ei sobitud enam ka žanriliselt.

Timo meenutab, et bändide ajaloos on olnud ka folgi aeg, mil ta musitseeris ühes bändis koos Mari Kalkuniga. Projekte on tal olnud palju, kuid need on kuidagi lahtunud, ära kadunud. Hoolimata sellest teeb Timo muusikat kangekaelselt ikka edasi. Tal on kodus tohutul hulgal instrumente ning ta salvestab ideid oma kodustuudios. Ta elus ongi praegu kaks kirge, mis võtavad ühepalju aega ja energiat: muusika ja teadustöö.

ROBOTID JA ARVUTID

Kuidas jõudis Timo arvutite ja teadustööni? «Asi sai alguse sellest, et ema ostis mulle võrri asemel arvuti,» naerab ta. Esimene programmeerimiskeel oli AMOS Basic ja esimene arvuti Amiga 2000. Sellest sai alguse sügav kiindumus IT-maailma vastu.

Timo jaoks oli tähtis kaks armastust – muusika ja arvuti – omavahel ühendada. Niisiis muretses ta endale programmi ModPlug *tracker*, millega hakkas tegema erisuguseid katsetusi. Filmi «Waranduz» lõppsubtiitrites on kuulda räpplugu, mille tausta meisterdas Timo just selle programmi abil. Nõnda algasid tema katsetused arvutimaailmas, mis viisid ta keskkooli ajal suisa Baltimaade informaatikaolümpiaadile.

IT-vallas toimuv paneb Timol silmad särama. Näiteks viis, kuidas luuakse proteese, mis reageerivad närviimpulssidele sel moel, nagu teeks seda päris oma käsi. «Tegelikult on nii, et need uhked asjad, mida ümberringi töötamas näeme, sõltuvad siiski väga suurel määral programmeerimisest.»

Tartu ülikoolis on Timo

praegu seotud kahe projektiga: e-tervis ja EKT22. Ta vaikib viivuks ning asub seejärel kätega vehkides selgitama, mida ta e-tervise projekti juures teeb. Lihtsalt öeldes püüab ta süsteemituid andmekogumeid muuta süsteemseks. Seda selleks, et neid saaks hiljem muude näitajatega (näiteks geenivaramuga) seostada, selle tagajärjel on kunagi ehk võimalik luua isegi uusi ravimeid.

EKT22 eesmärk oli vaba-avaline tarkvara, mis suudaks eestikeelsest tekstist eraldada struktureeritud infot. Praktiline kasutusala võiks olla ehk ajaleheartiklitest nimede eraldamine, et vaadata, keda on koos kõige rohkem mainitud. Näiteks võiksid tihti kokku sattuda Keskerakond ja Edgar Savisaar. Arvuti suudab sellist tööd automatiseerida ning see on kasutatav otsingumootorites. Trükkides sisse nime Edgar Savisaar, oskab arvuti selle põhjal soovitada ka Keskerakonnaga seotud veebilehti. Teine rakendus on autorituvastus: kui sul on hulk ühe inimese kirjutatud tekste ja üks tundmatu tekst, siis programmi ülesanne on öelda, kas tegu on sama autoriga.

Mainitud projekt on tegelikult juba lõpusirgel ning algamas on uus, mis kannab nime EstNLP. «Selle põhieesmärk on sama: tuua eesti keeletehnoloogilisi vahendeid lähemale *state-of-art* asjadele, mis on juba inglise keeles olemas,» räägib Timo. Eesti keele infotehnoloogiline tugi on tema sõnul inglise keelest umbes 5–10 aastat maas. «Näiteks nimeolemite tuvastaja, mille me eelmisel aastal tegime, oli inglise keele jaoks olemas juba kümme aastat tagasi.»

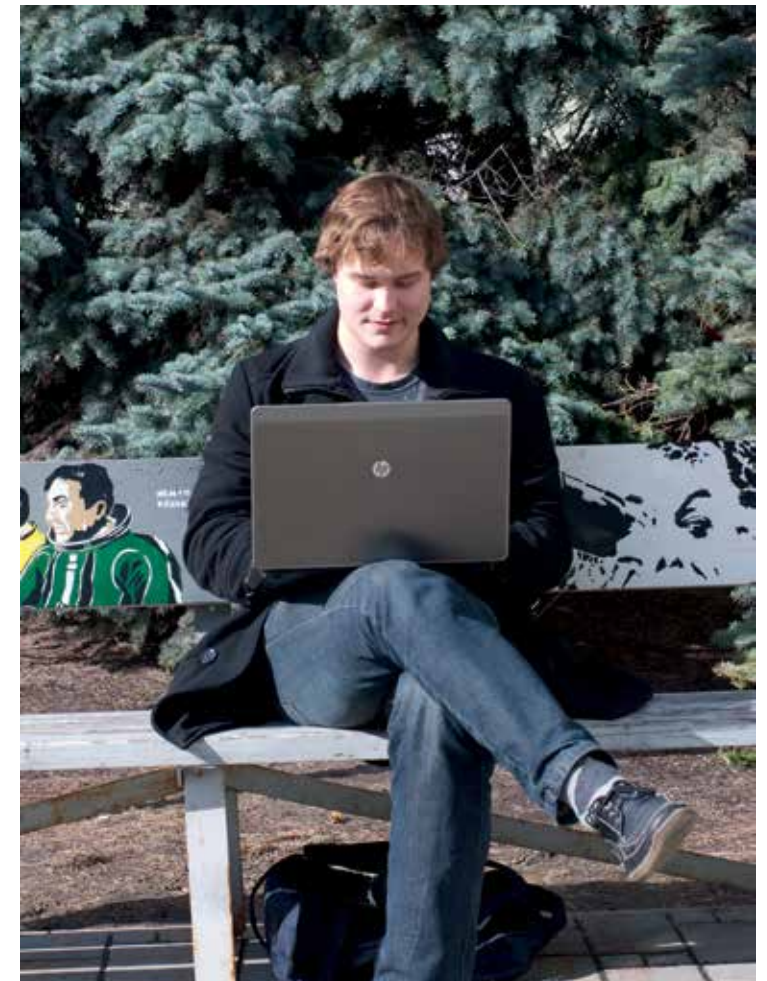
Timo tõdeb, et Eesti on e-riigina toimiv, kuid selles vallas

tekkivate vigade parandamiseks peab meil olema rohkem spetsialiste. Kui ta magistrantuuri astus, jäid pooled kohad vabaks. «Erasektoris makstakse lihtsalt niivõrd head palka ja see meelitab tudengid enda poole,» räägib ta. Teaduse tegemine on aga Timole niivõrd põnev, sest ta saab teha seda, mis teda huvitab ning see hoiab teda ülikooli juures. Tegelikult ta tunnistab, et kui aeg-ajalt kuuleb, millised on erasektori palgad, siis kipub mõte küll sinna poole rändama. Kui aga doktorantuuri juba kord alustatud, siis tuleb see ka lõpuni viia.

Juhul, kui Timo saaks uurida ja tegeleda ükskõik millega, langeks tema valik tehisintellekti peale – ta tahaks roboteid ehitada. Samas tunnistab ta, et sellisel juhul pidanuks ta ilmselt enne doktorantuuri eriala vahetama. Sellegipoolest ei mata ta seda mõtet veel maha, sest ei tea, mis tulevik toob.

Timo on ka matemaatika minileksikoni rakenduse üks looja. Tegu on androidile mõeldud programmiga, mis sisaldab põhikooli ja gümnaasiumi matemaatika õppekavas nõutud materjale. Antud on kõik peamised definitioonid, mõisted ning kirjeldused. Samuti on seal hulgaliselt näiteid, jooniseid ja lisamaterjale. Rakendusel läheb päris edukalt, viimati oli sellel Timo sõnul 5500 kasutajat, allalaadimisi pea 19000 korral.

Timo ise ei näe selles midagi erakordset, et on IT-spetsialist, kes mängib kõikvõimalikke pille ja komponeerib lugusid. IT puhul on tegu alaga, mis nõuabki tema meelest kunstilist kallakut ja selles pole midagi erilist. «Ma tean paljusid niinimetatud «patsiga poisse», kes mängivad näiteks pilli või tegelevad muu loovaga,»

Klaver või arvuti? Mõlema klaviatuur on Timole meelepärane. Foto: Signe Ivask

räägib ta. Probleeme peab suutma lahendada lennult ja selleks on paratamatult vaja loovust, näiteks kas või selleks, kuidas ja milliste käikudega «errorile» läheneda.

VIIMANE PROJEKT

Timo hetkel viimane muusikaline projekt oli Mandarones, kuid sellele panid poisid hiljaegu studios punkti. «Mulle sobis Mandarones väga, mul oli seal ruumi improviseerimiseks,» räägib ta õhinaga. Kas punkt võib muutuda ka komaks? Võimalus on, sest teised bändiliikmed läksid mõneks ajaks välismaale.

Kuni nad tagasi tulevad, teeb Timo muusikat ise, oma kodus, mitmete pillide keskel, otsides just seda õiget heli ja kõla.

See, et ta saab olla omamoodi, teha nii, nagu õigeks peab, on talle oluline. «Võin ju öelda, et teen muusikat kuulajate jaoks, aga ennekõike teen ma seda siiski endale, ma pean ise sellega rahul olema.» Olgu see siis piire kompav punkbänd või mingi muu lähenemine, mida Timo ei oska veel žanriliselt määratleda.

Timo lugusid saab kuulata veebis aadressil: <https://soundcloud.com/petmanson>.

Senati kuldne (taas)algusaeg

Senati kui kõrgeima akadeemilise otsustuskogu töö algus ülikoolis oli põnev, mitmel juhul tõstasid tõsised teemad, mis omakorda panid lahvatama tulised vaidlused, teisalt oli tegu väga muheda foorumiga, kus aeg-ajalt kostus isegi naerupahvakuid.

Signe Ivask
signe.ivask@ut.ee

Maikuu keskpaigas peaksid selguma senati teise koosseisu liikmed, ent ära ei tasu unustada ka neid, kes selle tööga alustasid. Mõned neist meenutasid juhtumeid, mis istungitel aset leidsid ja mõlgutasid mõtteid, miks on senatit vaja.

SENATI EESMÄRK

Mikrobioloogia instituudi juhataja ja meditsiinilise mikrobioloogia ja viroloogia professor Irja Lutsar räägib, et senatis osalejate eesmärk on olla väljas Tartu ülikooli kui terviku, mitte ainult oma instituudi või teaduskonna eest.

Üliõpilasesinduse esimees Martin Noorkõiv nõustub selle vaatega. «Senatis on vaja instituudi või siis teaduskonna kingadest välja astuda ja vaadata kogu pilti, mis on lauale pandud,» leiab ta. Senat on koht, kus akadeemilistel inimestel on võimalus arutada ülikooli puudutavaid teemasid.

Eksperimentaalsühholoogia osakonna juhataja professor Jüri Allik on ülikooli nõukogu ja selle järeltulija senati liige olnud väikeste vaheaegadega üle 20

aasta. Tema sõnul oli ülikooli kõrgeima juhtorgani jagamine kaheks – nõukoguks ja senatiks – ajendatud ideedest, mis olid mõnda aega populaarsed avaliku sektori korraldamisel ja tuntud nime all «uus avalik haldus» (ingl new public management ehk NPM), mille mõte oli juhtida avalikku sektorit ja teiste seas ülikooli äriettevõttele sarnaselt. «Üks rektoritest arvas kunagi, et ülikoolil ja saapavabrikul pole suurt vahet. Kõik viimase aja ülikooli põhikirja muutused on kantud ideest, kuidas oleks rektoril lihtsam ülikooli juhtida,» arwab ta.

Alliku sõnul pole tänu tugevale akadeemilisele vastuseisule puhas ärimudel teostunud ja tulemuseks on hübriid, mis tema hinnangul ei tee kellelegi heameelt.

Põhikirja kohaselt on senat kõrgeim akadeemiline otsustuskogu, kes vastutab ülikooli õppe-, teadus- ja arendustegevuse väga hea kvaliteedi eest. Allik aga arwab, et reaalselt ei otsusta senat enam ammu midagi. «Ülikoolis toimuv polevatki senati asi, kuna see kuulub kantsleri vastutusalasse ja professoritel pole isegi õigust selle vastu huvi tunda, eelarvest kõnelemata. Senati esimees võib senati liikmete

peale karjuda ja süüdistada neid alusetult valetamises,» ütleb ta.

Tema sõnul jättis põhikiri ebamääraseks küsimuse, mida otsustab rektor ja mida senat, sellega andis senat vabatahtlikult ära veel ühe osa oma põhikirjaga määratud otsustusõigusest. «Kui NPM reformi mõte oligi piirata ülikooli akadeemilist demokraatiat, siis on see igal juhul õnnestunud. Õnneks ei ole keegi hakanud veel seletama, et suveräänne demokraatia ongi see õige demokraatia vorm,» räägib ta.

Allik lisab, et kõigest hoolimata on praegusel ja loodetavasti tulevasel senatil oma roll. «Mõned läbimõtle mata ja halvad otsused on õnnestunud tagasi lükata. Vähemalt esialgu.»

Eesti keele võõrkeelena professor Birute Klaas-Lang arwab, et ülikool on oma juhtimismudelit vahetades üleminekue tapis. Põhjamaade ülikoolides on tsentraalsem juhtimine, mis annab ülikoolide nõukogudele suurema voli teha ülikooli arengut puudutavaid otsuseid. «Need otsused sünnivad koos ülikooli juhtkonnaga, see tähendab rektori, kantsleri ja nende meeskonnaga,» räägib ta. Klaas-Lang leiab, et dekaanid ja

instituutide juhatajad on nende otsuste puhul nii elluviijad kui ka alusteabe andjad.

Klaas-Langi sõnul on senati puhul tegemist laiapõhjalise akadeemilise foorumiga, mis annab teemasid arutades ülikooli juhtidele soovitusi, samas peegeldab ka kavandatavate uuenduste võimalikku vastuvõttu. Ta räägib, et Helsingi ülikooli senat koguneb üks või kaks korda semestris. «Võib tõesti öelda, et Põhjamaade professorid tegelevad pigem oma teadustöö ja õpetamisega ning usaldavad ülikooli juhtkonda, teades, et otsused on kaalutud ja ülikooli kui terviku huvisid arvestavad,» ütleb ta. Sellise usaldusliku õhkkonna loomine võtab aga aastakümneid aega ja millal Tartu ülikool nii kaugele jõuab, ei oska Klaas-Lang ennustada.

Nii Irja Lutsar, Birute Klaas-Lang kui ka mikroobigeneetika professor Maia Kivisaar toovad välja, et senatis osalemine on andnud neile parema arusaama sellest, kuidas ülikool tervikuna toimib. «Ülikool koosneb väga erinevatest vald- ja teaduskondadest ning igaühel on oma spetsiifikast lähtuvad lahenduskaigud. Minu jaoks on olnud suureks üllatuseks, et ühele ja samale asjale võib teaduskonniti vaadata väga erinevalt,» kirjeldab Lutsar.

Birute Klaas-Lang leiab, et senat on läbilõige ülikoolist, kus on esindatud kõik valdkonnad nii õppejõudude kui ka üliõpilaste osas. «Ma loodan väga, et olen oma osalemisega kaasa aidanud *humaniora* valdkonna nähtavuse suurendamisele senatis. Väga positiivselt on üllatanud ka selle koosseisu üliõpilaste esindus senatis, kelle

süvenemine arutluses olevatesse küsimustesse teeb nii mõnelegi senati «täiskasvanud» liikmele silmad ette,» ütleb ta.

SENATI KRIITIKA

Irja Lutsar ütleb, et iga algus on raske ja väga paljud asjad loksuvad paika aegamööda – see tõde ei läinud ka senatist mööda. Ta tunnistab, et siamaani on raske aru saada, kas senat on juhtimisorgan või ametiühing. «Senatil ei ole olnudki aega arutada, millised on võimalused Tartu ülikooli arengule kõige paremini kaasa aidata, senatil pole mingeid vahendeid, ta saab ainult arvamust avaldada,» räägib Lutsar. Tema hinnangul peaks senat ülikooli juhtimisele kaasa aitama ja olema sealjuures vähem ametiühingu rollis. «Senat peab sekkuma siis, kui on selgelt näha, et ülikooli töötajatele tehakse liiga.»

Üliõpilasesinduse esimees Martin Noorkõiv toob kriitikana välja põneva asjaolu: nimelt istuti senatis tähestiku järjekorras, mis tähendas, et inimesed, kes soovinuks koos istuda ja omavahel rääkida, ei saanud seda alati teha. «Levivad jutud, et selline paigutus on taotuslik, sest kui need inimesed ei saa omavahel rääkida, siis räägivad nad ehk pigem ülikoolist kui tervikust, mitte ainult oma valdkonnast,» ütleb Noorkõiv.

Samas võis selline paigutus üldist diskussiooni takistada, sest senatis ringi vaadates torkas talle silma, et paljud inimesed istusid oma arvutite taga ega pööranud toimuvale erilist tähelepanu. «Vähemalt näiliselt tundus see nii. On suur tõenäosus, et nad keskendusid peamiselt oma asjadele ja võtsid

sõna, kui teema puudutas neid kuidagi konkreetsemalt,» ütleb Noorkõiv.

Ta pakub välja, et olukord oleks ilmselt parem, kui ühe valdkonna inimesed saaksid enne senatit kokku ja arutaksid teemad omavahel läbi. Selleks ajaks, kui teema jõuab senatisse, on nad laiemalt sellele mõelnud ja teavad, mida teised sama valdkonna inimesed asjast arvavad.

Maia Kivisaar on senatis tõstatanud tõsisid teemasid, sellega seoses on tal tekkinud küsimus, missuguste teemade lahkamisega peaks senat tegelema. «Kas lisaks TÜ põhikirjas sätestatud ülesannetele on kategoorias «muud küsimused» valdkondi, mille puhul senat ei peaks sekkuma? Ja kui sekkub, siis mida see endaga kaasa toob? Aga samas, kas me vastutame ka selle eest, kui ei reageeri?» küsib ta.

Kivisaar meenutab, et möödunud aasta jaanuarikuu istungi päevakorras oli punkt «Infotehnoloogia osakonna juhtimisega seotud probleemidest (informatsioon)». Talle jäi senati istungil mulje, et ta ei oleks pidanud seda teemat üles võtma, ent tuginedes Tartu ülikooli põhikirjale (§32 lõige 11 ning lõige 1) tegi ta seda siiski. IT osakonnas toimuv tekitas küsimusi üle terve ülikooli, teemat käsitleti juba ka ajakirjanduses. «Mitmed mu kolleegid nii ülikoolist kui ka väljast tundsid toimuva vastu huvi, et ehk olen ma midagi senatis olles kuulnud. Langetasin otsuse: kui seoses IT juhi vallandamisega on tekkinud nii palju küsimusi, tuleb juhtunud avalikult arutada ja miks mitte teha seda senatis,» räägib ta.

Kivisaar leiab, et tekkinud probleeme tuleb lahata ja lahendada avalikult ülikooli sees. Vastasel juhul eskaleeruvad need ülikooli seinte vahelt väljapoole, näiteks meediasse, kus probleeme võidakse sageli tundmatuse ni paisutada ja see räsib ülikooli mainet üpris tõsiselt. Olukord oli üpris keeruline, kuid senati liikmed said asjad omavahel selgeks räägitud.

Senatiülese nõukogu loomise üks idee oli tuua ülikool ühiskonnale lähemale. Alliku sõnul ei tea aga keegi, kuidas nimetatud lähedust täpselt hinnata, reaalne tulemus on see, et ülikooli autonoomias on antud järjekordne tükk ministeeriumi ametnike meeleva.

Oli väike lootus, et loobudes osast autonoomias, saab ülikool vastu palju suurema eelarve. «Tegelikult kompenseeritakse isegi tasulisest õppes loobumist vaid osaliselt ja selgelt mitte piisavalt. Kui selle taustal oleks toimunud teaduse rahastamise oluline kasv, oleks see veel kuidagi talutav,» ütleb Allik. Teadusametnikud aga kinnitavad järjepanu, et raha pole ega tule ka juurde.

JUHTUMISED SENATIS

Irja Lutsar tunnistab, et on olnud paar korda, mis on teda väga meeldivalt üllatanud. Neil kordadel on senat võtnud julge seisukoha väga raske teema asjus ja see on märkimisväärne, sest ühe laua taga istuvad koos inimesed, kes on suuresti mõjutatud oma instituudist või teaduskonnast. Raskel hetkel senat koondus ning kõik liikmed vaatasid üheskoos tulevikku. «Võib kohati tunduda, et senatiliikmed kisivad tekki enda poole, kuid

tegelikult langetatakse lõpuks siiski õiglane otsus,» ütleb ta.

Maia Kivisaare sõnul on viimased paar aastat olnud murranguline aeg kõigi jaoks, sest varasema suure ülikooli nõukogu asemele moodustati uus, ainult 11 liikmest koosnev ülikooli nõukogu ja 22 liikmest koosnev ülikooli senat.

Rektori, nõukogu, senati ja ülikooli valitsuse pädevusse jäävat oli seetõttu vaja sätestada uues ülikooli põhikirjas, mis tuli arutlusele esimesel senati koosolekul. Kivisaar viis ennast ülikooli elu puudutavate regulatsioonidega kurssi, töötas senati istungiks põhjalikult läbi ülikooliseaduse, senise TÜ põhikirja ja TÜ põhikirja uue versiooni. «Märkas, et põhikirjas on nii rektori kui ka eri juhtorganite pädevustes hall tsoon nimetusega «muud ülikooli tegevust puudutavad küsimused»,» räägib ta. Kivisaarel oli seoses põhikirjaga plaanis esitada terve hulk küsimusi, kuid enne, kui põhikirja juurde jõuti, oli vaja kehtestada senati kodukord ning juba sellega venis arutelu niivõrd pikaks, et paljude senatiliikmete jaks sai juba enne teema käsitlust otsa.

Birute Klaas-Lang kinnitab, et senati koosolekud on reeglina tõepoolest väga pikad. Tema meelest pühendati esimestel istungitel väga palju aega pisidetailide arutamisele, aga ilmselt vajas vastvalitud koosseis nii-öelda kokkumängimise aega ja uue olukorraga harjumist. «Kord, et vajaduse korral tehakse lõunavaheaeg, jõustus minu mäletamist mööda küll alles käesoleval õppeaastal. Senati liikmed ei pea enam nälgast nõrkema hommikust õhtuni

ülikooli asju arutades ja tähtsaid otsuseid vastu võttes,» ütleb ta. Vesi on küll laual, kuid dekaanid, kes seina ääres istuvad, saavad juua vaid siis, kui nende pikk kohalolek mõnele senati liikmele meelde tuleb. «See viimane seik ajendas LOTE dekaani professor Peeter Burki igal istungil sõna võtma ja soovitama ka dekaanid veega varustada. Nüüdseks on ka hea kolleeg Peeter alla andnud ja kannatab vapralt,» ütleb Klaas-Lang.

Samas tunnistab ta, et senati päevakorda vaadates võis üsna eksimatult ennustada, mis küsimused tekitavad pika diskussiooni ja mis küsimustes ei pruugi otsust tulla. «Viimasel juhul oli põhjuseks küsimuste kehv ettevalmistus, aga ka see, et ülikool pole lihtsalt otsustamiseks veel valmis. Need küsimused on olnud aastaid aktuaalsed, seotud ülikooli põhikirja ja struktuuriga, laiemalt muidugi ülikooli toimimisega tervikuna.»

Martin Noorkõiv meenutab, et senat oli eriti äge siis, kui tekkisid spontaansed arutelud teemadel, millest keegi varem ei rääkinud.

Näiteks, kui teemaks tuli vastuvõtt ja akadeemiline tava, siis ütles keegi, et nemad teevad oma vastuvõtul just nii, sest see on akadeemiline tava. Läks natukene aega mööda ja keegi teine ütles, et nad teevad asja hoopis sedamoodi, sest see on akadeemiline tava. «Lõpuks võttis keegi sõna, et mitu korda on läbi käinud mõiste «akadeemiline tava» – tundub, et meil ei ole sellist asja. Paneme kõigi arusaamad lauale ja vaatame, mis see akadeemiline tava siis meie kõigi meelest on ja kas seal

on ka mingisugust ühisosa.»

Noorkõiv leiab, et on TÜÜE-ga saavutanud senatis päris palju. Nad on ennekõike survestanud, et professorite tagasivalimisel küsitaks, kuidas on lood tudengite tagasisidega. «Alguses oli suhtumine tagasisidesse suhteliselt ükskõikne, mingil hetkel märkasime aga muutust. Kord tuli üks dekaan ette, rääkis professorist, tunnisis-

tas kohe, et tal on halb tagasiside, kuid lubas, et teda ei saadeta bakalaureuseastme tudengeid õpetama, samas kõik teavad, et ta on suurepärane teadlane.» TÜÜE jäi tervikuna siiski seisukohale, et ei ole mõistlik kehva tagasisidega professorit tagasi valida. Kandidaat kogus üheksa vastu- ja üksteist poolthäält. Noorkõiv oli siis esimest korda valimiskomisjonis, kus

luges kahe teise inimesega hääli kokku. «Kui need kaks inimest lugesid, et vastuhääli oli üheksa, siis nende nägudel peegeldus segu hirmust-üllatusest-segadusest, sest professor jäi peaaegu tagasi valimata. Selline mõte või võimalus tundus olevat täiesti uudne.» Ta leiab, et ülikoolis on võimalik midagi muuta ja et halvasti õpetavad professorid võivadki ohtu sattuda. ☹

Tagasivaade senati tööle ja ülesannetele

Volli Kalm
TÜ rektor

Senat on ülikooli akadeemilise elu küsimusi otsustav kogu ja tema koosseis (viis üliõpilaste esindajat ning neli töötajat igast õppe- ja teadusvaldkonnast) viitab eesmärgile, et senatis oleksid võrdse esindatud kõik valdkonnad ning diskussioonides ja seisukohtades domineeriks üleülikooliline, või vähemalt valdkonnaülene vaade. Minu arvates on senat enamasti suutnud tegutseda ülikooli kui terviku huvisid silmas pidades ning otsusteni on jõutud konstruktiivses õhustikus. See näitab, et senat on nüüdseks oma ligi kahe ja poole aastase tegevuse käigus sisuliselt hästi tööle hakanud. Kõik see on siiski nõudnud teatud aja oma rolli ja kodukorraga harjumiseks, näiteks kuidas senati liiget huvitav küsimus senati päevakorda saab, või kuidas on seadus piiritletud nõukogu ja senati otsustuspädevuse. Mõlema, nii nõukogu kui ka senati poolt vaadates on

koostööle ja üksteisemõistmisele kasuks tulnud nende kogude ühisistungid. Pean oluliseks juba väljakujunenud tava, et nõukogu pädevuses olevates küsimustes (ülikooli eelarvepõhimõtted, eelarve kavand, arengukava projekt, majandusaasta aruanne) on toimunud eelnevad arutelud ka senatis.

Senati strateegiliselt kõige tähtsamad ülesanded on põhikirja vastuvõtmine, õppekavade avamine-sulgumine ning professorite, juhtivteadurite ja ülikooli asutuste juhtide valimine. Senati otsuste põhjal akadeemiliselt oluliste positsioonidele tööle võetud inimeste käes on ülikoolis suur osa allüksuste juhtimisest ning õppe- ja teadusrahade käsutamisest. Mul on jäänud mulje, et kohati ei ole senat täiel määral tajunud nende otsuste mõju ülikoolile. Professoreid ametisse valides määrab senat, kes ja kuidas hakkab õppe- ja teadustöö otsuseid ellu viima. Peale selle tundub mulle, et nüüd, kus senat on stardiaja juba üle elanud, oleks vaja rohkem tähelepanu pöörata

ka sellele, kuidas sisustada ja rakendada TÜ seadusega senati liikmeile pandud vastutust ülikooli õppe- ning teadus- ja arendustegevuse ja selle selle väga hea kvaliteedi eest.

Praegune senati koosseis lõpetab varsti, kuid uue koosseisu valimiseks esitatud kandidaatide põhjal on näha, et uues, sügisel alustavas senatis on mõistlikus vahekorras mõlemad – on nii uusi liikmeid kui ka praegusi, kes jätkavad ja kannavad edasi järjepidevust. Kui palju oli praeguse senati töös karjumist ja valetamist ning selle eest ka oma vanema kolleegi poolt noomida saamist, mäletavad senati liikmed ilmselt erinevalt. Ülikooli kõige suurem väärus ongi tema eripalgelised inimesed, seega on senat heas mõttes ülikooli väike, aga väga oluline peegeldus.

Täna kõiki senati liikmeid ülikooli heaks tehtud töö eest! See on igal juhul tunnustust väärt, sest me kõik, olles isegi eri seisukohtadel, lähtusime sellest, mida arvasime olevat ülikoolile parim.

Mõtlemine kastist välja ja vaatame üle taldriku serva

Aprilli alguses arutati õppeuenduskonverentsil «Kõrgharidus 2020» TÜ uue arengukava valguses võimalusi, kuidas pakkuda erialadevahelist ja ühiskonna üha kiiremini muutuvatele vajadustele orienteeritud kõrgharidust.

Siret Rutiku
õppeosakonna juhataja

Valdkondlikes töötubades tutvustasid eksperdid Hongkongist, USA-st, Rootsist, Soomest, Taanist ja Saksamaalt oma kogemusi erialadevaheliste ja uuenduslike õppekavade arendamisel ning uuendustega seotud kitsaskohtade ja edutegurite vallas. Nende ettekannete põhjal arutleti, kas ja kuidas on võimalik võtta Tartu ülikoolis ja Eestis üldiselt eeskujuks välisekspertide kogemusi ning missuguseid erijooni arvestada.

Kõrgkoolide ees seisvad väljakutsed ei ole enam erialakesksed ega riigipiiridega eristatavad ning tulevikus ei ole kitsas, kindlale töövaldkonnale ja regioonile orienteeritud spetsialiseerumine enam põhjendatud. Kõik kõrgkoolid panustavad inimkonna probleemide lahendamisse ühiselt, kuid samas konkureerivad parimate üliõpilaste, õppejõudude ja teadlaste saamisel. Selle eesmärgi saavutamise nimel pakutakse üha rohkem ingliskeelset kõrgharidust.

Gloobalse konkurentsi tingimustes on rõhuasetus nihkumas seni valdavalt ülikoolide tea-

dusväljundilt kõigi kõrgkoolide ja lõpetajate ühiskondlikule ja majanduslikule mõjule ja konkurentsivõimelisusele tööturul.

UUENDUSI VEAVAD ÕPPEJÕUD JA TEADLASED

Ka Cecilia Chan Hongkongi ülikoolist rõhutas konverentsil, et teadus on oluline, aga õpetamine on sama oluline. Kui professor ei ole tugev õpetamises, on see probleem, st kõrgharidus ei keskendu enam peamiselt teadusliku uurimistöö alastele teadmiste ja oskustele. See aga ei tähenda, et õppejõududel-teadlastel oleks teisejärguline roll. Vastupidi, nemad peaksid olema uuenduste eestvedajad.

Kuigi kõrghariduse kvaliteedi ühtlustamine peaks toimuma kvalifikatsiooniraamistike ja kvaliteedihindamissüsteemide abil, tuleks üksikute kõrgkoolide ja õppekavade puhul siiski säilitada mitmekesisus. See ei tohiks aga seisneda enam ülikitsa erialase niši leidmises, vaid selles, et laiapõhjalise hariduse põhjal võimaldab ülikool igale lõpetajale individuaalse haridusprofiili.

Eri uuringute tulemused näitavad, et just laiapõhjaliste (eriti bakalaureuseastme) õppekavade

lõpetajad leiavad kiiresti areneval ja muutuväljundil tööturul paremini tööd, on paindlikumad ümberõppimises ning suudavad kiiremini muutustele reageerida. Lisaks õppekavade laiapõhjalisusele on üha olulisem pakkuda üliõpilastele mitme eriala omandamise võimalust ning veelgi enam – teha seda erialadevahelisuse põhimõttel.

Ühe näitena tõi Martin Lange Kieli ülikoolist uue rahvusvahelise magistritaseme ühisõppekava Poznani ülikooliga Poolas, «Poles and Germans in Europe» (EUPOD), mille loomise üheks ajendiks oli aidata kaasa ülikoolihariduse kujundamisele ühiskonna vajadustest lähtuvalt.

PAINDLIK ÕPE – ROHKEM VÕIMALUSI

Lange lisas, et EUPOD-i lõpetajatel ei ole küll otsest ega üheselt määratletavat tööturuväljundit konkreetsete ametikohtade tähenduses, ent lõpetajatel on laiemad teadmised, võrreldes mõnel konkreetsetel erialal õppinutega. Nii Saksamaal kui ka Poolas pannakse rõhku ülekantavate pädevuste arendamisele ja praktikale. Võib eeldada, et õppekava läbinutel on head võimalused

tööd leida suisa eri valdkondades ja regioonides. Seega ei pea õppekava «tööturuprofiil» olema alati seotud konkreetsete ametikohtadega, vaid kavandatud avaramalt.

Marko Tiirmaa ja Martin A. Noorkõiv käsitlesid oma ettekandes tervikliku lähenemise olulisust. Ülikoolid ei ole enam teadmiste kindlused, sest teadmised on igal pool vabalt kättesaadavad. Seetõttu muutub olulisemaks kõik, mis ehitatakse teadmiste ümber, selleks on inimeste võime, soov ja oskus teadmisi rakendada.

Tiirmaa kritiseeris, et õpetamises liigub rõhuasetus teadmiste omandamiselt, mõistmiselt ja salvestamiselt pelgalt kiire ja leidliku infootsimise oskuse andmisele. «Kui kunagi n-ö pistik seinast välja tõmmatakse, ei oska inimesed ilma põhiteadmisteta midagi peale hakata,» ütles ta. Ülekantavad pädevused ei asenda traditsioonilisi akadeemilisi teadmisi, vaid peavad olema nendega õppekavades tihedalt seotud. Seega tuleb õpetada nii teadmisi kui ka teadmiste rakendamist.

Noorkõivu arvates on kõrgkooli lõpetaja puhul kõige olulisem, mida ta õppimise käigus omandatud teadmistega peale hakkab. See aga eeldab, et üliõpilane võtab oma õppimise eest ka vastutuse.

Birgitte Gregersen Aalborg ülikoolist leidis, et üliõpilastele õppimise eest vastutuse andmine suurendab nende õpimotivatsiooni. Veenva näitena tõi ta enda ülikoolis probleemipõhise õppe rakendamise edu, mille üks funktsioon ongi üliõpilaste motiveerimine. Õppimine on sotsiaalne protsess ja probleemipõhises õppes lahendavad üliõpilased probleeme meeskondadena. Üliõpilased peavad vastutama nii enda kui ka kogu meeskonna tulemuste eest. Selline

õpe on vähemalt Aalborgi ülikoolis avaldanud õppimise efektiivsusele väga positiivset mõju.

ÜLIÕPILASTE ENESEKRIITIKA ON ABIKS

Konverentsil tõstati rohkem kui korra ülekantavate pädevuste hindamise küsimus. Rõhutati, et see peab koosnema eri komponentidest ning üha olulisemaks muutub üliõpilaste enesehindamine.

Thomas Crain Johns Hopkinsi ülikoolist USA-s selgitas, et just Chani tõstatatud probleem on ka põhjus, miks peale standardipõhise hindamise on vajalik lisada üliõpilaste põhjalik kriitiline eneseanalüüs. «See on vaja aga enne hästi struktureerida ja läbi mõelda ning kohe ei pruugi see ka õnnestuda,» nentis Crain.

Crain tõi oma ülikooli näitel välja, et ülikoolides on traditsiooniliste arusaamade ümbermõtestamine ja sisseharjunud struktuuride ümberkujundamine tõesti võimalik. Ülikoolis kujundati äriduse ja ettevõtluse õppekavad ümber, lähtudes põhimõttest, et ettevõtlus saab aidata kaasa globaalsete probleemide lahendamisele. Ülikool oli selle lähenemise toetamiseks valmis väga suurteks struktuuri-muudatusteks.

Kõigi ettekannete puhul jäi selgelt kõlama sõnum, et sageli on struktuuri-muudatused kõrgkoolides möödapääsmatud. Eriti juhul, kui on vaja lahendada traditsiooniliselt jäiga erialase identiteedi ning hägusa juhtimise probleemi. Samuti toonitati, et muudatusi tuleb teha julgelt ja perspektiiviga ning kindla veendumuse ja sooviga, ent samas olla valmis ka tagasilöökideks.

Birgitte Gregersen selgitas, et ehkki Aalborgi ülikoolis viidi probleemipõhine õpe sisse 40

MIDA TEHA ÜLIKOOLI- HARIDUSE PARENDA- MISEKS?

- Ülikooli juhtkonnal, õppejõududel ja teadlastel tuleb teadvustada oma muutunud rolli ning keskenduda õppes rohkem teadmiste rakendamise oskusele.
- Ülikool peab toetama üliõpilaste teadlikku ja omavastutuslikku õppimist.
- Areng ja globaalsed muutused tuleb lahti mõtestada enda ülikooli kontekstis: mida see tähendab meile, mida peab näiteks TÜ rahvusülikoolina tegema.
- Tuleb leida sobiv tasakaal teaduse ja õpetamise, uuenduste ja traditsioonide vahel. Peame selgitama välja, kus on konflikt või vastuolud, kus peaksime selgemalt fookustuma, et saavutada või säilitada väga hea kvaliteet.
- Ülikoolil on vaja muuta oma struktuuri, et edendada õppejõudude omavahelist erialadevahelist koostööd.
- Suuri muudatusi algatades tuleb mõelda, kas ja kuidas suudame neid edasi viia ka projektirahadeta.
- Ülikooli peab ise mine-ma inimeste ja partnerite juurde, mitte vastupidi.

Allikas: õppeuenduskonverents «Kõrgharidus 2020».

aastat tagasi, leitakse tänaseni ikka midagi, mida parandada või teisiti teha, sest kõik ei kulge sugugi nii, nagu ideaalis mõeldud. Ka David Friedrich nentis, et kuigi Lüneburgi ülikooli uudset õppekava käsitletakse musternäidise, ei ole reaalsuses kõik ideed realiseerunud sugugi konarusteta.

KOGEMUSTE JAGAMINE HOIAB ÄRA TOPELTÖÖ

Uuenduste ja suurte muutuste kontekstis tõstatakse konverentsil pidevalt ülikooli sisemise ja ainulaadse töökultuuri küsimus: kuidas tekivad ülikoolide ühised arusaamad ja väärtushinnangud ning kuidas neid muudatuste tegemiseks saaks või tuleks muuta.

Torgny Roxå Lundi ülikoolist rääkis oma ettekandes vajadusest murda õppejõudude ja teadlaste vahelise suhtlemise kivistunud bar-

jääre. Eri kogukonnad ja tööpered tuleb panna omavahel rääkima, infot ja head praktikat jagama, ühiselt uuendusi kavandama ja rakendama. Tema kinnitusele on õppejõudude omavaheline puudulik suhtlemine üks tõsisemaid takistusi õppeuuenduste tegemisel ning õpetamise kvaliteedi parandamisel.

Lundi ülikoolis jagavad õppejõud iga kahe aasta tagant oma õpetamiskogemusi. Umbes 1300 sõna kirjutamine ei võta liiga palju jõudu ega takista ka õppejõude keskendumast oma erialauuringutele ja õpetamisele. Mõned korrad aastas ilmub seal ka ajaleht, kus õppejõud vahetavad oma mõtteid: nii on võimalik levitada häid kogemusi, aga ka ära hoida topelettõid või isegi samal teemal uurimistöid.

Sarnane traditsioon on ka Kieli ülikoolis, kus nn ringaudiotooriumi loengutes tutvustavad

eri valdkondi esindavad teadlased ja samuti külalisesinejad üksteise valdkonna seotust aktuaalsete teemadega. Nii edeneb erialadevaheline koostöö ning kujuneb suurem pilt sellest, mis ümberringi toimub. Üha vähem õpitakse üksinda ja üha rohkem meeskondades ja õpikogukondades. Sama kehtib ka õppejõudude ja õpetamise kohta.

Konverentsil kordus ikka ja jälle mõte, et on vaja mõelda kastist väljas ja püüda vaadata üle taldriku serva. Marko Tiirmaa tõdes, et sellal, kui isegi sõjalises väljaõppes minnakse üle probleemipõhisele ja mängulisele õppele, on hariduses paljuski jäädud kinni vananenud sõjalise drilli põhimõtetestesse. «Täiskasvanute mängud on väga populaarsed, samas ei ole need õpetamises tõsiseltvõetava meetodina tunnustatud,» imestas ta. ☺

Fundamentaalse muutuse lootuses

Martin Hallik
õppeprorektor

Oluline muutus sünnib siis, kui me seda ise väga soovime. Muudame oma käitumist, hindame ennast ja teisi teistmoodi ning oleme suurte ambitsioonidega. Tuleb teha paremini kõike seda, mida maailmas on juba tehtud ja midagi veel enam. Selleks, et see kõik sünniks õppevaldkonnas Tartu ülikoolis, tuleks muuta kolme asja.

Esiteks peaks muutuma arusaam õppetööst õppejõudude hulgas. Siiani on kõik uhkusega rahul oma teadustööga, mis saadetakse kolleegidest ekspertidele hinnata ning mille alusel otsustatakse ar-

tikli avaldamine. Saadakse nii häid kui ka halbu hinnanguid. Seda protsessi peetakse normaalseks.

Õppetööga peab juhtuma samamoodi. Õppejõud võiksid tahta, et kolleegid kui eksperdid annaksid hinnangu nende õppetööle. Samamoodi vabatahtlikult, nagu artiklitele. Nii nagu tehakse vajaduse korral paremaks artikleid, saaks vajaduse korral muuta paremaks ka õppetööd.

Ülekantavate oskuste õpetamine on ülioluline. Sellest on palju räägitud, aga senine edu ei tundu olevat piisav. Probleemi lahendamiseks tuleb leida võimalus, kuidas hakata seda mõõtma. Ülekantavate oskuste hindamine peab muutuma võimalikuks – mitte eraldi aina, vaid paljude

ainete sees.

Me peaksime olema avatud võimalusele, et ülikooli e-kursustel on üheaegu nii üliõpilased kui ka gümnasistid, kes saavad ainepunktide, mis muutuvad aktiivseks siis, kui nad astuvad ülikooli. Need ained ei oleks lihtsalt üldist laadi, vaid erialaained, mida saab kasutada õppekavadel, millele gümnasist soovib tegelikult astuda.

Kõik taolised e-kursused peaksid olema väga hästi koostatud, et anda õppijatele ülekantavaid oskusi, sh virtuaalse meeskonnatöö oskusi. See süsteem võimaldaks ülikoolil siduda endaga palju tulevase üliõpilasi. Parim, kui see oleks süsteem, kus osalevad kõik Eesti ülikoolid ning see oleks gümnasistidele tasuta. ☺

Teadustöö tulemuste jõudmine ettevõtlusse ei ole müüt

Erik Puura
Signe Ivask

Teadlaste mõttemaailmas seostub teadustulemuste rakendatavus ettevõtluses sageli vaid patenteerimisega, mida peetakse aeganõudvaks, keerukaks, kulukaks ja tulemuse mõttes ebakindlaks.

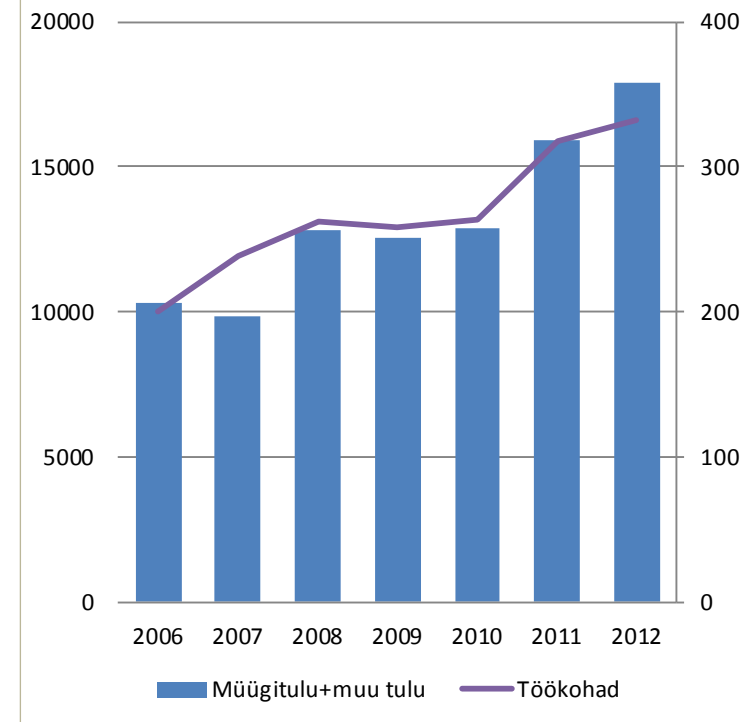
Sellelaadsete müütide tõttu ei hinda me oma võimalusi sageli õigesti ning teeme oma saavutused liiga kiiresti kogu maailmale kättesaadavaks.

Paljud teadusrühmad ülikoolis, mis siiski on valinud patenteerimise tee, on suutnud riikliku teadusraha kõrvale tekitada mahuka rakendusuringute portfelli.

Kuna patenditaotlusi ja patente on Eestis vähe, siis patenditaotluste ja patentidega arendusprojekte on nii Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, SA Archimedes kui ka Euroopa Liidu raamprogrammid finantseerinud palju suurema tõenäosusega kui neid projekte, milles intellektuaalomandile viidata ei saa.

Küll aga takistavad intellektuaalomandi väärtustamist ja rakendamist mõningad enamlevinud müüdid. Arendusprorektor koos intellektuaalomandi spetsialistidega püüab neid ümber lükata ja sellega hirme vähendada.

TÜ spin-off ettevõtete müügitulu ja muud äritulud (tuh eur) ja töötajate arv 2006-2012

ESIMENE MÜÜT

Kui teadustulemus ei ole patenteeritud, siis ei teki ka intellektuaalomandit.

Kõik teadus- ja arendustöö tulemused, mis on fikseeritud

paberile, arvutifailidesse või mujale (näiteks laboripäevikud, andmebaasid, joonised, graafikud), kannavad endas intellektuaalomandit. Patenteerimine on vaid üks ja kindlasti mitte kõige

kiirem ja odavam viis tulemusi majanduselus rakendada ja neist kasu saada.

Samas on patenditaotlustel ja patentidel ülikoolide jaoks kindel roll: sellega me kaitseme oma tulemusi, informeerime kogu maailma oma rakendusliku teadustöö saavutustest, kutsume partnereid üles koostööle ning pakume kaitset ettevõtluspartneri poolt tootearendusse tehtavatele investeringutele.

Üha enam huvituvad maailma suuretegevõtted teadustulemustest, mida ülikoolid pole jõudnud veel kaitsmisele suunata – tänapäeva tehnoloogiline areng on niivõrd kiire, et soovitakse olla kursis n-ö täiesti ajasoojate tulemustega.

Seetõttu peaks iga uurimiskorraldus kaasama eksperdid kohe, kui vähegi tekib tunne, et teadustulemustel võib olla oluline rakenduslik väärtus. Eelkõige on vaja läbi arutada, kuidas hoida tulemuste konfidentsiaalsust, seejärel leida sobilik strateegia edasiseks arendustööks ning võimalike ettevõtluspartnerite teavitamiseks.

Selleks töötab teadus- ja arendusosakonnas intellektuaalomandi talitus ning võimaluste rahvusvaheliseks hindamiseks on kaasatud ülikooli heaks töötavad väliseksperdid Helsingist (Indrek Tammeaid) ja Madridist (Neil Thomas).

Vastav juhend on kirjas ka ülikooli intellektuaalomandi käsitlemise põhimõtetes: teatage kõikidest ärilise potentsiaaliga teadustöö tulemustest teadus- ja arendusosakonna intellektuaalomandi talitusele!

Kiireks ja otseseks tulemuseks võib uurimiskorraldus jaoks olla ettevõtete huvi teadus- ja arendustöö lepingulise koostöö suhtes,

soovitud *spin-off*-ettevõtte loomiseks, teenuse või toote arendamiseks ning starditoetus arendusprorektori reservist leiutise ja teenuse edasiseks arendamiseks või ettevõtlusprojekti käivitamiseks.

TEINE MÜÜT

Tartu ülikool võtab intellektuaalomandi varalised õigused endale, see ei ole teadlaste huvides ning pigem takistab ettevõtluse arengut. Selleks, et tulemusi oleks võimalik anda ettevõtluspartneritele kasutada ja täita ühiskonna teenimise rolli, kuuluvad tööülesannete käigus loodud tulemuste autori varalised õigused ülikoolile.

«Kui aga ülikool näeb, et leiutisel on ärist potentsiaali, võtab ülikool kohustuse katta kulud ning otsida kasutajaid. Näiteks ühe Euroopa patendi jõustamise ning kaitse alalhoidmise kulud võivad ulatuda 300 000 kuni 500 000 euroni, ilma huvita ettevõtetel sellist riski võtta ei saa,» selgitab intellektuaalomandi peaspetsialist Jane Saatre.

Kui aga ülikool otsustab kaitset mitte taotleda, siis tagastatakse varalised õigused autori soovi korral 60 päeva jooksul pärast leiutisest teatamist teadlastele.

Ülikooli kolmas roll – ühiskonna teenimine – tähendab seda, et me püüame anda oma parima Eesti ettevõtluse arendamiseks. Ülikool on püüdnud teadlasi jõuliselt motiveerida: intellektuaalomandi kommertsialiseerimise tulud jagunevad järgnevalt: 20 protsenti ülikoolile keskselt, 15 protsenti autori allüksusele ning 65 protsenti otse teadlastele.

Näiteks toob molekulaarse immunoloogia professor Pärt Peterson välja, et Saksa partneri-

ga teadus- ja arendustöö lepingut sõlmides lisati intellektuaalomandi loovutamise eest lepingusse oluline summa ainult tänu õigeaegsetele ja asjatundlikele konsultatsioonidele.

Lisatulu said nii teadlased kui ka ülikool. «Kõige tulusam ongi müüa oskusteavet – kui leiutise kasutamisest saadavast tulust arvatakse esmalt maha õiguskaitsekulud, siis oskusteabe puhul selliseid kulusid ei ole ja seetõttu jääb ettevõttelt saadud summast rohkem kätte nii ülikoolile kui ka teadlastele,» kinnitas Saatre.

KOLMAS MÜÜT

Kuna patenditaotluste kirjutamine on keeruline, siis teadlased ei pruugi sellega hakkama saada.

Intellektuaalomandi talituse juhi Siim Kinnase sõnul on ammu möödas aeg, mil teadlased pidid ise patenditaotlusi kirjutama. Üha enam kaasab ülikool oma leiutiste kaitsmisesse välisriikide patendivolinnike, et pakkuda parimat kaitset ülikooli leiutistele põhinevate toodete ja teenuste tulevastele müüjatele.

«Tõsi, patendivolinnikud vajavad taotluste koostamisel ja patendiametitele vastamisel alati lähteinfot ka teadlastelt, kuid reaalne vormistamine tuleb nende käest. Selle teenuse kulud katab Tartu ülikool juhul, kui on otsustanud taotleda leiutisele kaitset (vt eelmine müüt),» rääkis Kinnas.

NELJAS MÜÜT

Kõige parem on see, kui teadlased lepivad ettevõtluslepingu tingimustes ettevõtetega ise kokku.

«Siin on palju ohte,» hoiatab intellektuaalomandi valdkonna jurist Reet Adamsoo. Esmalt on ülioluline süveneda finantseeri-

mistingimustesse, mis on raamiks nii õiguste kuuluvuse määramisel kui ka hilisemal teadustulemuse kasutamisel töö loojate ja teiste isikute poolt.

«Samal ajal tuleb arvestada asjaoluga, et projekti partneritel on tihti erisugused huvid ja eesmärgid. Seega on oluline teadvustada ja väärtustada enda huve selliselt, et neid kokkulepetes arvestataks,» lisab Adamsoo.

Kõikides intellektuaalomandi valdkonna küsimustes nõustamiseks (tööstusomand ja autoriõigused, isiklikud ja varalised õigused) töötab Tartu ülikoolis intellektuaalomandi valdkonna jurist Reet Adamsoo. Mis tahes projekti kavandades on intellektuaalomandi kuuluvuse ja kasutamise puhul võtmeküsimuseks finantseerimistingimuste ja partnerite huvide mõistmine, sest sõlmitud kokkuleppeid ei pruugi olla võimalik hiljem muuta.

Finantseerimistingimustele ja partnerite huvidele tuleb enim tähelepanu pöörata koostöös ettevõtete või teadustulemusi aktiivselt kommertsialiseerivate teadus- ja arendusasutustega.

«Siin tuleb kompromiss leida mitte lihtsalt publitseerimise ja ettevõtte soovi vahel loodud intellektuaalomandi konkurentide eest kaitsta, vaid hinnata, milline on parim ajahetk ja viis tulemuste kasutamiseks,» ütles Adamsoo.

Kindlasti on üheks suureks küsimuseks see, kas rakenduslik teadustulemus publitseeritakse või hoitakse seda salajas. Publitseerimise puhul tuleb analüüsida teadustulemuse kaitsmisvõimalusi. Näiteks, kui patenteerida ei saa, siis tuleb üle vaadata ehk saab osa teadustööst jätta publitseerimata või esitada ainult n-ö baasinformatsioon.

«Nii saab publikatsioonile tõmmata tähelepanu ja anda loodavale tootele või teenusele sisukust, samuti võib selline rakendus anda õppe- ja teadustööle lisaväärtust,» rääkis jurist.

VIIES MÜÜT

Ülikoolil on palju patente ja keegi neid ei müü.

Patenditaotluste ja väljaantud patentide ning muu ärilise potentsiaaliga intellektuaalomandi turunduse eest vastutab Tartu ülikoolis intellektuaalomandi talitus, kuid tulemusteni on võimalik jõuda üksnes teadusrühma enda aktiivse tegevusega. Intellektuaalomandi müük erineb oluliselt tavapära ostu- ja müügitingutest, kus toode on valmis ja hind on teada.

«Ettevõtte ei osta patenti – see on kõigest dokument,» ütles Jane Saatre. Patendis kirjeldatu võib olla teoreetiline, labori tingimustes töötav või osaline lahendus, mis tuleb alles ettevõtte olemasoleva tehnoloogiaga ühildada, et saada reaalne, tööstuslikul tasemel maksimaalset majanduslikku efekti andev lahendus. Meie pakutu väärtust saab hinnata alles siis, kui me saame aru, milliseid probleeme on ettevõttel tegelikult vaja lahendada.

«Väiksemad ettevõtted ei pruugi osata seda sõnastada, suurematel on probleemid põimunud ja ka siin tuleb vaadata, mida ja kelle jaoks me suudame ära teha. Ei saa ka lubada rohkeimat, kui me tegelikult suudame. See osa, mille lahendame, ongi lisaväärtus, kas lisatulude või kokkuhoitud kuludena,» rääkis Saatre.

Kui ettevõtte on lahendamist vajava probleemi teadvustanud ning otsib sellele avatud meeleaga

üle maailma lahendust, siis satub kindlasti hea teadusartikkel või ettekanne konverentsil nende huviorbiiti.

«Edasi kujunebki oluliseks see, kas töörühmal on avaldatule veel midagi lisaks pakkuda ja kas kaasatakse spetsialiste, kes aitavad esile tuua ettevõtet huvitava lisaväärtuse, korraldavad nende kahe maailma vahel sujuva suhtluse ning kokkulepete vormistamise,» selgitas Saatre.

KUUES MÜÜT

Intellektuaalomandi kasutada andmisest tulu ei tõuse.

Otsesed tulud intellektuaalomandi kasutada andmisest on vähehaaval kasvanud viimase kümne aasta jooksul, samas on otsesed kaitsekulud olnud samal tasemel: 65 000 eurot aastas. Lisaks on koostöö ettevõtetega, välja antud patendid ja sõlmitud litsentsilepingud hindamiskriteeriumiks baasfinantseerimise jagamisel ning rakenduslike uurimistoetuste taotluste hindamisel.

Oluline on ka see, et ülikoolis loodud teadustulemusi rakendavad *spin-off*-firmad, mis annavad tööd meie vilistlastele ja üliõpilastele ning pakuvad innovaatilisi lahendusi nii Eestis kui ka mujal, arendades siinset majandust.

Kokkuvõttes piisab vaid ühest telefonikõnest intellektuaalomandi talitusele, et käivitada tegevus, mille puhul võivad võita nii teadlased ise, allüksus, ülikool kui ka Eesti majandus. ¹

Küsimuste korral saab võtta ühendust intellektuaalomandi talitluse juhi Siim Kinnasega 737 6546, intellektuaalomandi peaspetsialisti Jane Saatreaga 737 4804, intellektuaalse omandi valdkonna juristi Reet Adamsooga 737 6202.

Eesti teadmistega Norra ettevõtjaks

TÜ majandusteaduskonna täiendusõppekursuse lõpetanud Taisi Meriloo avas õpitu toel poolteist kuud tagasi Norras oma solaariumi. Sügisest plaanib ta ettevõttesse lisada ka käsitöötoa ning hakata korraldama kursuseid ja sünnipäevapidusid.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

«**M**a usaldan Eesti haridust lihtsalt rohkem,» ütleb Taisi, kui uurin, miks juba mõnda aega perega Norras elav eestlanna ka seal ettevõtlusega alustamiseks koolitusi ei otsinud. Kaugkoolituskursus «Projektipõhine rahastamine ja projektitöö» oli tema sõnul väga põhjalik ja hästi koostatud ning õppejõud pädevad ja toetavad.

Materjalid andis õppejõud Taisi tädile, kes selle omakorda tema vanematele toimetas, et nood kõik vajaliku Norra sõites kaasa võtta saaksid. Kaugkoolitus on naise jaoks aga tuttav teema. Kõik keskkooliõpingud läbis Taisi samuti interneti abil, kerge see ei olevat.

«See nõuab tugevat distsipliini ja motivatsiooni, sest eksamid ja tasemetööd toimuvad koolis. Enne, kui üldse eksamile või tasemetööle pääsed, peavad olema esitatud kõik kodutööd,» räägib ta.

Ka selle kursuse eksamit käis Taisi tegemas kohapeal, TÜ majandusteaduskonna Tallinna esinduses. Sobivaks ajaks Norrast Eestisse ja tagasi sõita polnud tema jaoks ainus keeruline koht.

Ka oli ratastooliga keeruline treppidest üles eksamiruumi jõuda, õnneks olid selles abiks teaduskonna nn kandvad jõud.

Ratastooli on naine kasutanud juba viimased 10 aastat, sinna istus ta esimest korda kuu enne oma poja Rubeni sündi.

OMA ÄRI TOOLI KIUSTE

«Eks alguses oli raske harjuda mõttega, et istun ratastoolis, et millest ma küll kõik ilma jään. Tegelikult ei ole ma aga millestki ilma jäänud! Või kui olen, siis ainult sellest, et ei kuule, kuidas kontsaking mu jalas maad puudutades heli teeb,» ütleb Taisi.

Ratastool olevat takistuseks ainult nende jaoks, kes seda ise takistusena võtavad. Taisi sellel mõttel enda pähe tulla ei lase, seega takistus puudub.

«Mul on mees, kes mind armastab ja laps, kes respektierib. Mul on sõbrad, olen avatud ja rõõmsameelne. Mu elu on täiesti tavaline, ei mingeid erilisi mehhanisme, vaid ratastool. See on mulle aga pigem töövahend.»

Oma äri alustamine on aga ikkagi kaudselt seotud ratastoolihirmuga. Väikeses Lõuna-Norra linnakeses Tonstadis otsis Taisi tükk aega tööd, et kuhugi energiat suunata. Potentsiaalsed tööandjad hakkasid ratastooli nähes aga

kahtlema, kas keegi teine ikka paremini ei sobi. Mis sellest, et Taisit tundes on näha, et ta suudab isegi rohkem kui mõni n-ö terve inimene.

Märtsi keskel avas aga naine päris oma äri: linnakese esimese solaariumi. Kui Taisi pere kolm aastat tagasi püsivalt Tonstadi kolis, lubas üks teine kohalik välismaalane kohe-kohe solaariumi avada, lubaduseks on see siiani ka jäänud. Taisi salongil on esimese kuuga juba 30 püsikundet, seda on palju rohkem, kui eestlanna äri alustades lootis.

«Kõik, kes on käinud, on väga rahule jäänud, sest salong on alati puhas ja hubane. Pakun kohvi ja teed ja kui on mõnusad naistekad, on laud head-paremat täis. Peale selle, et hinnad olevat kõrged, ei ole ma kuulnud mingit halba tagasisidet. Tegelikult on hinnad täiesti norrapärased.»

Solaariumi tahtis Taisi avada seepärast, et päikest armastava põhjamaalasena oli see esimene koht, mida ta uude linna kolides otsis. Selge, et ka kohalikel oli see puudu, sest tööpäevad on siiani olnud pikad ja kliente jagub.

Sügisest on plaan solaariumi juurde teha ka käsitöötuba. Vahva meisterdamisvõimalus, kus ei ole fantaasial piire, annab eestlanna sõnul ettevõttele hea tegevuse

Taisi Meriloo avatud solaariumisalong Solsmil on kiiresti kohalike norrakate poolehoiu võitnud. Foto: Oddvar Tjornliid

juurde. Nii saab tulevikus hakata korraldama sünnipäevapidusid, teha käsitöökursusi ja anda kohalikele lastele võimalus pärast koolitunde kuskil toredalt aega veeta.

NORRAS LIIGA RAHULIK

«Elu on siin liiga rahulik. Kõik on nii hea, et kaob huvi uuteks väljakutseteks, mõte töötab laisalt ja ambitsioonid on puudulikud. Eestlased on harjunud millegi nimel pingutama, siin tuleb kõik suhteliselt kerge vaevaga, mingit erilist kunsti siin vaja kasutada pole,» tutvustab Taisi kohalikku elu, mida ta loodab muuta veidi mitmekesisemaks.

Teiste sisserändajatega rääkides jõuavad nad ikka ja alati aga kohta, kus nad peavad tõdema, et kohalikud norrakad on kinnised. See, et tänaval öeldakse tere ja naeratakse, ei tähenda midagi.

Suhtlemist ja tuttavaid võib olla palju, aga tõeliselt hoolivat norrakat olevat raske leida. «Ringi sisse» saada on väga raske.

Küllap aitavad Taisil kiiremini 900 elanikuga linnakeses omaks saada nii abikaasa pikk Norra töökogemus, ainus solaarium kui ka tulevikus planeeritav tegevus. Ta ei taha piirduda ainult oma ettevõttega, vaid loodab hakata korraldama ka toredaid pere- ja lastepäevi.

See kogemus on naisel viimastest Eestis olnud töökohast, milleks oli Mahtra rahvamaja raamatupidaja. Kahel aastal korraldas ta Rabivere lastepäevi, kus pered said koos aega veeta ja kõik teenused, lõbustused ja isegi tort olid kõigi jaoks tasuta.

«See oli suurepärase võimaluse tõestada, et raha ei ole määrav. Otsisin sponsoreid, paljud tulid niisama appi. Teisel aastal kirju-

tasin valda projekti ja sealtki sai toetust. Mõlemal aastal õnnestus kõik väga hästi. Nüüd tahaksin ka Norras midagi samalaadset teha, juba olen mõtteid kirja pannud,» räägib Taisi ohinaga.

Kui Tonstadis sellist perepäeva sel aastal veel korraldada ei jõua, siis järgmisel aastal kindlasti, lubab ta.

Ettevõtlik ja rõõmsameelne Taisi lähtub paljus ütlusest «Elu on nagu jalgratas – et sadulas püsida, pead sa vāntama». Kuigi liikumine on tema jaoks keerulisem kui teistel, usub ta, et alati tuleb olla enesekindel ja oma vāārtust teada. Enesehaletsus on talle võõras.

«Minu jaoks on väga oluline enese arendamine ja uued rasked väljakutsed. Neid ületades saan ma aina suuremat ja võimsamat energiat, mida vastavalt oma vajadustele õigesse kohta suunata!»

Foto: erakogu

«Kõik, mis puudutab tolerantsust ja keeleõpet, olen ise läbi kogunud!»

Kui Jevgeni Ossinovski (28) hakkas 12. klassis eriala valima, ei teadnud ta täpselt, millele valik peaks langema. Kindel oli ainult soov Tartusse tulla. Nüüd, mitu *cum laude*'t hiljem, on ta Tartus tagasi – seekord haridus- ja teadusministrina.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

«**T**artusse tulemine oli 100% kindel valik. Mittepealinlik tudengielu ja ülikoolikorraldus tundusid palju ahvatlevamad, kui hakata kodus edasi elades loengutes käima,» vaatab Jevgeni toonasele ajale tagasi. Lõpuks valis ta «ehku peale» peaerialaks filosoofia – tagantjärele mõeldes õige valik, aga sugugi mitte ainus.

Kõrvalerialadena lõpetas ta Tartu ülikoolis veel riigiteaduste ning klassikalise filoloogia erialal. «Ametlikult oli kõrvalerialasid küll kaks, aga tegelikult õppisin ka usuteadust, see ei mahtunud teiste kõrvale lihtsalt ära,» loetleb mees.

Kogu suure õppekoormuse juures lõpetas Jevgeni ülikooli aga nominaalajaga. *Cum laude*. Ise ei näe ta selles midagi imelikku ja ütleb, et kuna ta ülikooli kõrvalt tööl käima ei pidanud, sai õpingutega tegeletud 100%.

«Midagi üle jõu käivat selles ei

olnud. Kui on piisavalt motivatsiooni õigel ajal lõpetada, siis saab sellega kindlasti hakkama!»

KIITUSTEGA TUDENG

Tudengielu kogemusest on mehel siiani soojad mälestused. Tartus tekkis tema sõnul tudengkonna seas selline ühtekuuluvustunne, mis suuremates linnades on üsna võimatu. Seal minnakse pärast loenguid nn pärismaailma tagasi, Tartus on ülikool linna eluga aga läbi põimunud.

«Käisime palju eri teaduskondades avalikke loenguid kuulamas, võtsime mujalt lisaaineid ja osalesime teiste teaduskondade üritustel. Minu Lossi tänava õppehoone akendest paistsid alati kätte ka näiteks teised sõbrad Pirogovi platsil. Suurbritannias oli teistmoodi, seal ajab igaüks oma kitsast asja, miski muu programmi ei mahu,» võrdleb Jevgeni oma ülikoolikogemust.

Pärast Tartu ülikooli lõpetamist veetis ta Suurbritannias õppides mitu aastat. 2007 astus

Jevgeni Warwicki ülikoolis tudendima kontinentaalset filosoofiat. Teise magistrikraadi sai ta Londoni majandus- ja politoloogiakoolist. Mõlemad muidugi kiitusega. Kui Tartus tundus talle, et õppimist on palju, siis Inglismaal olles tundus elu Eesti ülikoolis peaaegu puhkusena.

Jevgeni muigab seda meenutades, et üldiselt ongi tema elus nii läinud, et igal järgmisel eluetapil on aega järjest vähem ja koormus järjest suurem. Mis sellest, et iga kord tundub, et ega vastutusrikamaks ja aeganõudvamaks töö enam minna ei saa.

«Tartus oli kohati vabadust mõelda ja kulgeda oluliselt rohkem kui Suurbritannias. Seal on kõik väga selgelt paigas. Sa maksad oma õpingute eest ja seega pead ka võimalikult palju tööd tegema. Mingit võimalust teelt kõrvale kalduda ei ole, sest kõik tunnid on täis.»

Muidugi on kohustuste paljus ja ajanappus seotud ka sellega, et Suurbritannia tippülikoolid tõmbavad üle maailma kokku kõi-

ge motiveeritumad ja helgemad pead. See tõstab lati väga kõrgele, selline intellektuaalne konkurents omakorda kannustab aga endast veel rohkem andma.

MITMEKESISUS INNUSTAB

«Rahvusvaheline võrgustik, mille need ülikoolid kaasa annavad, on hindamatu. Ka Eesti kõrgharidussüsteemile on rahvusvahelistumine ääretult oluline – mitte ainult seepärast, et on vaja täita tühjaks jäävaid üliõpilaskohti, vaid et anda olemasolevatele tudengitele võimalus suhelda eri kultuuritaustaga inimestega,» räägib mees.

Jevgeni sõnul õpivad mingil perioodil välismaal elanud inimesed suures plaanis ka samu asju. Näiteks annab eemalviibimine võimaluse hinnata kodumaa juures asju, mida varem tähelegi ei pannud. Samas loob see ka kriitilise kõrvalpilgu kodusele ühiskonnakorraldusele.

«Üks aspekt, mis Suurbritanniast rääkides esile tuleb, on suhtumine teisest kultuurist pärit inimese neil ja meil. Kontrast sealse avatuse ja meie üsna ksenofoobsete hoiakute vahel on meeletu. Isegi Eestis end liberaalseks pidavad inimesed võivad Suurbritannias avastada, et on selles vallas väga konservatiivsed.»

Kui Jevgeni käest küsida, kas kodumaal poliitikasse astumiseks andiski tõuke mitmekultuurilisel Inglismaal politoloogia õppimine, küsib minister retooriliselt vastu: äkki andis hoopis soov Eestis poliitikasse astuda tõuke filosoofia asemel politoloogiat õppima hakata?

«Tegelikult olin ju ka Tartu ülikoolis üksjagu politoloogiaga tegelenud,» tõdeb ta. Ühel hetkel tuli soov millegi praktilisemaga tegeleda ja samm edasi poliitikasse

tundus Jevgeni puhul loomulik. Erakonna valik ei olnud aga lihtne.

Jevgeni ütleb, et iga partei programmis on intelligentse inimese jaoks mõned vähem vastuvõetavad asjad. Poliitilise valiku tegemisel tuleb lähtuda küsimustest, mis on enda jaoks olulised. Ida-Virumaalt pärit ja rahvusvahelisi suhteid õppinud mehele oli kõige olulisem teema integratsioon. Ja tundus, et selles vallas suudab Eestis ainsana midagi olulist teha sotsiaaldemokraatlik erakond.

«Kindlasti on integratsioon minu jaoks oluline küsimus ja ka kogemus. Minu esimene keel on ju vene keel, samas olen kõik 12 aastat õppinud eesti koolis. Kõik selle, mis puudutab tolerantsust ja keeleõpet, olen ise läbi kogunud,» räägib ta.

Jevgeni hinnangul oleneb mitmekeelses keskkonnas palju sellest, kui suur on perekonna toetus lapsele. Muidugi on keeleõpe individuaalne ja inimeste loomulikud eeldused erinevad, aga tähtis on ka see, kas teises keeles õppivat last oskab kodus keegi koolitükkide tegemisel vajadusel abistada.

Üldjuhul olevat nii, et mida varem keeleõppega alustatakse, seda kiiremini ja valutumalt see läheb. Praktika näitab ka seda, et mida vähem kasutatakse õpetamisel karistamist ja sundi ning mida rohkem positiivset motiveerimist, seda paremad tulemused lapsel on.

«Muidugi on see kahe-suunaline protsess. Kahjuks on aga nii, et Euroopa integratsioonitoetuste vahendid on läinud üldiselt venekeelsetele inimestele eesti keele õpetamisele ja nende väärtushoiakute kasvatamisele. Ja väga väike osa rahastusest on läinud eestikeelsele ühiskonna osale ja üldise sallivuse suurendamisele,»

tunneb minister muret.

Sallivus on Jevgeni hinnangul aga ühiskonnas väga tõsine küsimus. Tööturgu vaadates on näha, et mitte-eestikeelse elanikkonna seas on üldjuhul tööpuudus kõrgem ja palgad madalamad. Avaliku sektori kõrgematel ametikohtadel mõnd muud keelt emakeelena rääkivaid inimesi aga peaaegu polegi.

HARIDUSE KEELEPOLIITIKA

«Minu meeles on väga selge, et põhjus ei ole tegelikult keeleoskuses. See on suures osas hoiaku küsimus. Millegipärast ei peeta seda piisavalt oluliseks probleemiks, aga hoiakute muutmisel tuleb tegeleda ühiskonnaga tervikult. Kõige olulisem on ju see, et rahustevaheline suhtlus paraneks ja intensiivistuks.»

Et keeleoskus ja väärtused on osa sisulisest inimestevahelisest lõimumisest, on omaette murekoht ka praegune koolisüsteem. Eesti lapsed õpivad eestikeelsetes koolides ja vene lapsed eelkõige venekeelsetes koolides. Esimest korda puututakse tihti kokku alles ülikoolis.

Jevgeni toob siin hea näitena Aseri keskkooli, kus ka tema oma kooliteed alustas. Ühes koolimajas olid koos nii eesti- kui ka venekeelne osakond ja lapsed said viibida füüsiliselt samas keskkonnas. Sarnase ülesehitusega koole on Eestis veel mõned, kuid ministri hinnangul võiks neid olla tunduvalt rohkem.

«See on mudel, mis väärib koolivõrgu reformimises kindlasti arutamist. Kindlasti on selle puhul vastuseisu nii eestlaste kui ka venelaste seas, aga ma ei usu, et hirm «tekkida võivate» konfliktide ees on õigustatud. Lapsevanemad ei ole rumalad, nad saavad

aru, milline keskkond on lapsele keele õppimiseks hea.»

Näiteks Narvas on keelekõmbeluse meetodil töötav kool, mida lapsevanemad hindavad kõrgelt.

Praeguse seisuga on määratud, et Eestis asuvates vene õppekeelele gümnaasiumides tuleb vähemalt 60% ulatuses õppemahust õpetada eesti keeles. Jevgeni arvates tuleks õppekeelele tähelepanu pöörata juba varem.

«Mina arvan, et on palju tõhusamaid viise eesti keel selgeks teha, kui sundida õpetajaid, kes seda ise ei pruugi piisavalt vallata, eesti keeles õpetama. Selle küsimusega peaks tegelema juba alates algklassidest või isegi lasteaiast. Juba põhikooli lõpuks peaks Eestis oskama riigikeelt heal tasemel. Kuidas seda saavutada, on omaette küsimus.»

Haridus- ja teadusminister tahab korralikult mõista seda, mis seisus on kohalikes muukeelsetes koolides antav haridus. Selleks pannakse kokku tööühm, kes vaatab läbi olemasolevad analüüsid ja külastab venekeelseid gümnaasiume, et paremini mõista reaalselt olukorda.

UUE MINISTRI REFORMID

Sügiseks on plaanis teha ka kokkuvõtte, mis on koolide ees seisvad kitsaskohad ja kuidas edasi minna. Praegu on ministri hinnangul selles küsimuses väga palju poliitilist emotsiooni ja üsna vähe reaalselt teadmist asjade seisust.

«Päris ühtset pilti ei ole nangunii võimalik luua, kuna näiteks Narvas, Tartus ja Tallinnas on ju olud erinevad. Aga see analüüs aitaks hariduses keelepoliitika vallas edaspidi õiglasemaid otsuseid teha.»

Seoses uue koalitsioonileppega moodustatud valitsuse

ametisse asumisega on Jevgenil uue haridus- ja teadusministrina tööaega esialgu kokku 11 kuud – kuni järgmiste valimisteni. Ta rahustab, et selle ajaga mingeid suuri muutusi plaanis ei ole.

Juba käima lökatud ja tema hinnangul mõistlikud muudatused jätkuvad. Näiteks kõrghariduses on põhiline küsimus dubleerimise vähendamises ja ressursside efektiivsemas kasutamises. Paindlikumaks ja mõistlikumaks tuleb muuta vajaduspõhiste õppetootuste süsteem, tulevikus laiendab ministeerium ka tulemusstipendiumide maksmist.

Esmatähtis teema on ka kutsehariduse reform. Minister muretseb, et kuigi kutsehariduse kvaliteet on oluliselt paranenud, on visa paranema selle maine. «Et kui sa päriskoolis hakkama ei saa, mine kutsekooli,» tähendab Jevgeni. Vastukaaluks toob ta välja, et kutsehariduskoolides on praeguseks nii materiaalne baas kui ka lõpetajate väljavaated tööturul palju paremad kui paljudes üldhariduskoolides.

Samuti jätkub üldhariduses koolivõrgu optimeerimine.

«Kui me vaatame seda, mis Eestis demograafiliselt toimub, ei ole meil muud varianti. Siin on aga oodata nii stiili- kui ka sisumuutust, kuidas täpselt see optimaalne eesmärk saavutada. Suurema osa alustatud muutuste puhul on ju suund mõistlik, küsimus on pigem detailides.»

Jevgeni Ossinovski kandidaerib ka europarlamenti. Mis saab siis, kui ta ka valituks peaks osutama?

«Olen andnud vande, et teenin Eesti riiki haridus- ja teadusministrina, pühendun sellele 100%. Kui peaks juhtuma, et mind valitakse europarlamenti, eks pean siis uues

olukorras analüüsima, mida see signaal tähendab. Ja sellest lähtudes võtan vastu ka otsuse. Ma loodan, et valijad teevad vahet, mis on kohaliku omavalitsuse, mis riigi ja mis Euroopa parlamendi tasand – ja teevad vahet, kus mõni poliitik paremat tööd teha võiks,» muigab ta.

MIS TULEVIKUS SAAB?

Kui Jevgeni heidab ülikooli visioonikonverentsi eeskujul pilgu Eesti hariduse tulevikku, aastasse 2032, jääb muidu kiire ja konkreetse jutuga mees korraks mõtlema. Päris kohvipaksu pealt või emotsiooni põhjal ta ennustama hakata ei taha.

Küll võib aga praeguseid trende arvestades hinnata, mis seisus võiksime umbes 10 aasta pärast olla. Esimese asjana toob ta välja, et kui geopoliitiliselt midagi suurt ei muutu, on kõrgharidus veel oluliselt rahvusvahelisem. See survestab muu hulgas ka õppekeele küsimust: kas ja mil määral üle minna inglise keelele? Samas annab see võimaluse väikesel riigil saavutada maailmas rohkem, kui lubab suurus, ja mängida endast kõrgemas kaalukategoorias.

«Eks on arusaadav ka see, et tehnoloogia areneb kiiresti. Ühel hetkel peab õppemetoodika sellest õppust võtma ja digiteerima. Küsimus on vaid selles, kas suudame olla maailma kontekstis arenguveduriks või jokatame nii kaua, kuni keegi teine meie eest asjad ära teeb?»

Jevgeni loodab muidugi, et Eesti võtab endale selle veduri rolli, kes näeb, kuidas saab tehnoloogiaõpet kvaliteetsemaks ning interaktiivsemaks muuta. Ja et õpilased, tudengid ja lapsevanemad selle arenguveduriga kaasa tulevad. ☺

Kui ettevõtlikud on Eesti kõrgkoolide töötajad?

Eesti ülikoolide töötajate osalust ettevõtluses vaadelnud uuringust ilmnes, et kõige aktiivsemalt tegelevad ettevõtlusega TTÜ professorid.

Oliver Lukason,
Maksim Möttus
TÜ majandusteaduskond

Viiimastel aastakümnetel on ülikoolides üha rohkem hakatud tähelepanu pöörama teadmuse kommertsialiseerimisele ning hüppeliselt on kasvanud vastavate teadusuuringute arv. Eri organisatsioonid (vt näiteks enam kui 3500 liikmega Association of University Technology Managers www.autm.net) koguvad regulaarselt statistikat kommertsialiseerimise viiside kohta, mille tavapäraseimaks liigiks maailmas on litsentseerimine, mis on populaarne ka Eesti ülikoolides.

Paraku on oluliselt vähem levinud ülikoolide *spin-off*-ettevõtete asutamine, ehkki paljud Euroopa ja eriti Põhja-Ameerika tuntud ülikoolid saavad ette näidata koguni kahekohalise arvu aastas asutatud *spin-off*-ettevõteteid. Kõrgkoolide *spin-off*-ettevõtete suure arvu üheks põhjuseks Euroopas ja Põhja-Ameerikas on rahaliste toetuste olemasolu ning valmisolek investeerida ettevõtetesse varajases arengufaasis. Siinsed ülikoolid omavad osalusi peami-

selt tehnoloogia arenduskeskustes või ülikoolile tugiteenuseid pakkuvates ettevõtetes.

Samas ei käsitleta *spin-off*-ettevõttena ainult ülikooli osalusega äriühingut ning selle kohta võib teaduskirjanduses leida mitukümmend erinevat definitsiooni, millest enim levinuks on kriteerium, et ettevõtte peab olema asutanud ülikooli endise või praeguse töötaja poolt. Just ülikooli töötajate osalusega ettevõtted olidki teadus- ja innovatsioonipoliitika seire programmi (TIPS) alateema 4.4 fookuses.

Vaatluse alla võeti nelja suurema kõrgkooli (TÜ, TTÜ, TLÜ, EMÜ) kõigi õppe- ja teadustöötajate osalused Eesti ettevõtetes 2011. aasta lõpu seisuga (analüüsis oli kokku 2853 töötajat). Börsil noteeritud ettevõtted on fookusest välja jäetud, kuna sellisel juhul on tegemist akadeemiliste töötajate investeerimise, mitte ettevõtlusega.

Vaadeldud neljast kõrgkoolist on kõige ettevõtlikumad Tallinna tehnikaülikooli akadeemilised töötajad (22% töötajatest omavad osalust vähemalt ühes ettevõttes), teistest ülikoolidest on neil kohati kaks korda kõrgemad näitajad (EMÜ 17%, TÜ 12%,

TLÜ 10%). Kuigi ettevõtlusega tegelemise motiive see uuring ei käsitleta, võib üheks erinevuste põhjuseks olla ettevõtlusaktiivsuse varieeruvus teadusalati. Näiteks kui grupeerida kõigi ülikoolide allüksused kahte ISI kategooriasse (vastavalt *science* või *social science*), siis esimeses neist on ettevõtlusaktiivsus oluliselt suurem. Tartu ülikooli akadeemiliste ettevõtjate hulgas on kõige suurem osakaal (15%) selliseid isikuid, kelle ettevõtte põhitegevusala on teadus- ja arendustegevus (Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator 72).

Seejuures ei tohi eelnevalt teha järeldust, et ülejäänud akadeemilised ettevõtjad tegelevad valdkondadega, millel pole nende akadeemilise tööga mingit pistmist. Ettevõtte põhitegevusala ja akadeemilise töötaja eriala võrdlus näitab, et nende kokkulangemine on pigem reegel kui erand. Teadus- ja arendustegevuse vähesus tegevusalade hulgas võib viidata lihtsalt sellele, et ülekaalus on eksisteeriva, mitte uue teadmuse kommertsialiseerimine.

Huvitavad on ka tulemused ametikohtade lõikes. Professorid akadeemilise karjääri tippu jõud-

Aprilli keskel anti üle SEB ja TÜ ideelabori loodud Vega fondi esimesed stipendiumid tudengite ja teadlaste arendusprojektidele kogusummas 14 300 eurot. Pildil on võidukate projektide MatchMySound, PL Space ja CounterPhase vedajad. TÜ arendusprorektor Erik Puura viitab, et teadlaste (registripõhisest) ettevõtlusaktiivsusest olulisem on nimelt see, kui palju teadusmahukaid ettevõtteid loovad ülikoolide lõpetajad.

Foto: Andres Tennus

nud isikutena on kolmes ülikoolis kõige aktiivsemad ettevõtjad, kusjuures Tallinna tehnikaülikooli puhul torkab silma näitaja kõrge väärtus – üle kolmandiku kõigist professoritest!

On ka näha, et teadustöötajate (teadurid ja vanemteadurid) ettevõtlusaktiivsus on lektorite ja dotsentide omast kolmes kõrgkoolis oluliselt madalam. Naiste ja meeste ettevõtlusaktiivsus on oluliselt erinev (8% ja 21%), seevastu vanuserühmade lõikes märkimisväärseid erinevusi pole. Huvitav tulemus on ka see, et ettevõtjate ja mitteettevõt-

jate teadustegevuse tulemused vaadelduna eri teaduspublikatsioonide ja -projektide kaudu on sarnased.

Analüüsi autoritel pole küll analoogseid rahvusvahelisi võrdlusandmeid, kuid näiteks Nikulainen ja Tahvanainen 2013. aasta uuringus leiti USA ja Soome teadlaste näitel, et 14–15% teadlastest on vähemalt mõne teadustulemuse mingil viisil kommertsialiseerinud – selle taustal pole Eesti näitajad vaadelduna ainult ettevõtetes osaluste kaudu sugugi halvad.

Kui vaadelda vastavate

ettevõtete profiili, siis siin on erinevused näiteks USA ülikoolide *spin-off*-ettevõtetega suured. Nimelt on enamik Eesti ettevõtetest mikro- või väikeettevõtteid. Näiteks ei töötanud mediaanettevõttes 2011. aastal ühtegi töötajat ning selle müügitulu oli 13,5 tuhat eurot. Seega on tegu pigem ebaregulaarse majandustegevusega n-ö ühemehe-firmadega, mitte teadustulemuse kommertsialiseerivate suurkorporatsioonidega. Siiski on siin ka mõned suuremad ettevõtted, näiteks on uuritud ettevõtetest umbes 5% selliseid, mille käive on suurem kui 640

tuhat eurot aastas.

Ettevõtete keskmine vanus on umbes 10 aastat ja seega on enamik neist praeguseks juba pika ajalooaga. Võib ka öelda, et akadeemilised ettevõtjad on oskuslikud majandajad, sest vaadeldavate ettevõtete mediaankasumlikkus on suurem kõigi Eesti ettevõtete mediaannäitajast. Ettevõtete kasumlikkuse ja teadusprojektide arvu vaheline seos viitab sellele, et oma karjääri jooksul rohkemate teadusprojektidega tegelejad on ka ettevõtluses edukamad. ☺

Ametikoht	Töötajate arv	Osaluslega töötajad	Töötajate arv	Osaluslega töötajad
	TÜ		TTÜ	
Professorid	184	20%	108	36%
Lektorid/dotsendid	396	10%	270	25%
Teadurid/vanemteadurid	725	10%	461	17%
Kokku	1305	12%	839	22%
	EMÜ		TLÜ	
Professorid	34	18%	57	16%
Lektorid/dotsendid	157	20%	214	11%
Teadurid/vanemteadurid	140	13%	107	6%
Kokku	331	17%	378	10%

TIPS-i uuringu põhjal on kõige aktiivsemad ettevõtjad professorid.

Ülikooli ettevõtetes osalemise pidurid: napid ressursid ja kriitiline mass

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

TÜ arendusprorektor Erik Puura ja ettevõtlusnõustaja Aivar Pere TIPS-i uuringu metoodikat vaadates tugevaid üldistusi tegema ei ruttaks.

«Kui paneme kogu akadeemilise ettevõtluse külge ühtlaselt sildi *spin-off*, siis segab see vett,» räägib Aivar Pere. «Kõik ülikooli töötajate osalusega ettevõtted ei väeri seda määratlust. Paljud ettevõtted edendavad teadmist, aga paljudega otsivad inimesed lihtsalt lisasissetulekut. Selles mõttes ma ei ütleks, et äriregistri väljavõte (ülikooli töötajate osaluste kohta mis tahes ettevõtetes) on kõige määravam näitaja.»

Ta lisab, et näiteks maailma ülikooli järjestava QS-edetabeli tarvis esitatakse *spin-off*-ettevõ-

tete arv siiski kitsama määratluse põhjal. Selle aluseks on ülikooliga sõlmitud leping, ettevõtte soov seost ülikooliga esile tuua ning ülikooli intellektuaalse kapitali ja infrastruktuuride teadvustatud-kokkulepitud kasutamine. Ka TTÜ määratlus on sellega sarnane ning selliste lepinguliste *spin-off*-ettevõtetena esitab TÜ praegu 45, TTÜ aga 12 firmat.

Pere ei arva, et TÜ ja rakenduslikuma suunaga TTÜ iduettevõtluse-filosoofia sisulises plaanis oluliselt erineks (ehkki nimetab pealinlasi bravuurikamaks, viidates töigale, et TTÜ *campus*'e osana määratletakse kõiki Tehnopoliteaduspargiga seotud ettevõtteid). Siiski, TÜ võib hoida akadeemilist joont, ent arendab samas teadlikult n-ö ettevõtliku ülikooli kontseptsiooni.

«Ümberringi on kapitalism, mõistlik on, et ka Tartu ülikooli teadlaskond oleks ettevõtlik ja seaks eesmärgiks teatud isema-

bandamise,» arutleb Pere. «Samas me eeldame, et teadlane teeb teadust edasi, mitte et ta sukeldub täielikult ärisse. Väga head rakendused saavad kerkida baasteadusest. Ma ei tea, mida rakendatakse ülikoolis, kus baasteadus on nõrk. Mida tugevam on baasteadus, seda rohkem *spin-off*-ettevõtteid tekib.»

Spin-off-ettevõtted loovad teadusmõttele n-ö katsepolügoone, mida ainult baasteaduse rahastusega ülikoolis õnnestub luua harva, ehk vaid suurema rahvusvahelise teadusgrandiga, viitab Pere. «Nende abil ületatakse teatud laadi tühimikku akadeemilise uuriva teaduse ja kommertstoote vahel.»

Teaduse ja ettevõtluse seoste tihenemise loomulikkusele viitab ka Erik Puura.

«Tänapäevases projektimaailmas on enamiku teadlaste tegevus võtnud ettevõtluse tunnused – projektiturul konkureerimise

kaudu püütakse uurimisrühmale sisse tuua võimalikult palju raha ning seda tehakse ülikooli kaudu,» räägib Puura. «Mida rohkem seda suudetakse, seda tugevam on uurimisrühm ja seda tugevamaks muutub ka teadustöö ning teaduspõhine õpe.»

Ta viitab tehnoloogiainstituudi professorile Alvo Aabloole, kes on viimase kümnendi jooksul ETIS-e järgi osalenud 119(!) projektis ning olnud enamikus vastutavaks täitjaks. «Alvo uurimisrühma mõju majanduse arengule on olnud väga suur,» ütleb Puura.

Samas rõhutab Puura, et ülikooli panus majanduse arengusse algab siiski sellest, kui palju teadusmahukaid ettevõtteid loovad ülikooli lõpetajad, mitte kooli enda *spin-off*-ettevõtte või ettevõtluses tegevate teadlaste arvust. «Kõige rohkem muudab ikkagi see, kui kogu meie sisemine kultuur, sealhulgas kogu õppeprotsess, muutub ettevõtlikust soosivaks.»

KUHU JÄÄB ÜLIKOOLOIDE OSALUS ETTEVÕTETES?

Mõttus ja Lukason viitavad uurimuses, et Eesti ülikoolidesse ei ole seni jõudnud mujal üsna levinud praktika: otsene või kaudne *spin-off*-ettevõtetes osaluste omamine.

Aivar Pere toob näiteks Uppsala ülikooli, mis määratleb enda ametliku tugisüsteemi UUAB Holding vähemusosalusega ettevõteteks ligi 50 firmat. Kõigis neis jääb osalus alla 20%, ent tähendab ettevõtete arendamist ja toetamist, lisaks tõmbab ülikool kui kaubamärk ligi teisi investoreid erasektorist. Hiljem, ettevõtte kasvades, müüb ülikool oma osaluse ning suunab teenitud tulu

tagasi enda *spin-off*-ökosüsteemi. Analoogne skeem on tema sõnul laialt kasutusel USA ülikoolides.

Näiteks oli 2011. aastal Uppsala ülikoolile kolme säärase investeringust väljumise summa enam kui 20 miljonit Rootsi krooni – samas kui neid ettevõtteid kümmekond aastat arendades paigutas UUAB Holding sinna sisse hinnanguliselt 4 miljonit krooni, räägib Pere.

«Nad said raha tagasi viiekordselt,» mõtiskleb ta. «Mõned nende ettevõtted muidugi ka hääbuavad.»

Tartu ülikoolis kasvab järjekindlalt osalemine teadus- ja arenduskeskustes. Kuna neid rahastatakse suures mahus Euroopa Liidu tõukefondidest, ei ole neid aga käsitletud *spin-off*-ettevõtetena.

Seadus Tartu ülikoolil ettevõtetes osalemist ei takista, ent Erik Puura toob välja viis argisemat tegurit, mis seda raskendavad:

1. Eesti ülikoolide ülisuur sõltuvus EL-i abirahadest. Kui europrojekt tulu teenib, võidakse osa toetusest reeglite kohaselt tagasi nõuda.

2. Ülikoolide vaba raha puudus, kuna sisuliselt on kogu Eesti õppe- ja teadussüsteem projektipõhine.

3. Kriitilise massi nappus. «Lähtudes maailma ülikoolide teaduseelarve mahust, saab statistika järgi välja arvutada, et TÜ-s võiks tekkida üks globaalse läbilöögivõimega *spin-off*-ettevõtte keskmiselt 40–50 aasta jooksul,» ütleb Puura.

viie aasta jooksul. Samas hoiab Uppsala ülikool *holding*-ettevõtte kõrval siiski alal ka vastavat tugiteenust. «Just seda toetab suurel määral Rootsi riik,» viitab Puura.

4. Eesti investeerimismaastik. «Süsteemi alakriitilisuse tõttu on Eesti fondide ootuseks, et ettevõttel oleks juba valmis meeskond,» arutleb Puura. «Kartuses pöruda, püütakse riske mini-meerida juba poolvalmis asjade otsimisega, jättes katmata nn surmaoru.»

Sama nendib ka Pere. «Oleme ausad, ka riskikapitalismi on Eestis olnud vähe, episoodiliselt. Meil pole seda inimeste ringi, kes oleks teaduspõhisest ärist tulu kätte saanud ja usaldaks oma raha sinna paigutada.»

5. Lõpuks leiab Puura, et osalus *spin-off*-ettevõtetes, mille eesmärk ei ole suur võimalik kasum, on ülikoolile ebapraktiline ka kogu protsessi enda kuluisid (jälgimine, majandusaruandlus, nõukogud jne) arvesse võttes.

PILT ARENEB KOMPLEKSSEKT

«Samas on juhtumipõhiselt lootus, et uue aparatuuri tekke ning uute teadussaavutuste ja intellektuaalomandi kaitse kvaliteedi parandamisega tekib intellektuaalomandipõhine areng, kus osaluse võtmine on selge ja õigustatud. Ühed läbirääkimised on juba käivitunud.»

Ka Pere ütleb, et ideeliselt on ülikool ettevõtetes osaluse omandamiseks valmis. «Mõtteid on ka varem olnud. Aga seni me ei ole leidnud atraktiivset finantsressurssi.

Kõike arvesse võttes oleme praegu väga heas seisus, põneval ja õigel teel,» ütleb Pere TÜ *spin-off*-ettevõtluse arengut kokku võttes. ☺

Hoogne ja roosiline lugu optimismist – peadaegu muusikal

Matis Merilain arvustab Tartu üliõpilasteatri uusimat lavastust «Candide ehk optimism». Voltaire'i kirjutatud kohutavaid õnnetusi ja tapatalgud täis pikitud lugu tuuakse vaatajate ette üsna tekstitruult: hoogsalt ja roosiliselt.

Matis Merilain
kirjanduse ja kultuuriteaduste 3.
aasta üliõpilane

Kuidas kõige kiuste näha elu läbi rohelise klaasikillu? Seda üritab meile õpetada Tartu üliõpilasteater oma lavastusega «Candide ehk optimism». Lavastus on lasteteatriliku, hoogsalt voolava tegevustiku ja ülepaistatud, kohati isegi frivoolsete karakteritega. Etendusruum oma heledalt pastelsetes ja naiivsetes toonides on täis rõõmsat mängulust ja -vabadust.

Kohati tundub, nagu oleks etendus oma vaatamängulisuse, sära ja elavuse laenanud muusikalide ülesehitustest, kuigi laulmisega tegeletakse vähe. Sarnane ülevoolav meelelahutuslik nüanss on aga etendusel juures, paraku ka sarnane pinnapealsus. Ent erilise sügavusega polekski vaja lavastuse juures mässata, sel juhul poleks see enam see, mis ta on: jantlik tudengilavastus.

Näitlejad moodustavad laval ansambli, kelle seast keegi peale nimiosatäitja, Kauri Kaljuste, oluliselt välja ei paista. Võib-olla saab välja tuua veel Cunégonde'i (Deivi Tuppits). Teised näitlejad esitavad pigem episoodilisi taustategelasi. Samas ilma nendeta etendus siiski ei toimiks.

Kõrvaltegelaste kohalolu ja mäng laval on õiges positsioonis ja sobiva dünaamikaga, ent mitte eriti väljapaistev või eriliselt meelde jääv. Mitte, et see halb oleks, vastupidi, kõik täidavad oma rolli *comme il faut*. Ja ilmselt on taotuslik, et veidike jantlik ansambli mäng ja peategelaste loo esilolek toimiks.

Esiplaanil on kahe tegelase roosiline armastuslugu, mis kõige hullemast hoolimata on kõik,

mis loeb. Seda vähemalt peategelase maailmas. Kauri mängib hästi välja Candide'i lihtsameelse, lapseliku või poisiliku loomu. Tema lavatüüp on kujundatud läbi idiootsuseni ülepaistatud joviaalsuse ja positiivsuse.

Samuti on Deivi Tuppitsa Cunégonde armastusväärset süütuke ja armas, kuid oma naiivsuse, kerge salakavaluse ja uudishimu tõttu kohati ka kahepalgeline ja reeturlik.

Esimese vaatuse rütm on hoogne, tegevus eklektiline ja roosiline. Ja nimelt roosiline isegi siis, kui toimuvad jubedad tapatalgud ja vägistamised. Lavastaja Enor Niinemägi jutustas Generaadio saates «Elusamus», et lavastuses on kasutatud veriste sündmuste kirjeldamisel Voltaire'i teose stoilist jutustamise stiili.

Võiks öelda, et loogikaga pole esimesel vaatusel mingit pistmist, rütm voolab omasoodu. Tegevuse narratiivi ei arendata välja ning sellesse pole võimalik süüvida. Kõik toimub unenäoliselt või muinasjutuliselt kiiresti. Tegevuspaigad vahetuvad silmapilgu jooksul, samamoodi saavad kokku tegelased, kelle

Loo peategelane Candide (Kauri Kaljuste, keskel mustade kästistega) satub naiivseks paljudesse veidratesse olukordadesse, näiteks värvatakse ta enese teadmata sõjaväkke.

Foto: Kudrun Vungi

teed vahepeal tapatalgute tõttu lahku kisti. Elavateks saavad ühtäkki need, kes justkui peaksid olema surnud.

Ajaloolised tagapõhjad mängitakse ja jutustatakse interaktiivselt läbi väga kiirelt, sest miski poleks igavam kui ajalooõpikute retsiteerimine, eriti veel, kui tegemist on jantliku, noortele mõeldud etendusega, kus keskmes naiivne armastuslugu.

Kuid loogilisse narratiivi või sujuvasse rütmi süübitamiseks polegi erilist vajadust, sest midagi sellist on etenduses võimatu leida. Mõnu pakub vaatamäng ise, mitte iidvana lugu. Kui ise etendusse süveneda, siis ongi aru saada, et arütmikal ja ebaloogikal kogu mäng põhinebki.

«Candide'i» teine vaatus on aga oluliselt sügavam ja tugevam, see toob hea lahenduse, mis

omakorda jätab otsad lahtiseks ja paljud küsimused vastamata. Ülekülluslikule optimismile järgneb külm pessimism reaalsuse näol. Tänu teisele vaatusele moodustub etendusest hea tervik. Arütmika ja ebaloogilisus jõuavad lõpuks harmooniasse.

Kui lavastusele etteheiteid teha, siis näitlejad mängivad karaktereid kohati natuke liiga tobedalt, lapsikult. Seda nähes hakkab vaatajana meel natuke väsimise ja tähelepanu hajub.

Tooksin välja veel mõned nüansid ja tähelepanekud, äärmärkused.

See, et laval mängisid tüdrukud ka mehi, pole ilmselt teadlik valik, vaid tingitud pigem sellest, et üliõpilasteatris on meeste kriis. Igal juhul lisas see lavastusele huvitava nüansi, mis alguses tundus teadlik lisand. Kui rääkida

voltaire'ilikest vabadustest ja valgustusest, miks mitte mängida ka soorollidega?

Väga hästi mõjus varjuteater, milles vägivald ja tants said voolavalt üheks. See oli tehtud ilusalt ja stiilselt.

Kohati käisid närvidel kultuurilised stereotüübid: sensuaalne, üliseksuaalne ja šarmantne ladinameeriklane, ülbed ja uhked hollandlased ja prantslased. ☹

Tartu üliõpilasteatri lavastust «Candide ehk optimism» saab näha Genialistide klubis veel 10., 14. ja 15. mail. Mängivad: Kauri Kaljuste, Anneli Ojaste, Kristin Uusna, Deivi Tuppits, Kätlin Armei, Tess Pauskar, Elli-Maria Mäesalu, Mari Anton, Merilin Jürjo, Annes Aus, Anzela Tjuljukova. Etendus on kahes vaatuses ja kestab umbes kaks tundi.

Semiootiline ekspertiis kohtu- mõistmisele

Foto: Andres Tennus

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Nii kohtus kui ka teaduses on õigusnormide tõlgendamine kriisis, millest aitaks välja praeguste tõlgendusmudelite asendamine semiootilistega, pakub õigussemiootik Vadim Verenitš.

Sadakond aastat tagasi väitis nimekas austerlasest õigusfilosoof

Hans Kelsen: selleks, et õigusest saaks teadus, tuleb korrastada mõisted.

Praegu, sajand hiljem, on olukord samasugune, mõtiskleb politseiuurija ja semiootik Vadim Verenitš. «Epistemoloogiline kriis. Oleme olukorras, kus õigusteadus vajab uuesti käivitamist.»

Teisisõnu, vaadeldes nii programmeerija Lauris Kaplinski tosinkond aastat tagasi alanud

vaenuõhutamise-kaasust kui ka Euroopa stabiilsusmehhanismi (ESM) aluslepingu kohtuarutelusid, leidis Verenitš äsja kaitstud doktoritöös, et praegused õigusnormide tõlgendamise meetodid on liiga jäigad.

Mudelite jäikus ja kriis – milles need täpsemalt väljenduvad? ESM-i arutelude põhjal näiteks selles, et kasutatakse n-ö tühje

argumente.

Saksamaa konstitutsioonikohtu lahendi põhjal ilmneb, kuidas püüti tõestada, et kogu Euroopa Liidu õigussüsteemi aluseks on mingi «stabiilsuse» mõiste. See termin on Saksa õigusteoorias praegu väga populaarne: et «Euroopa õigusruum on stabiilsuse ruum». Aga milles see «stabiilsus» väljendub, ei osatud vastata ei lahendis ega selle analüüsides. Seega tuli välja, et keskne mõiste on seal semiootilises mõttes nullmärk, *zero sign*: väärtus, mis markeerib iseenda puudumist.

See on sügav ja keeruline mõte, aga tähendab, et kogu kohtulahend on ehitatud tühjale alusele. Praktikast näitab see, et praegune kohtulik argumentatsioon on väga nõrk.

Teisisõnu, teatud alustest ei saa enam kaugemale minna, neid lahti mõtestada?

Jah, sest need alused on iseenesest virtuaalsed. Selles ongi probleem.

Hästi on tuntud Hans Kelseni süsteem, kus õigusnormid on esitatud püramiidina. Aga kui norm on ehitatud nõrgale alusele, siis ei saa rääkida heast argumentatsioonist.

Saksa konstitutsioonikohtu ESM-i analüüsis kirjutas üks kohtunik, et praegu on kriisis kõik, mis seostub Lääne tsivilisatsiooniga. Sealhulgas õigusteadus ja -epistemoloogia. Et tegemist on väga jäiga süsteemiga, mis vajab kindlasti korrastamist.

Ka Euroopa Kohtu ESM-i lahendis oli seda tõepoolest näha. Aga üllatav on, et kohtunikud tunnistavad seda ka ise.

Milline oleks vähem jäik süsteem?

Avatum. Selline, mille kaudu on võimalik kasutada ka teisi argumenteerimisviise, mis ei ole otseselt seotud õigusteadusega. Süsteem peab muutuma interdistsiplinaarseks, ja mina leian, et see oleks võimalik Peirce'i semiootilist käsitlust omaks võttes (Charles Sanders Peirce oli Ühendriikide loogik, filosoof ja üks semiootika rajajaid – toim).

Peirce'i semiootika eeldab, et argumentatsioonisüsteem ei ole kunagi suletud.

Ka näiteks Raul Naritsa «Õiguse entsüklopeedia» esitab eri viise, kuidas norme tõlgendada: süsteemiliselt, grammatiliselt, teoloogiliselt jne. Aga olemuslikult on need suhteliselt suletud meetodid, kus analüüsitakse ka peamiselt tekstuaalseid aspekte. Uurimise objektiks on kõigepealt seaduse tekst ja siis norm – aga see tähendab, et klassikalistes meetodites eriti ei arvestata teiste psühholoogiliste ja sotsioloogiliste aspektidega, kas või sellega, kuidas advokaadid või prokurörid istungil käituvad.

Peirce'i käsitluse põhjal on aga tõlgendussüsteem pidevalt muutumas, ja iga uus kohtuotsus annab aluse süsteemi ümbermõtestamiseks. Ühtlasi annaks semiootiline mudel uurijale laiemat perspektiivi, võimaldaks näha ja arvestada ka nn kodeeritud tähendusi, nagu visuaale või käitumist kohtusaalis.

Aga praktilisusest on see mudel esialgu siiski üsna kaugel?

Mõneti õpivad selliseid tehnikaid töö käigus kõik advokaadid ja juristid – näevad ja arvestavad, kuidas kohtus asjad käivad, aga nad ei tea, et tegelevad õigussemiootikaga. See ei ole veel omaks võetud arusaam asjast.

Teadlikke proovijaid on, aga väga vähe, ja ma rõhutan, et ka minu mudel on vaid potentsiaalselt rakendatav.

Praegune mandri-Euroopa kohtusüsteem on selles mõttes väga konservatiivne. Kohtunikud eelistavad lihtsalt korrata vanu kohtulahendeid: kasutada neid tõlgendamise viise, mis on varem tulemust andnud. Nad ei taha või ka kardavad eksperimenteerida.

Ameerika süsteem on avatum, ja väga sarnane semiootilisele süsteemile: nn pretsedendisüsteem, kus ka kohtunik oma argumentatsiooni abil õigust loob. Näiteks Eestis oleks ainuke sarnane võimalus Riigikohtu kohtunikel, kuna sealsed lahendid on üliluslikud.

Huvitav on see, et ka Peirce oli ju Ameerikast ja USA ülemkohtu esimees Wendell Holmes kuulus Bostonis temaga samasse klubisse. Kas nad neist õigusküsimustest vestlesid ja üksteist mõjutasid, seda samas ei teata.

Kas semiootiline meetod muudaks kohtuasjad praktikast venivamaks? Võimalikke tõlgendamise nüansse oleks nii palju, et lahendini ei jõutagi.

Ka praegu on palju võimalusi, aga neid ei kasutata. Minnakse lihtsama vastupanu teed. Meedias on ka palju arutletud, kuidas kohtumenetlus saaks olla säästlikum ja kiirem.

Erinevaid menetlusi tuleb muidugi vaadata eraldi, tõendite vahetu uurimine võib olla vaid väike osa kogumenetlusest. Kaitsjatel on venitamistaktikad... Aga ma arvan, et tegelikult ei muutuks semiootilise mudeliga ajaliselt midagi. Lihtsalt paraneks kohtulahendite kvaliteet.

Teie Lauris Kaplinski vaenu-õhutamise-kaasuse kohtuotsuse analüüsi põhjal on kriminaalmenetlus paratamatult narratiivide konstrueerimine.

Jah, see algab juba esimestest toimingutest – kohe pärast juhtumist teatamist. Ja toimub kuni kohtuotsuseni välja, kogu aeg.

Klassikalise õigusteaduse järgi on õiguslik analüüs puhtloogiline, sülllogistiline: esineb konkreetne faktikogum, jurist määratleb õigusnormi ja rakendab seda normi nende faktide suhtes.

Tegelikult nii ei ole, sest kohtuotsuse adressaadiks pole ainult advokaat, prokurör ja kohtukoosseis, vaid ka avalikkus. Kõige tähtsam ongi see, kuidas kohtulikku argumentatsiooni vahendatakse avalikkusele, kellel enamasti ei ole juriidika vallas teadmisi. Avalikkust mõjutab ennekõike narratiivide konstrueerimine.

Semiootikas nimetatakse seda ka tüpiseerimiseks: inimene kasutab narratiivseid mustreid. Ka see, kellel on kavatsus kohtus teisi inimesi manipuleerida, peab leidma narratiivid, mis sobivad.

Seega tooks semiootiline tõlgendusmudel nähtavale ka mõjustamise või manipuleerimise kui kohtuprotsessi paratamatuse?

Jah, eeldus, et kõik on narratiiv, on kasulik näiteks oponendi paljastamiseks: kuidas ta manipuleerib mingi kuvandi või visuaalse motiiviga.

Eesti kohtus ei ole vandemehi nagu Ameerikas – aga näiteks seal omab see väga suurt tähtsust. Juristile õpetatakse juba õigusteaduskonnas vandekohtunike veenmist visuaalsete ja kirjalike narratiividega, et otsus langetataks tema kliendi kasuks.

Semiootiline tõlgendus kindlasti võimaldaks seda paremini näha. Semiootika annab holistliku käsitluse, võtab arvesse kõike: norme, kohtuprotseduuride reegleid ja ka muid aspekte. Isegi see, kuidas prokurör, kaitsja või kohtualune istungiruumis paiknevad, omab suurt tähtsust. Või ka teised ruumilised aspektid, näiteks arhitektuur. Varem tehti kohtumajad sõna otseses mõttes kohtumõistmise templiteks: ehitatigi templina, kus toimub püha rituaal, kohtumõistmine.

Näiteks Rooma õigus areneski rituaalidest, paljud Rooma õiguse statuudid on rituaaliga seotud. Sellest tuleneb ka õigusteaduse formalism: kõik peab olema täpne nagu rituaalis. Muidu ei saavutata tulemust.

Kust teie pakutud mudel teie enda meelest kõige rohkem logiseb?

See võib rakenduslikult tunduda lihtsa asja keeruliseks tegemiseks. Probleem on teooria mõistmine – aga teistest küljest näiteks ka see, et õigus ja õigusemõistmine kuuluvad riigi monopoli alla. See võib tekitada ideoloogilisi ja poliitilisi probleeme.

Aga paljude teadusteooriate rakendamine on raske. Täppisteadlased ei ole empiirilisel tõendanud, et mustad augud on olemas, neil on vaid matemaatilised meetodid. Aga see ei tähenda et see ei ole hea teadusteooria.

Arvan, teadustööna ei ole minu analüüsil eriti palju nõrku kohti. Aga püüan hakata mudelit konkretiseerima. Kirjutada iga kohtumenetluse liigi kohta erinevaid käsitlusi.

Eesti ja Tartu semiootikatra-

Vadim Verenišši doktori-töö semiootika ja kultuuriteooria alal kannab pealkirja «Juriidilise argumentatsiooni semiootilised mudelid». Tööd juhendasid professorid Mihhail Lotman ja Igor Gräzin (Tallinna ülikool).

ditsioonid võiks sellise mudeli kohtupraktikasse jõudmisel või vähemalt õigusteoorias kindlustumise soodustada, kui jätta kohtusüsteemi euroopalikkus hetkeks kõrvale.

Eesti kohtuprotsessides on suhteliselt palju tellitud semiootilisi analüüse. Kaplinski asi, mida mina analüüsisin, või K-kohuke kui parteireklaam... Näiteks Prantsusmaal või Saksamaal tellitaks kirjalikule tekstile lingvistiline ekspertiis ja küsitletaks eksperti, et ta esitaks oma põhjendatud arvamuse.

Selles mõttes on Eesti ainulaadne, omapärane riik. Semiootilisi ekspertiise võiks rohkem kasutada. Thomas Sebeok, tuntud semiootik, kirjutas ka, et semiootika meetod pole muud kui Sherlock Holmesi meetod. Need on sarnased.

Kuivõrd on mujal maailmas Eesti õigussemiootikute tegemiste vastu huvi tuntud?

See on teaduslike võrgustike loomise küsimus. Ei saa öelda, et see töö praegu väga käiks, kuigi mõningaid isiklike suhteid on loodud. Minu doktoritöö oponent Anne Wagner on näiteks maailma õigussemiootikute ümarlaua juht (International Roundtable for the Semiotics of Law, IRSL – toim).

Fotod: 2x erakogu

Inga Mäemets, filosoofia 3. aasta tudeng
Laura Mäemets, semiootika ja kultuuriteooria 3. aasta tudeng

Mõte minna Venemaale küpses meil juba aastaid, kuid selle teoks tegemisest ei tulnud ikka ja jälle midagi välja, kuna alati leidis rahaline või ajaline takistus. 2013. aasta augusti lõpus sai aga suurele idanaab-

Suur ja võimas idanaaber – Venemaa

rile küllaminek lõpuks teoks ning viibisime kolmekesi (meie ja ema) Venemaal neli päeva.

Reisi nimel pidime muidugi sekkedama viisade ja kindlustusega. Õnneks asjad sujusid ning Tartu bussijaamast sõitsime mõnusa elevustundega välja 30. augusti hommikul.

Esmalt pidi bussijuht kõigil dokumendid üle kontrollima ning välismaalastel tuli täita ankeet, et täpsustada, kellega on

tegu, kuhu minek, kellele külla ja mis eesmärkidel. Õnneks oli keskkooli vene keele tundidest siiski niipalju kasu, et ankeet sai ema abiga täidetud.

Piiriületamine toimus Koidulas. Meid hoiatati ette, et säilitama peab külma närvi, kuna see võib mõnikord venida äärmiselt pikaks.

Lõpuks olimegi Venemaal. Tekkis ärev tunne, et viibime esimest korda elus nii suurel maal! Põhimõtteliselt oleks

võinud sõita kas või Vladivostokki – mõte hoomamatutest kaugustest löi ootusäreva ja ergastava tunde, millega kurseerisime Pihkva poole. Enne oli aga peatus veel Petseris, kuhu osa reisijatest suunduski. Sellest linnast võis aimu saada vaid läbi bussiakna. Seejärel läbisime Irboska.

Jõudnud lõpuks oma sihtpunkti, Pihkvasse, olid meil vastas ema kolleeg Marina ning tema juhatatava teadusasutuse bussijuht Oleg. Nemad sõidutasid meid ööbimiskohta kesklinnas Oktoobri tänaval ning olid mitmel pool meie kaaslasteks – turvatud elu Venemaal võis alata!

Ööbimiskoht, hostel nimega Trinit, asus peatänaval ääres suures ja võimsas, ent ajahambast pured hoones. Maja koridoris valitses rõskus ning pimedus, värv koorus seintelt, ent hostel ise oli teisel korrusel juba helgem. Piskene, paari toakesega Trinit sai armsaks ning koduseks paigaks, samuti oli nooruke peremees igati muheda ja abivalmis olekuga. Mõlemad pooled üritasid küll purssida inglise ja vene keele segu, mis kohati täiesti ebaõnnestus, ent üldplaanis saime siiski hakkama. Selle kommuunihõngulise peatuspaiga sõbralikust iseloomust andis aimu seinal ripuv tunnistav diplom, ööbijate rohkus ja rahvuste kirevus.

Esimene vaatamisväärsus oli linna servas asuv Jäälähingu mälestusmonument, kust avanes vaade linnale, üha kerkivatele paneelamutetele ning Velikaja jõe. Pisikesi ümaraid kirikukuplikesi, üks ilusam kui teine, hakkas silma siin ja seal. Pihkva on oma 200 000 elanikuga üks Venemaa vanimaid linnu, millest tuntavalt hõngub iidsust ja väarikust.

Linnapanoraam vaadatud,

suundusime tagasi ning korjasime peale Marina ajaloolasest sõbra I. I. Lagunini, kes töötab restoratorina. Saime väga põhjaliku ekskursiooni Pihkvas, mis algas Snetogorski nunnakloostri, kus ka tema oli restaureerimisega tegeleenud, ning lõppes Pihkva Kremliga, mis üllatas meid oma suurejoonelisusega. Meid sõidutati linnas igal pool ringi, tutvustati pisemaid ajaloomälestisi, kohalikku kino, teatrit, muuseumi, ülikooli jne, Kuigi püüdsime kõigest väest kõrvu kikitada ning jutu sisu aimata, kippus kõige juures siiski keelebarjäär täpset arusaama asjadest segama.

Muidugi tuleb mainida, et liiklus on Venemaal silmanähtavalt kooskõlas tugeva vene temperamendiga. Asfaldi kohal «lendavaid» Ladasiid või Moskvitše hakkas silma-kõrva palju, suur osa kohalikke ei teinud sellest aga mingit numbrit. Tavapärane oli vaatepilt, kus väikse põriseva Žiguli katusel transporditi suurt metssiga – kas jahisaagina söögilauale või mingil muul otstarbel.

Enne päikeseloojangut otsisime Oktoobri tänaval süüa. Ema tahtis tänavanurgal ühe tädi käest tomateid osta, õnnetuseks avastas ta, et rahakott oli hostelis jäänud. Kui tagasi jõudsime, oli müüja seljataha putkassenud kolm-neli nahktagides ja dressides meest, kes meid teraval pilgul seirasid. Tädi hakkas meie peatumispaiga kohta üha detailsemaid küsimusi esitama, lõpetades korteri numbri pärimisega. Ema aga infot ei andnud ja aina küsis, miks ta seda küll teada vaja. Sellele müüja ei vastanud, vaid jätkas info väljapressimist.

Kui lõpuks tulema saime, kadus tädi noormeestega putka taha midagi arutama. Väljas oli juba üpris

hämär ning hakkas päris õudne mõeldes, et nüüd plaanitakse meid küll paljaks röövida. Uurisime hooliga ümbrust ning tegime tagasi kõndides ümber majade paar head jänesehaaki, juhaks, kui keegi meid jälitama peaks. Jõudsime siiski õnnelikult ja väsinult ööbimispaika tomateid nosima.

Järgmisel päeval oli Marina töökohustustega hõivatud ning meil oli seega vaba reisikava. Otsustasime omal käel Pihkvat avastada ja seadsime sammud linnasüdame poole. Ühes pargis tunnistasime ootamatut üritust: ringi käisid miilitsamundris mehed, pargi servas seisis väike vana buss, millest kostus kõval häälel Nõukogude Liidu patriootlikke laule, lehvisid sirbi ja vasaraga punalipud. Ei saanudki täpselt aru, kas tegu oli mõne parteilise ürituse või millegi muuga. Nõukogude sümboolikat võis kohata aga kõikjal, alates karniisidest ja lõpetades punases pakis CCCP-nimelise plombiirjäätisega, millel lasime hea maitsta.

Patseerisime veel mõnda aega linnas ringi, tegime veel kord tutvust Kremliga. Sealses kirikus käis parasjagu jumalateenistus, mida piilusime läbi võre. Õigeusu kombe kohaselt tuleb pea ja põlved pühamusse sisenedes kinni katta – seda me ka tegime. Õnneks on selle tarbeks käidavamate kohtades ukse juures hunnik rätte ja kitleid, mida on võimalik ajutiselt pähe-selga panna.

Linnaliiklus koosnes Pihkvas suuresti vene autodest ning eraldi vaatamisväärseteks olid igasuguses vanuses Volgad. Üldiselt tekkis pidevalt tunne, et viibime 1990. aastates, seda eriti just inimeste väljanägemise tõttu. Toidu hinnad olid Pihkvas Eestiga võrreldes odavamad.

Tegime marketis toreda avastuse, et külmetis saab kühvliga endale paraja koguse laias valikus aedvilju, seeni, varenikkeid või muud taolist kilekotti tõsta, see tundus väga mugav. Ka meil Eestis võiks midagi sarnast olla.

Järgmisel hommikul suundusime juba varakult Irboskasse (vene Izborsk). Selle asula seosed Eestiga on väga tugevad. Irboska, mille ajalugu ulatub kaugemale isegi Pihkva omast, kuulus ju Setumaa osana esimese vabariigi ajal Eesti riigi koosseisu. Külastasime linnust, Seto talumuuseumi ning Slovjanski allikaid, mille kohta on kogunenud palju legende. Näiteks räägitakse, et kui saabub maailmalõpp ja vesi kogu maalt otsa saab, siis need allikad jäävad. Ühe eriti verise sõja ajal olevat allikavee asemel aga lubjakivikaljudest hoopiski verd voolanud. Kaheteistkümnelle kiviseinast väljavoolavale suurele lättele omistatakse ka imelisi tervendavaid omadusi – igal allikal oma jõud ja mõju.

Irboska on venelaste seas väga populaarne turismipiirkond. Allikate juures oli tihedalt rahvast ja peaaegu igaüks üritas allikast juua. Seal pesti ka nagu ning varuti hoolega vett, mõned tarisid seda lausa kanistrites kaasa. Kui hubases talukohvikus pannkooke sõime, pugus üks kiisu salaja laua alt otse sülle. Venelased on üpris suured loomaarmastajad. Eriti palju võis kohata vabalt uitavaid koeri. Neil oli justkui mingi oma salamaailm, kus nad oluliste piiranguteta, kuid ometi inimese kõrval elades rahu tegutsevad.

Edasi suundusime oru sügavuses asuva Mõla (Malskoje) järve äärde. Sinna viiv tee oli ilmselt üks auklikumaid, mida sõidukis on tulnud läbida. Hüppasime

Turistid mekkisid jäätist CCCP hea meelega.

ja karglesime istmetel nagu Ace Venturad. Juht Oleg jäi aga väga rahulikuks ning leidis sõidu ajal isegi aega läbi akna puu otsast õuna krapsata.

Järgmisel päeval algas sõit Peterburi. See oli ka meie viimane päev avaral ja põneval Venemaal. Muidugi üllatas Peterburi meid oma ilus ja suurus – tegu on ikkagi tõelise metropoliga. Tuleb mainida, et hinnad on Peterburis palju kõrgemad kui Pihkvas. See on sootuks teistsugune, euroopalikum ja rikkam linn. Kui Pihkvas oli ikka iga kümnes mõni vana Lada, Volga või Moskvitš, siis Peterburi tänavapildis võis näha hirmkalleid autosid. Ka inimesed olid väljapeetumad, euroopalikumad. Isegi hipsterikultuur tundus olevat sinna jõudnud.

Peterburis toimus umbes samal ajal G20 tippkohtumine, mõned paigad olid lintide ja süngete nägudega turvameeste poolt ümber piiratud. Mõõdus ka vilkurites kiirustavaid autokolonne, mille keskmes ilmselt eskorditi mõnd tähtsat nina. Käisime suveniiride turul, mis

kubises turistidest ning igasugus-

test Venemaaga vähem ja rohkem seotud meenetest. Näiteks võis seal leida Putini näoga matrisjoškasiid, Stalini pildiga külmkapimagnetid ja kõikvõimalikke malelaudu. Väga populaarne oli selline variant, kus punane sirp ja vasar olid vastu seatud USA lipu värvides malenditele.

Küll need päevad möödusid alles kiiresti! Juba oligi aeg sammud bussile seada ning kodutee võis alata. Viimase Venemaa kogemuse saime keskööl Narvat läbides, kui piirivalvajates äratas kahtlust üks viisakas ülikonnas keskealine meesterahvas, kelle ainsaks pagasiks oli pisikene kilekott. Küll päriti, kuhu ta täpselt läheb, kui kauaks ja mida seal teeb, kes on ta vanemad. Lõpuks jõudsime ikkagi plaanipäraselt kell kaks öösel Tartusse.

Iga eestlane võiks vähemalt kord elus Venemaaga tutvust teha. Meeldib see meile või mitte, kuid me ei saa ignoreerida ajalugu, naabruse ega kultuurimõjusid. Paremini on seda maad ise tundma õppida, kui lähtuda vaid stereotüüpidest ning (vahel ka ühekülgetest) meediakäsitlustest. ☺

Ajakirjandustudengid Ivo Rull, Jüri Luik, Tiit Pruuli ja Ülo Veldre võitlesid fosforiidi kaevandamise vastu.

Fotod: 2x erakogu

Aja kirjutamise õpetamisest

Missugune oleks olnud Eesti ajakirjandus, kui Juhan Peegel (1919–2007) poleks 60 aastat tagasi alustanud ajakirjanike õpetamist?

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

Küsimine veel. Miks lootis Nõukogude poolel sõjas käinud mees, kes üheaegselt eesti filoloogia õpingutega oli

töötanud Edasis ja sealt ära tulnud, et suudetakse leida mingit ühisosa ennesõjaegse ajakirjandusega? Teda oli väsitatud kaksikmoraal, pealesunnitud võitlus kodanlike iganditega, kultuuriväärtuste vulgaarne ümberhindamine.

«Olin väga, väga väsinud,» on ta meenutanud Maarja Lõhmusele raamatus «Otsides».

Ometi suutis väliskirjanduse õppejõud Villem Altoa viia eesti filoloogia aspirandi Juhan Peegli niikaugele, et 1953. aastal pani ta

tööle uue erialaga sama aasta novembris kandidaadiväitekirja eesti regivärsilise rahvalaulu keele morfoloogiast.

ALGUS

Peegel oli peale nõukogudeaegse Edasi töötanud enne sõda Saaremaa ajalehes Meie Maa. Ta oli näinud, kuidas ajakirjandust tehakse ja kuidas ei tohiks teha ning kuidas paarisaja aasta vanune eesti ajakirjandus rahvast kaugeneb. Ülikoolis oli veel vanu autoriteetseid õppejõude, oli säilinud mingi akadeemiline ühtsus. See võis aidata üldsõnalisest propagandast tulvil ajakirjandust haritud inimeste abil muuta.

Ajakirjandust sai õppida eeskätt Moskvas ja Leningradis. Peegel lootis üleliiduliste programmide kohandamisega õpetada rahvuslikumat sisu, eesti kultuuri järjepidevust. «Kuidas olla aus, kaitsta ja juhtida lugejat, võidelda kõige halva vastu, aga seejuures ülalt avaldatavale survele mitte vahele jääda?» on ta meenutanud ahistavat ummikut.

Peegel suunas oma tudengeid vanu ajalehti uurima, ÜTÜ žurnalistikaringis ettekandeid pidama. Ajakirjandust vaadeldi tollal kui puhtpoliitilist valdkonda ning erifondis olevate eestiaegsete lehtede uurimiseks oli vaja luba. Vähe sellest. Näiteks Ene Veiperi Jannsenist ja Perno Postimehest kirjutatud diplomitöö retsensent leidis, et töö on ideoloogiliselt küündimatu ja väär. Kaitstud see aga sai, sest Peegel koostas tudengile päästva kaitsekõne.

Raske oli esimestel lendudel ka tööle asudes. Seda olulisem on tähele panna nende jälgi. Näiteks Harri Lehimest sai Peegli poolt väga hinnatud žanri – huumori ja satiiri edendaja, hilisem ajakirja

Pikker peatoimetaja. Voldemar Lindström on andnud suure panuse televisioonile jne.

Nasta Pino teisest lennust, kes maandus 1958. aastal Elva rajoonilehe Uus Tee toimetuse kirjanduslikuks kaastööliseks, räägib, et ülikooli diplom ei luge- nud esialgu suurt midagi. «Oli sõjaveteranide kuldaeg ja nende käest haridust ei nõutud, parteiline hoiak ja elukogemus olid olulisemad. Kui kuus klassi koolis käinud sõjaveteran tahtis ajalehe toimetajaks, siis pidi ta selleks ka saama.» Ta lisab aga, et nende parimad aastad oli võtnud sõda. «Sünniaastat ei saa valida.»

Tundlikuks põllumajandus-ajakirjanikuks kujunenud Pino meenutab, et igas lehenumbris oli TASS-i ja ETA ülevaade tähtsamatest parteiotsustest, millele pidi positiivseid vastukajajaid organiseerima. Eesrindliku lüpsja arvamuse kirjutas tavaliselt ajakirjanik. Kuid Pino meelest parteid nii väga ei kardetudki. «Sotsialistlikust võistlusest ja tööeesrindlastest saime küllaga kirjutamisväärsed eesrindlasi. Elu käis ja kees. Ilma naljata.»

Ta selgitab, et peagi hakkas kolhooside ja sovhooside viletsusaeg mööda saama, Stalini aeg sai läbi. «Ei saa öelda, et see poleks igapäevast elu positiivses suunas mõjutanud. Uskuge, ei olnud tookord kogu meie elu ja töö sugugi naeruväärne ja kehv. Olime noored ja noorus on jõud. Ka vastuhakkamise jõud.» Nasta Pino jätkas kirjutamist Edasi toimetuses, kus oli tema sõnul hästi loominguiline kollektiiv ja riskijulged toimetajad.

Ülikooli ja Edasi toimetuse sidemed olid konkreetsed ja viljastavad. Mõned mehed tulid toimetusest päriselt ülikooli

nagu Peegel ja Peegli «lapsed» omakorda toimetusse. Üks mees, kes kahe maja ühendavat lüli on hoidnud, Edasi töötanud ja ka ülikooli üle tulnud, on 1959. aastal diplomi saanud Sulev Uus. Tema oli see mees, kes 1966. aasta Eesti NSV Ajakirjanike Liidu III kongressil tegi ettepaneku, et silmapaistvate ajakirjanike esiletõstmiseks võiks neile anda teenelise kultuuritegelase asemel teenelise ajakirjaniku tiitli.

Ühtsoodu korrutati, et ajakirjandustöö on parteitöö osa ja ajakirjanikud ideoloogiatöötajad. Ajakirjanike autoriteedi tõstmiseks ja töö hõlbustamiseks oli vaja Uusi sõnul levitada arusaama, et ajakirjanik on professionaalset teadmisi ja oskusi nõudev omaette elukutse. Ja tema ettepanek läks läbi. Aga oli ka juba 1960. aastate teine pool.

KESKPAIK

Hruštšovi sula oli toonud pisut hingamisruumi ka ajakirjanduse õpetamisele. 1964 hakkas ilmuma teadustööde kogumik «Fakt, sõna, pilt», 1966 «Eesti ajakirjanduse ajaloo» ja 1966 tähistati konverentsiga eesti ajakirjanduse 200. aastat ja ilmus Juhan Peegli raamat algusaegadest. Kaasaegse rahvusvahelise ajakirjanduse õpetamiseks koostas Peegel 1965. aastal ülevaateraamatu «Rotatsioonimasinad mürisevad». Ta on meenutanud, et ülikooli raamatukogu kaudu Moskvast tellitud võõrkeelsed raamatud olid lahti lõikamata. «Kindlasti oli mul au olla mitme sellise raamatu esimene lugeja Nõukogude Liidus». Õppekavasse tuli teema viia küll nimetusega «Kodanliku ajakirjanduse kriitika».

Üha rohkem kriitikat pälvis aga kodumaine ajakirjandus, selle

taga olid esimesed sotsiaalteadlaste lugejaküsitlused. 1965–1966 korraldatud Edasi ja ülikooli sotsioloogide ankeetküsitlus «Teie arvamus?» oli liidus esimene taoline. Teadustulemused kinnitasid arvamust, et juhtkirju, partei- ja komsomoliartikleid rahvas ei loe. Tänu uurimustele oli võimalik lehtede sisu loetavamaks muuta – kirjutada perekonnast, tervisest, elulaadist jmt. Lipulaevaks kujunes Edasi, kus peeti mõttevahetusi iibest, majandusprobleemidest ja muust huvitavast.

Uued tuuled puhusid teisteski toimetustes. Töötas ju Peegli kooli lõpetajaid igal pool. Ei tohiks ka alahinnata ajakirjanikke, kes olid mõnda muud eriala õppinud või tõttasid end Tartusse täiendama. Rajoonilehtedes töötasid kogunud ja looduse poolt kirjutamisanniga inimesed. Päevalehtedel olid mitmel pool omad võimekad korrespondendid.

Kuuekümnendail ei muutunud mitte ainult väljaannete sisu, vaid ka vorm, kujundus. Tekstidesse tekkisid vahepeakirjad, rohkem illustreeriti lugusid piltide ja joonistustega.

Peegli ütelist, et pealkiri on pool honorari, tõestas ilmekalt tollal ülikoolilehes töötanud hilisem Edasi kultuuriajakirjanik Ene Ojandi (Puusemp) diplomitöö «Pealkiri ajalehes», mille kokkuvõte ilmus 1966. aastal õhukese raamatuna. Tema ja 1969. aastal lõpetanud Asta Põldmäe töid väikesesse ülikoolilehte uusi kujunduselemente, rääkimata sisukast sisust.

Mitmed tudengid said populaarseks kujunenud sotsioloogiat õppida eriprogrammi alusel, kirjutati sotsioloogilise suunaga kursuse- ja diplomitöid. Siit sai alguse ka massikommunikat-

siooniteooria õpetamine. Juhan Peegel koostas 1965. aastal Peeter Vihalemmale massikommunikatsiooni sotsioloogia eriprogrammi.

Vihalemm on meenutanud, et pliiatsiga joonistuspaperile kirjutatud 7–8-leheküljelise kirjanduse nimekiri sisaldas 70 teost kuues keeles. «Ma ei tea, kuidas ta seda koostas, ilmselt ülikooli raamatukogusse toodud kirjanduse kataloogide põhjal.» Peagi hakkas Vihalemm ajakirjandushakatastele massikommunikatsiooniteooriat lugema.

Sotsioloogialabori asutajat ja juhti Ülo Vooglaidi ning kogu sotsioloogiat tabas aga seitsmekümnendate keskel tagasilangus – labor likvideeriti. Võimudele oli muutunud ühiskonda rahutust külvavate uurimistulemustega tegelev labor, kes korraldas ka kuulsaid üleliidulisi Kääriku konverentse, ohtlikuks. Süveneval stagnaajal oli isemõtlemine parteiorganitele vastuvõtmatu.

Stagnatsioon küll immitses ümberringi, kuid ajakirjandust ei saanud siiski enam endistesse rööbastesse suunata. Ühiskonnas oli liiga palju oma peaga mõtlemaid isiksusi, rääkimata madala valulävega ajakirjanikest.

Linda Järve sõnul oli Peegli õpetuse mõju väga tuntav ka Noorte Hääl, kuhu ta 1971 tööle läks. Toimetaja asetäitja Jüri Paalma, osakonnajuhatajad Valve Raudnask, Elle Anupõld jt olid enamasti väga head kirjutajad ning kaasakiskuvad isiksused. Järve meenutab, et väga palju ilmus inimesekeskset olukirjeldust: «Rõhuasetusega, et lugeja peab probleemist põhjaliku ülevaate saama, aga ajakirjanik ei või oma looga kedagi kahjustada.» Intervjuud olid muutunud elavamaks, väljaannetes levisid kirjutised

ajakirjanik-vahetab-elukutset.

1987 lõpetanud praegusel ühiskonnateaduste instituudi juhatajal, ajakirjanduse professoril Halliki Harro-Loidil on Noorte Hääle praktikapäevist meeles, kuidas ta sai toimetajalt Toivo Aarelt kiita ühe «Lauapäevase kohtumise» loo eest. «Olin artikli kirjutanud nii, et ühestki sõnast ei saanud keegi kinni hakata, aga tervikuna oli see süsteemikriitiline.» Tema arvates väärtustati toimetustes süsteemile vastupanu ja ridade vahele kirjutamise oskust.

Omaaegses stuudiumis oli Harro-Loidi sõnul tarvis väga tunnetada võimalusi ja valikuid, õppida kriitikataluvust, sest tudengite artiklite kohta oli ka kriitilisi arvamusi. Ühe suure praktilise väärtusena mainib ta tollaste tudengite nn ridade vahele kirjutamise oskust. Neid oskusi omandanud oli juba suur hulk. 1976 võeti vastavatu ajakirjanduse osakonna esimesele kursusele 25 tudengit. Kolme aasta pärast loodi kateeder. 1982–1993 õpetati Jaapanist pärit idee järgi kaugõppes ajakirjandust kõrgharidusega inimestele.

1980ndate teisel poolel mõjutasid ajakirjandust ametlikud uutmistuuled ja aina suurenevad iseseisvuspüüdlused. Enam polnud tarvis mõtteid ridade vahele peita. Ajalehede-ajakirjade, raadio- ja televisioonajakirjanikel, kellest paljud olid Peegli õpilased, oli Eesti riigi taasiseseisvumisel suur roll. Väga aktiivsed oli ka ajakirjandustudengid, kellest said koguni uue riigi ministrid või poliitikud, nagu näiteks Jüri Luik, Tiit Pruuli, Indrek Kannik jt.

Iga lennu lõpetajaist võiks eraldi artikli kirjutada, igäüks püüdis oma ametis midagi ülikoolis

Professor Juhan Peegli sünnist möödub tänavu 95 aastat.

omandatust edasi viia. Kuulajale-vaatajale paistis see eriti silma artiklis käsitlemata jäänud raadio- ja televisioonajakirjanike puhul.

LÄHIAEG

Las lähimad aastad jääda seedida kaugematesse tagantjärele-vaadetes, mil taasiseseisvunud Eesti ajakirjanduses toimusid ju järsud pöörded. Väljaannete erastamine, müümine, uute meediakanalite loomine, ajakirjanike koondamine, kollase ajakirjanduse vallandumine, meedia hariva funktsiooni vähenemine – neis olid ja on tegevad samuti ülikoolist ajakirjandushariduse saanud. Aeg näitab, millistel väljaannetel,

milliste ajakirjanike loomingul on püsiväärtus.

Juhan Peegel on öelnud 2006. aastal intervjuus Maarja Lõhmu- sele, et kasumiga töötav ajaleht peaks olema kasulik ka rahvale, arvestama ja kaitsma tema huve. Soliidse ja asjalikus stiilis.

«Loodame, et ajakirjanduse edasine areng ühtib lugeja ootustega ja seda toetab soliidne akadeemiline ettevalmistus.»

Ja küsigem ikkagi, missugune oleks võinud olla Eesti ajakirjandus, kui poleks olnud üht tarka ja ausat Juhan Peeglit. ☹

Kasutatud kirjandus vt. www.ajakiri.ut.ee

EESTI KEELE RIKKUSEST

Foto: Siim Vatalin

Karl Pajusalu

eesti keele ajaloo ja murrete professor

Keelel on oluline koht eestlaste identiteedis. Mõnikord on lausa väidetud, et eestluse tuumaks ongi eesti keel. Kahtlemata kuulub eestlaseks olemise juurde peale eesti keele mitmeid kultuurilisi ja sotsiaalseid tunnuseid, kuid nende tõlgendamisel toetume oma keelele. Eestlane tunneb tavaliselt oma keele üle uhkust, oskab kiiresti nimetada selle eripärasemaid nähtusi, nagu kolm völdet või ilmakaarte nimetuste rohkus. Teiselt poolt meeldib meile aga kurta, et eesti keeles ei saa väljendada seda ja teist. Luuletajad muretsevad riimuvate sõnade piiratud hulga ja füüsikud sobilike terminite leidmise raskuse üle, paraku hädaldamist võimaldavate väljendite nappust pole veel keegi tähele pannud. Tuleb kõigepealt siis rahul olla sellega, et eesti keeles on rikkalikud võimalused eestlaste rahvusliku loomuse väljendamiseks.

Mõne inimese kohta öeldakse, et ta on rikka keelega. Rikas keel on seotud hea keeleoskusega, kuid mis ikkagi on hea eesti keele oskus? Emakeelepäeva üldrahvalikem üritus on raadioetteütlus, millest võtavad osa tuhandet inimesed. Selgitatakse välja parimad eesti keele oskajad, kes täpsemalt on küll parimad ortograafiareeglite tundjad. Selles ettevõtmises on näha eestlaste armastust normide ja

reeglite vastu, aga vaevalt küll, et kirjutamisreeglites saab peituda keele rikkus, ehk üksnes korrastatus või pigem osa sellest.

Keel on olemuselt mitmelaadne ja -tasandiline nähtus. Keel koosneb suhteliselt iseseisvatest allosadest, mille produtseeriminegi on seotud erinevate aju piirkondade aktiivsusega. Nii räägime ka ilusa hääldusega, suure sõnavaraga või hea lausestusoskuse ja ilmeka väljendusviisiga inimestest. Küllap kõigi eesti keele allosade hea valdamine koos võimekusega oma teadmisi ja soove võimalikult täpselt ja mõjusalt edastada annab tõsisemalt põhjust pidada kedagi hea keeleoskusega emakeelseks või teise keelena eesti keelt kõnelevaks eestlaseks. Rikka keelega inimene oskab kindlasti teha vahet ka erinevatel keelestiilidel, tal on suur sõnavara ning lisaks võime kasutada keelt loovalt.

Vaevalt et üks inimene valdab kõiki oma emakeele rikkusi. Keele rikkus väljendub suuresti selle mitmekesisuseski. Keele rikkus tähendab samuti selle ajaloolist sügavust, maa-alalist ehk piirkondlikku mitmesugusust, head kasutust erinevatel kultuuri-, elu- ja ka teadusaladel.

Eesti keele ajalooline rikkus hõlmab nii arengujärke soome-ugri keeleühthesuses kui ka põnevaid kontakte teiste keeltega erinevatelt aastatuhandetelt. Keeleteadlased vaidlevad selle üle, millal läänemeresoomlased ja nende hulgas eestlaste esivanemad jõudsid Läänemere äärde. Küsimus on aga ikka vaid aastatuhandete arvus, pole kahtlust eesti keele põlisuses. See muidugi ei tähenda eesti kirjakeele suurt vanust, vaid eesti rahvakeele, selle murrete ning nendele omakorda aluseks olnud läänemeresoomelõunarühma kunagiste hõimukeelte iidsust. Tähtis on seejuures just arengu järjepidevus, saame eesti keele eelajalooliste vormide järgnevust jälgida paljude aastatuhandete taha.

Mõistes keele rikkuse all ka selle teatud joonte haruldust, tuleb mainida, et eesti keele need nähtused, mis on teiste keeltega võrreldes kõige harukordsemad, nagu meie kuulsad kolm völdet, ei põhine mingite iidsete soome-ugri keelejoonte säilitamisel, vaid pigem omapäraste keelekontaktide järeloomudel. Nii ongi eesti keele kolme völdete süsteem välja arenenud läänemeresoomelise piirkonnas, kokkupuites balti ja germaani naaberkeeltega. Tegemist on

keeruka kompleksse arenguga, kus on kombineerunud soome-ugrilikud keelstavastandused indoeuroopa keelte ajalooliselt iseloomuliku toonieristusega.

Kuigi eesti kirjakeele alusmurdeks on põhjaeesti keskmurre, on tänapäeva eesti keel haaranud endasse kõigi eesti murrete keelendeid. Üheks eesti keele rikkuse olulisemaks aluseks on toetumine kahele põlisele hõimukeelele – põhjaeesti ja lõunaeesti keelele. Peale kümnete tuhandete põhjaeesti murrete omaste sõnade on eesti kirjakeelde jõudnud märgatav osa lõunaeesti murrete ligi kahekümnest tuhandest omapärasest sõnast. Sageli annab just lõunaeesti sõna kasutamine võimaluse luua stiililist mitmekesisust. *Venna* kõrval saame ütelda ka *veli*, *õe* kõrval *sõsar*, isa ja ema jaoks on murretes kümneid erinevaid nimetusi, millest mõni on kasutusel kindlasti igas suguvõsas. On tähelepanuväärne, et kõige rikkalikuma keelega kirjanikest ja tõlkijatest on silmapaistev osa olnud pärit Lõuna-Eestist, alustades kas või Friedebert Tuglase ja lõpetades Ain Kaalepiga. Eesti kirjakeele sünonüümide rohkuse taustal ei ole ometi üksnes põhja- ja lõunaeesti sõnavara erinevused. Näiteks sõna *sageli* on saarte murde sõna, mis on kirjakeelde toodud Saaremaalt pärit 20. sajandi alguse keeleuueendajate poolt, laiem levikuga on olnud sõna *tihti*, mis praegugi kõlab kirjakeeles mõnevõrra argisemalt.

Eesti keele mitu juurt on teinud võimalikuks samuti grammatilise vormistiku harukordse rikkuse. Nii on eesti kirjakeele kaudse kõneviisi *vat*-vormid pärit Mulgi- ja Lõuna-Tartumaalt, põhjaeesti murretes on moodustatud neid vorme infinitiividega, vrd *ta olevat seal* ja *ta olla seal*, peale nende on igapäevakeeles tavalised sarnased tähenduses saksapärased *peab*- ja *pidi*-laused, nagu *ta peab olema seal* ja *ta pidi olema seal*. Hea eesti keele valdaja suudab tajuda selliste vormivariantide tähendust ka siis, kui ta ise

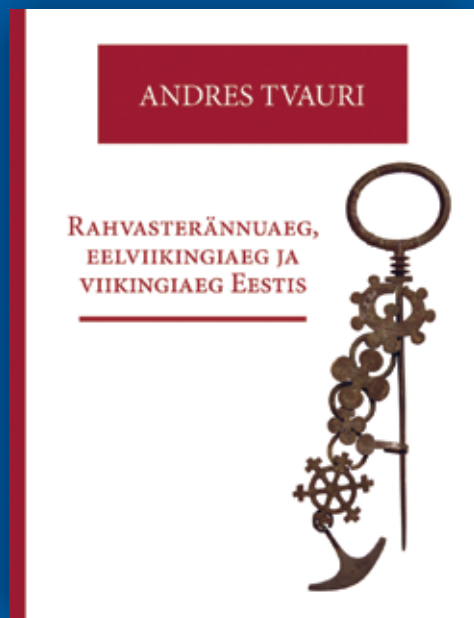
neid keelekonstruktsioone kõiki aktiivselt ei tarvita oma kõnes.

Eesti keelt on selle morfoloogilise struktuuri eripärade tõttu määratletud segatüübi keelena. Soome-ugrilike aglutineerivate vormimoodustusviiside kõrval, kus suffiksi lisamisega osutatakse grammatilist tähendust, nt *maja+sse*, väljendatakse tähendusi ka fusionaalselt ehk erinevate tüvevariantidega, nagu *majja*. Sageli saab mõlemat moodustusviisi kasutada sama sõna korral. Hoolimata tüpoloogilisest mitmekesisusest on eesti keel siiski struktuuriliselt terviklik, see terviklikkus avaldub vaid mõnevõrra keerukamalt võrreldes paljude teiste keeltega.

Eesti keele terviklikkus ning sellega seotud rikkus ilmneb samuti mitmekesisuses allkeelte süsteemis. See erinevate murrete, registrite ja funktsionaalstiilide kogum pole omavahel seotud mitte ainult ühise ajaloo ja maa-alaliste kontaktide kaudu, siin on tänapäeval esmatähtis ühiskonna sidusus. Võib-olla alati kõik eestlased ja eesti keele teise keelena kõnelejad ei taju päris sarnaselt, mis on rikas ja loomulik eesti keel. Ometi eesti keele dünaamikast, käimasolevatest muutustest on näha, et eesti keeleruum on seotud tervik, loomulikult küll oma keskuste ja äärealadega, kuid ikkagi ühiste arengusuundadega. See teeb ka võimalikuks ühise arusaama sellest, mis on eesti keele rikkused. Eesti keele kui kultuurikeele loomises on olnud tähtis roll teadlikul keelearendusel. Küllalt avar arusaam sellest, mis on rikas eesti keel, on parimaks tagatiseks ka keeleloome edukusele. ¹

Karl Pajusalu ettekanne «Kas on mitu eesti keelt?» lõpetab 6. mail rahvusteaduste loengusarja. Ettekanne leiab aset Philosophicum ringauditooriumis (Jakobi 2) kell 16.

Andres Tvauri

RAHVASTERÄNNUAEG, EELVIKINGIAEG JA VIKINGIAEG EESTIS

Uurimus käsitleb Eesti ala ühiskonda, majandust, asustust ning kultuuri ajavahemikus umbes 450–1050 pKr. Tegemist oli suurte muutuste ajastuga, mille lõpuks kujunes Eesti talurahvakultuur, millisena tunneme seda kuni 19. sajandini.

ISBN 978-9949-32-510-8, 352 lk

 TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS

737 5945
tyk@ut.ee
www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

TIIT KUTSER – 50

Foto: erakogu

18. aprillil tähistas oma 50 aasta juubelit Eesti mereinstituudi juhtivateadur ja osakonna juhataja Tiit Kutser.

Sel olulisel tähtpäeval täname Tiitu kaugseire ja mereoptika valdkonna eduka edendamise

eest ja soovime (mitte vaid egoistlikel kaalutlustel) veelgi suuremaid kordaminekuid nii kaugseires kui ka teistes teadusvaldkondades.

Kui teaduses otsitaks supertähti, siis Tiit Kutser oleks vaieldamatult kaugseire staar. Pikk kasv annab talle teiste ees loomulikult selge eelise asju kaugelt seirata, kuid peale selle on Tiidu edu pandiks ülisuur aktiivsus, avar mõtlemine, suur koostöövõime ning sõbralikkus.

Tiit on lühikese aja jooksul arendanud Tartu ülikooli Eesti mereinstituudi kaugseire ja mereoptika osakonna regiooni üheks tähtsamaks valdkondlikuks keskuseks nii tehnilise võimekuse kui ka inimvara poolest.

Teadusel pole aga geograafilisi piire – nii ei piirdu Tiidu tegemised vaid Eestimaaga. Ilmselt

on Tiit teinud teadustööd kõigil kontinentidel, kaugelt on seiratud ka Antarktikat. Nii on tema edulugudes lähiriigid Soome ja Rootsi, aga ka paljude jaoks eksootilisem Austraalia.

Kas teadsite, et Tiit luges hiljuti üle kõik maakera järved, et globaalne süsinikubilanss saaks ikka korralikult ära hinnatud? Kuid lisaks teadustööle panustab Tiit ka teaduspoliitika ja tehnoloogiavaldkonna arendamisele – seda lokaalselt, Euroopa meetmete kaudu ja globaalses mastaabis. Osaleb mitmete teadusajakirjade toimetuskolleegiumi töös.

Tänu Tiidule on meil täna põhjust rõõmu tunda. Palju õnne juubilarile!

TÜ Eesti mereinstituudi pere

MATI PÄÄSUKE – 60

Foto: Andres Tennus

Juubeli tähistamine annab põhjuse meenutada olnud ning kavandada tulevase tegemisi. Professor Mati Pääsuke sai 2. aprillil tagasi vaadata pikale akadeemilisele teele, mis jätkub tõusvas joones – eelkõige doktorante juhendades-õpetades ning teadustöö veduriks olles.

TÜ kehakultuuriteaduskonna lõpetamise järel töötas Mati mõned aastad kehalise kasvatusõpetaja ja noortetreenerina, teadushuvi tõi ta ülikooli tagasi aspirantuuri ning 1987 kaitses ta spordifüsioloogias bioloogiakandidaadi kraadi. Ülikoolis töötab Mati Pääsuke alates 1982. aastast.

1989. aasta tõi dotsendi kutse ning kehakultuuriteaduskonna dekaani ameti. Eesti kõrghariduses pöördelisel ja kiiresti muutuval ajal teaduskonda juhtida oli ühelt poolt huvitav, teisalt ülimalt vastutusrikas. Praegu on enesestmõistetav, et rahvusvaheliselt tunnustatud teadustöö, koostööprojektid ning doktoriõppe arendamine on akadeemilise elu alus, kuid 1990. aastatel tuli selle arusaama mõjulepääsemiseks juhtidel oma kolleege ka veenda ja oma eeskujuga innustada. Matil

see õnnestus – TÜ kehakultuuriteaduskonnast on kujunenud liikumis- ja sporditeaduste keskus lähiregioonis ja ka kaugemal.

Pärast peaaegu kümneaastast dekaanina töötamist juhatab Mati spordibioloogia ja füsioterapia instituuti, oli prodekaan ning 2007–2013 teist korda kehakultuuriteaduskonna dekaan. Aastast 2002 on ta kinesiooloogia ja biomehaanika professor.

Juubilari teadustöö käsitleb närvi-lihassüsteemi adaptatsiooni kehalistele koormustele, laste mootorika arengut, muutusi mootorsetes funktsioonides vananemisel ning liigesevigastuste ja osteoartroosi korral, liigutustegevuste biomehaanilist analüüsi, samuti füsioterapia mõju mootorsetele funktsioonidele neuroloogiliste ja traumatoloogiliste haiguste korral. Mati Pääsuke juhendamisel

on kaitstud 10 doktorikraadi, millele on peagi tulemas lisa. Märk teadustöö suunamise edukusest on seegi, et tema ning lähimate kolleegide poolt juhendatavad doktorandid-magistrandid moodustavad kokkuhoidva seltskonna, kes jäävad labori ja õppetooli suhtlusorbiidile ka pärast kraadi kaitsmist.

Tudengid hindavad kõrgelt eestikeelseid õppevahendeid, mida Mati on avaldanud motoorika juhtimise, liigutustegevuse biomehaanika ning närvi-liha-

saparaadi füsioloogia alal. Tema loetavad ainekursused pole just kergete killast, kuid meisterliku loengupidajana ning suurepärase näitlikustamisega teeb juubilar üliõpilastele liikumis- ja sporditeaduste alusained hästi selgeks.

Lisaks pidevale publitseerimisele rahvusvahelise levikuga väljaannetes on Mati autoriteetne allikas neile kolleegidele, kes soovivad teada teadusajakirjade reitinguid, tema bibliomeetria-alased teadmised on muljetavaldav. Ka on tal pikaegne

kogemus teaduskonverentside korraldamisel ja rahvusvaheliste teadusprojektide juhtimisel (Myoage, Myolite, Interreg).

Last but not least: Mati on suur ajaloo huviline, tema erudeeritus ja lugemus sel alal on märkimisväärsed, nagu võivad tunnistada kõik, kes on juubilariga sel teemal vestlust arendanud.

Palju õnne ja soovide täitumist! Kolleegid kehakultuuriteaduskonnast

Õnnitleme

95 Arnold Jannus, arstiteaduskonna emeriitprofessor – 27. mai

85 Endel Tünder, arstiteaduskonna emeriitprofessor – 5. mai

75 Peet Konsin, tahkisetooria labori konsultant – 15. mai

Imbi Tehver, tahkisetooria vanemteadur – 19. mai

70 Hele-Mai Koppel, valvur – 9. mai

Tiiu Kaarma, saksa õiguskeele õpetaja – 26. mai

65 Tiit Lepmann, matemaatika didaktika dotsent, koolimatematika ja -informaatika keskuse juhataja – 15. mai

60 Leili Ader, haldur – 17. mai
Hannes Tomusk, inimese anatoomia vanemassistent – 23. mai

Aune Unt, ajakirjanduse assistent – 23. mai

55 Larissa Osmolovskaja, valvur – 4. mai

Heiki Valk, arheoloogia vanemteadur, arheoloogia kabineti juhataja – 7. mai

50 Kai Tomasberg, spaamajanduse assistent, turismiosakonna rahvusvahelise magistrikava programmijuht – 1. mai

45 Kai Õkva, vivaariumi juhataja – 3. mai

Eva Velsker, eesti keele teadur, eesti keele lektor – 7. mai

Merit Hallap, logopeedia ja õpiskuste teooria lektor – 17. mai

Karin Täht, psühhomeetria teadur, psühhomeetria lektor – 31. mai

40 Aira Võsa, raamatukoguhoidja, teaduskeskuse teadur – 2. mai
Janek Lees, ihtüoloogia ja kalanduse teadur – 25. mai

Marju Adams, sekretär – 26. mai

35 Pille Säälük, vähibioloogia teadur – 7. mai

Erki Enkvist, bioorgaanilise keemia teadur, bioorgaanilise keemia lektor – 25. Mai

Kersti Ehrlich, meditsiinilise biokeemia teadur – 30. mai

30 Kristina Lokotar, laborant – 13. mai

Katrin Kolnes, administraator-teabespetsialist – 21. mai

ülikool, Suurbritannia) ja Mihkel Koel (Tallinna tehnikaülikool).

12. mail kell 10.15 kaitseb **Krista Takkis** botaanika ja mükoloogia erialal doktoritööd «Changes in Plant Species Richness and Population Performance in Response to

Habitat Loss and Fragmentation» («Muutused taimede liigirikkuses ja populatsioonide seisundis vastuse-na elupaikade kaole ja killustumisele»). Kaitsmine toimub ökoloogia ja maateaduste instituudis (Lai 40-218). Juhendajad prof Meelis Pärtel, vanemteadur Aveliina Helm, oponent prof Markus Fischer (Berni ülikool, Šveits).

13. mail kell 10 kaitseb **Liina Nagirna** geenitehnoloogia erialal doktoritööd «Global and Fine-Scale Genetic Determinants of Recurrent Pregnancy Loss» («Korduva raseduse katkemise genoomsed ja geneetilised riskitegurid»). Kaitsmine toimub molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23b-105). Juhendaja prof Maris Laan, oponent: Daniel Vaiman (INSERM,

biomeditsiiniline uurimisinstituut, Prantsusmaa).

15. mail kell 9.15 kaitseb **Andro Kitus** politoloogia erialal doktoritööd «A Post-Structuralist «Concept» of Legitimacy» («Post-strukturalistlik legitiimsuse «kontseptsioon»»). Kaitsmine toimub sotsiaal- ja haridusteaduskonna nõukogus. Juhendajad prof Vello Pettai, Lasse Thomassen (Londoni ülikool, Suurbritannia), oponent Andrew Schaap (Exeteri ülikool, Suurbritannia).

16. mail kell 12 kaitseb **Liina Tserel** arstiteaduse erialal doktoritööd «Epigenetic Profiles of Monocytes, Monocyte-Derived Macrophages and Dendritic Cells» («Monotsüütide, monotsüütidest pärinevate

makrofaagide ja dendriitrakkude epigeneetilised profiilid»). Kaitsmine toimub biomeedikumis, arstiteaduskonna nõukogu ruumis (Ravila 19-1038). Juhendaja prof Pärt Peterson, oponent prof Ola Winqvist (Karolinska instituut, Rootsi).

23. mail kell 14 kaitseb **Irina Kerna** arstiteaduse erialal doktoritööd «The Contribution of ADAM12 And CILP Genes to the Development of Knee Osteoarthritis» («ADAM12 ja CILP geenide roll põlve osteoartriidi arengus»). Kaitsmine toimub biomeedikumis, arstiteaduskonna nõukogu ruumis (Ravila 19-1038). Juhendajad prof Agu Tamm (TÜ sisekliinik), vanemteadur Kalle Kisand, oponent prof Kari Pulkki (Ida-Soome ülikool, Soome).

STIPENDIUMID

August Rei parlamendiuuringu stipendiumikonkurss.

Riigikogu kantselei kuulutab välja kuni kolm 1300 euro suurust stipendiumi. Stipendium antakse parlamendi-, parlamentarisemi- või Eesti parlamentaarsete kogude alase magistri- või doktoritöö kirjutajale. Stipendiumi taotlemiseks tuleb riigikogu kantseleile 20. juuliks esitada avaldus, elulookirjeldus, magistri- või doktoritöö pealkiri, ideekavand ja ajakava, juhendaja soovitus ning väljavõte varasematest õpingutulemustest. Taotlusi hindab riigikogu kantselei direktori kinnitatud komisjon. Konkursi võitjad avalikustatakse hiljemalt 20. septembril. Lisainfo aadressil www.riigikogu.ee või stipendium@riigikogu.ee.

TÜ sihtasutuse stipendiumikonkursid mais 2014

Olev ja Talvi Maimetsa stipendium – kolm stipendiumi á 1280 eurot. Stipendiumi saavad taotleda TÜ arstiteaduskonna infektsioonhaiguste eriala arst-residendid ning loodus- ja tehnoloogiateaduskonna rakubioloogia eriala magistrandid ja doktorandid.

Fontes PMP stipendium – üks stipendium á 2000 eurot. Stipendiumile saavad kandideerida majandus- ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna doktorandid, kelle teadustöö keskmes on inimeste ja organisatsioonide juhtimise valdkond.

Linda Martis-Jaasoni stipendiumi – üks stipendium á 1000 eurot. Stipendiumile on oodatud

kandideerima kehakultuuriteaduskonna bakalaureusetaseme viimase aasta ja Tartu tervishoiu kõrgkooli füsioteraapia eriala viimase aasta üliõpilased, kes jätkavad järgmisel õppeaastal õpinguid Tartu ülikooli kehakultuuriteaduskonnas. Eelistatud on võimlemise suunitlusega üliõpilased.

Perekond Maimetsa stipendium – üks stipendium á 1 280 eurot. Stipendiumi saavad taotleda Eesti muusika- ja teatriakadeemia heliloomingu eriala edukad üliõpilased.

Taotlused Tartu ülikooli sihtasutuse stipendiumitele kandideerimiseks tuleb esitada hiljemalt 1. juuniks.

Täpsem informatsioon ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee, tel 7375852 või 55 540 773 (Triin Vakker).

KAITSMISED

30. aprillil kell 15 kaitses **Madis Paalo** materjaliteaduse erialal doktoritööd «Synthesis of CNT-metal Oxide Nanocomposites: Sol-Gel Process, Rheology, Structural and Functional Proper-

ties» («Metalloksiidsete süsiniknanotorukomposiitide süntees: sool-geel protsess, reoloogia ning struktuurilised ja funktsionaalsed omadused»). Kaitsmine toimus senati saalis. Juhendajad Tanel Tätte, Uno Mäeorg, Ilmar Kink, oponentid Alex Rozhin (Astoni

TUNNUSTUSED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvisid 80. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeritiitprofessor **Kuulo Kalamees** ning matemaatika-informaatikateaduskonna emeritiitprofessor **Ene-Margit Tiit**.

TÜ väikese medaliga tunnustati

usuteaduskonna endist õppekorralduse spetsialisti **Heli Kuustet**.

TÜ aumärgi ja tänukirja pälvisid 75. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi bio- ja keskkonnafüüsika osakonna keskkonnafüüsika vanemteadur **Enn Realo** ning 50. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna mereinstituudi

kaugseire ja mereoptika osakonna juhataja ning juhtivateadur **Tiit Kutser**.

TÜ aumärgiga tunnustati teadus- ja arendusosakonna endist karjääritalituse juhatajat **Piret Tatuntsi**.

TÜ tänukirja pälvis 60. sünnipäeval Ida-Soome ülikooli professor **Juha Hämäläinen**.

TEATED

Mais TÜ aulas: 5. mail kell 19 TÜSO kevadkontsert; 7. mail kell 19 Vaiko Epliku ja Kristjan Randalu kontsert «Lahkhelid»; 8. mail kell 18 Mart Reiniku gümnaasiumi kontsert; 9. mail kell 18 Hugo Treffneri gümnaasiumi kontsert; 10. mail kell 15 Tartumaa Aasta Ema 2013 aktus-kontsert; 11. mail kell 16 emadepäeva kontsert; 13. mail kell 18 Heino Elleri nimelise muusikakooli kammerkontsert «Tulevikumuusikud»; 14. mail kell 17 Heino Elleri nimelise muusikakooli noorteosakonna suur kevadkontsert; 15. mail kell 18 Karlova gümnaasiumi kontsert; 17. mail kell 14 Tartu I muusikakooli lõpuaktus-kontsert; 18. mail kell 16 Williami ja Mary kolledži (Ameerika) ja ESTudio kammerkoori ühiskontsert; 19. mail kell 18 Heino Elleri nimelise muusikakooli «Tulevikumuusikud» lõppkontsert; 21. mail kell 19 Arvo Pärdi loomingukontsert; 22. mail kell 18 Heino Elleri nimelise muusikakooli kooridirigeerimise riigieksam-kontsert; 23. mail kell 12 väarikate ülikooli aktus; kell 17 noore pianisti Leo Dubovski kontsert valgel klaveril.

TÜ pensionäride ühingu Vitae: 5. mail kell 16 käsitööring; 6.

mail kell 13 lauluring; 8. mail kell 13.30 arstide klubi; 13. mail kell 13 lauluring; 20. mail kell 11 elulooring; 22. mail kell 11 humanitaariaklubi.

Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolek: 14. mail esineb Malle Salupere ettekandega «Parandusi Otto Wilhelm Masingu sugupuu juurde». Ettekandekoosolek algab kell 16.15 aadressil Lossi 3-427. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

29. aprillist kuni 3. maini toimub Tartu ülikooli raamatukogus üks läbi aegade suurimaid keskkonnanahumanitaaria-alaseid rahvusvahelisi konverentse **«Looduse piiritlemine: mädgid, lood ja tähendusökoloogiad»**. Üritusel kohtuvad enam kui 120 teadlast üle maailma, et arutada, kuidas loodust on tähenduslikuks peetud ja muudetud, seda erineval viisil tõlgendatud ja mõistetud. Konverentsil uuritakse vastastikuseid tähendusloome viise, kontekste, lugusid ja modelleerimist. Ürituse lehekülg on http://www.ut.ee/SOSE/conference/2014_framing_nature/program.html.

3. mail kell 20 toimub TÜ vanas anatoomikumis disaini, tantsu, performance'it ja meditsiini ühendav **moeetendus «Mood-Perfor-**

mance-Tants». Etenduse järelpidu toimub Tartu uues teatris. Lisainfo aadressil www.artcol.ee/mpt.

6.–17. maini viib TÜ Viljandi kultuuriakadeemia **Kultuuridessant** eri Eesti linnadesse sel kevadel kooli lõpetavate looverialade tudengite kunstiteosed. Loenguid, näituseid, etendusi, kontserte ja muud põnevat saab nautida Viljandis, Tartus, Pärnus, Tallinnas, Narvas ja Rakveres. Täpsem programm aadressil www.kultuur.ut.ee/kultuuridessant.

6. mail kell 14 peab molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23b-105) taimefüsioloogia dotsendi kohale kandideeriv Joachim Matthias Gerholdi **venia legendi** «Mitokondriaalne DNA: kuidas säilitada lisagenoomi energia tekitamiseks».

16. mail tähistatakse ühiskonnateaduste instituudis **akadeemilise ajakirjandushariduse 60. aastapäeva**. Kell 12 toimub Eesti akadeemilise ajakirjanduse seltsi koosolek «Milline võiks olla Eesti ajakirjandus? Ideaalpilt üliõpilaste ja noorte ajakirjanike poolt nähtuna ja võrdlus reaalse arengutendentsidega», kell 16 algab aastapäevakonverents «60 aastat akadeemilist ajakirjandust.

Ajakirjanikkonna tulevik» ning õhtu lõpetab instituudi traditsiooniline kevadgrill.

23. mail kell 15 toimub Maarjamõisa väljal (Ravila 14b) **TÜ siirdemeditšiinikeskuse avamine**.

20. mail toimub Filiae Patriae korporatsioonihoones (Struwe 4) **Mare Taagepera visioonikon-**

verents «Üheskoos mõtlemise vägi on peaaegu sama tugev kui üheskoos hingamise või üheskoos laulmise vägi». Konverentsil käsitlevad oma ala tipptegijad teemasid, mis olid olulised professor Mare Taagepera jaoks: kodanikuühiskonna areng, kooliharidus ja selle muutmine õpilastele atraktiivsemaks, keemia õpetamine aktiivõppe meetoditega, usaldus perekon-

nas ning ühiskonnas. Konverentsile registreeruda ja ajakavaga tutvuda saab kuni 13. maini aadressil <http://www.metsaylikool.ee/>.

31. maist kuni 3. juunini korraldab TÜ Viljandi kultuuriakadeemia Viljandis **lasteteatrefestivali** «Sumin 2014». Täpsem info aadressil www.sumin2014.wordpress.com.

IN MEMORIAM

Vello Helk

23.09.1923–14.03.2014

Emakeelepäeval, 14. märtsil lahkus meie hulgast Tartu ülikooli audoktor, ajaloolane ja arhivaar Vello Helk.

Helk sündis 23. septembril 1923 Võrumaal Varstus talupidajate peres. 1933–1938 käis ta Lepistu algkoolis ja seejärel Võru gümnaasiumis, mille lõpetas 1943. aastal. Aasta hiljem mobiliseeriti Helk Saksa sõjaväkke ja ta sattus 1945. aastal Saksamaa kaudu Taani Jüütimaale. Helk elas mitmes pagulaslaagris, teenides esialgu leiba talutöödel.

1947. aastast õppis Helk Århusi ülikoolis ajalugu ning ladina ja saksa keelt. 1954. aastal sai ta Taani kodanikuks. Alates 1956. aastast töötas Helk Taani majandusarhiivis Århusis, 1958. aastast lühikest aega Taani riigiarhiivis, siis Odense maa-arhiivis ja aastast 1959 taas Taani riigiarhiivis Kopenhaagenis, pensioneerudes 1990. aastal. Aastatel 1977–1978 oli Helk ajutiselt Taani riigiarhiivivaari kohusetäitja. Oma eluteest avaldas Helk mälestused kultuur-

riajaloo ajakirja Tuna veergudel (2002, nr 3–2005, nr 3).

Vello Helki olulisim teaduslik panus on seotud Vatikani arhiivist ning jesuiitide peaarhiivist kogutud allikatega jesuiitide tegevuse kohta Põhjamaades ja Liivimaal. Kogutud arhiiviainese põhjal kaitses Helk 1966. aastal doktoritöö Norra päritolu jesuiidi Laurentius Nicolai Norveguse tegevusest Skandinaavias. 1977. aastal ilmus eraldi monograafia jesuiitidest Tartus («Die Jesuiten in Dorpat 1583–1625: ein Vorposten der Gegenreformation in Nordosteuropa», Odense 1977 (tõlge eesti keelde 2003)).

Helk uuris ka taanlaste ja norralaste õpinguid välisülikoolides 16.–19. sajandil, üllitades sel teemal mitu monograafiat ja Taani-Norra tudengite matrikli. Helk uuris ka Taani-Eesti sidemeid, 1993. aastal ilmus tema sulest taanikeelne Eesti ajalugu («Estlands historie kort fortalt», Odense 1993); samuti uuris ta Taani ning Rootsi võimu perioodi Saaremaal

Foto: erakogu

(«Die Stadtschule in Arensburg auf Ösel in dänischer und schwedischer Zeit 1559–1710», Lüneburg 1989).

Viimasel ajal tegutses Helk aktiivselt publitsistina, avaldades rahvuspoliitilisi ja ajalooteemalisi artikleid. 2007. aastal kinkis Helk Tartu ülikooli raamatukogule oma raamatukollektsiooni ja 2006. aastal surnud abikaasa Annemarie Helki noodikogu. Vello Helk pälvis Dannebrogi ordu rüütliristi (1980) ja Riigivapi III klassi teenetemärgi (1996). 1996. aastal valiti Helk Tartu ülikooli audoktoriks. Helk oli ka Tartu ülikooli juures tegutseva akadeemilise ajaloooseltsi auliige.

Ajaloo ja arheoloogia instituut

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee